

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ**

DİYARBAKIR İLİ 2018 YILI ÇEVRE DURUM RAPORU

**HAZIRLAYAN:
ÇED VE ÇEVRE İZİNLERİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ**

DİYARBAKIR - 2019

ÖNSÖZ

Dünyada sanayi ve teknoloji hızla gelişmektedir. Adeta her yeni güne yeni bir teknolojik gelişmeyle uyanmaktayız.

Dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi arasında bulunan ülkemiz, sanayi alanında hızla gelişmeye ve büyümeye devam etmektedir. 2023 yılı hedefleri doğrultusunda, “Yaşanabilir Çevre, Afetlere Hazır Kimlikli ve Akıllı Şehirler” vizyonu ile, ülkemizi çok ileri refah seviyesine hep beraber ulaştırmak temel hedefimizdir.

Çevre kirliliğini ve çevresel sorunları kaynağında tespit etmek ve buna uygun çözüm önerileri geliştirmek, çevresel sorunların giderilmesinde ana unsurdur.

Hazırlanan “İl Çevre Durum Raporu” bu tespitlere ve analizlere kaynak olacak önemli bir altıktır. “Sürdürülebilir Kalkınma” ilkesi doğrultusunda; çevreyi korumak, çevre bilincini ve çevre sevgisini oluşturmada vatandaşımızın katılımını ve erişimini sağlamak üzere İl Müdürlüğümüz tarafından “2018 Yılı Çevre Durum Raporu” hazırlanmıştır.

Raporun hazırlanmasında emeği geçen tüm mesai arkadaşlarıma ve katkı sunan tüm kurum ve kuruluşlara içtenlikle teşekkür ederim.

Ufuk Nurullah BİLGİN
Çevre ve Şehircilik İl Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa

GİRİŞ	1
A. HAVA	4
A.1. HAVA KALİTESİ	4
A.2. HAVA KALİTESİ ÜZERİNE ETKİ EDEN ÖGELER.....	9
A.3. HAVA KALİTESİNİN KONTROLÜ KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR	12
A.4. ÖLÇÜM İSTASYONLARI.....	13
A.5. EGZOT GAZI EMİSYON KONTROLÜ	14
A.6. GÜRÜLTÜ	14
A.7. TEMİZ HAVA EYLEM PLANLARI.....	17
A.8. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ EYLEM PLANI ÇERÇEVESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	17
A.9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	17
B. SU VE SU KAYNAKLARI	18
B.1. İLİN SU KAYNAKLARI VE POTANSİYELİ	18
B.1.1. Yüzeysel Sular	18
B.1.1.1. Akarsular.....	18
B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar	18
B.1.2. Yeraltı Suları	19
B.1.2.1. Yeraltı Su Seviyeleri	20
B.1.3. Denizler	20
B.2. SU KAYNAKLARININ KALİTESİ	20
B.3. SU KAYNAKLARININ KİRLİLİK DURUMU	21
B.3.1. Noktasal kaynaklar.....	21
B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar.....	21
B.3.1.2. Evsel Kaynaklar	21
B.3.2. Yayıllı Kaynaklar	21
B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar.....	21
B.3.2.2. Diğer	21
B.4. DENİZ KİYI SULARININ KİRLİLİK DURUMU	22
B.5. SEKTÖREL SU KULLANIMLARI VE YAPILAN SU TAHSİSLERİ.....	22
B.5.1. İçme ve Kullanma Suyu	22
B.5.1.1 Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti	22
B.5.1.2. Yeraltı su kaynaklarından temin edilen su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti	23
B.5.1.3. İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb.....	23
B.5.2. Sulama	24
B.5.2.1. Salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı	24
B.5.2.2. Damlama, yağmurlama veya basınçlı sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı	24
B.5.3. Endüstriyel Su Temini	24
B.5.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı	24
B.5.5. Rekreatyoneel Su Kullanımı	26
B.6. ÇEVRESEL ALTYAPI.....	26
B.6.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve Atıksu Arıtma Tesisleri Hizmetleri	26
B.6.2. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri	28
B.6.3. Katı Atık (Düzenli) Depolama Tesisleri Atıksuları İçin Önlemler	28
B.6.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması	28
B.7. TOPRAK KİRLİLİĞİ VE KONTROLÜ	29

B.7.1. Noktasal Kaynaklı Kirilenmiş Sahalar	29
B.7.2. Aritma Çamurlarının Toprakta Kullanımı	29
B.7.3. Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar	30
B.7.4. Tarımsal Faaliyetler İle Oluşan Toprak Kirliliği	30
B.8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	32
C. ATIK	33
C.1. BELEDİYE ATIKLARI (KATI ATIK BERTARAF TESİSLERİ)	33
C.2. HAFRIYAT TOPRAĞI, İNŞAAT VE YIKINTI ATIKLARI	35
C.3. SIFIR ATIK YÖNETİMİ	35
C.3.1. Eğitimler	35
C.3.2. Atık Getirme Merkezleri	36
C.3.3. Atık Miktarları	36
C.3.4. Sisteme Geçen Kuruluş Sayısı	37
C.3.5. Ekipman	38
C.3.5. Kompost	38
C.4. AMBALAJ ATIKLARI	38
C.5. TEHLİKELİ ATIKLAR	42
C.6. ATIK MADENİ YAĞLAR	43
C.7. ATIK PİL VE AKÜMÜLATÖRLER	44
C.8. BİTKİSEL ATIK YAĞLAR	45
C.9. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER (ÖTL)	46
C.10. ATIK ELEKTRİKLİ VE ELEKTRONİK EŞYALAR (AEEE)	47
C.11. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ (HURDA) ARAÇLAR	48
C.12. TEHLİKESİZ ATIKLAR	48
C.12.1 Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları	49
C.12.2 Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül	50
C.11.3 Atıksu Aritma Tesisi Çamurları	50
C.13. TIBBİ ATIKLAR	50
C.14. MADEN ATIKLARI	51
C.15. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	52
Ç. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALARIN ÖNLENMESİ ÇALIŞMALARI	54
Ç.1. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALAR	54
Ç.2. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	54
D. DOĞA KORUMA VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK	55
D.1. FLORA	55
D.2. FAUNA	59
D.3. ORMANLAR VE MİLLİ PARKLAR	76
D.4. ÇAYIR VE MERA	79
D.5. SULAK ALANLAR	79
D.6. TABİAT VARLIKLARINI KORUMA ÇALIŞMALARI	84
D.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	89
E. ARAZİ KULLANIMI	90
E.1. ARAZİ KULLANIM VERİLERİ	90
E.2. MEKÂNSAL PLANLAMA	91

E.2.1. Çevre Düzeni Planı	91
E.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	94
F. ÇED, ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ	95
F.1. ÇED İŞLEMLERİ	95
F.2. ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ	96
F.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	98
G. ÇEVRE DENETİMLERİ VE İDARİ YAPTIRIM UYGULAMALARI	99
G.1. ÇEVRE DENETİMLERİ	99
G.2. ŞİKÂyetLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	100
G.3. İDARİ YAPTIRIMLAR	101
G.4. ÇEVRE KANUNU UYARINCA DURDURMA CEZASI UYGULAMALARI	101
G.5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	101
H. ÇEVRE EĞİTİMLERİ	102

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge A.1 - Ulusal hava kalite indeksi kesme noktaları.....	5
Çizelge A.2 - Ulusal hava kalitesi indeksi	5
Çizelge A.3 – Hava kalitesi değerlendirme ve yönetiminde limit değerlerinde kademeli azaltım ve uyarı eşikleri.....	7
Çizelge A.4 – Sürekli Emisyon Ölçüm Sistemleri Tesis ve Baca Sayısı	8
Çizelge A.5 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında evsel ısınmada kullanılan katı yakıtların cinsi, yakıtların özellikleri ve bu yakıtların temin edildiği yerler	11
Çizelge A.6 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında sanayide kullanılan katı yakıtların cinsi, yakıtların özellikleri ve bu yakıtların temin edildiği yerler	11
Çizelge A.7 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan doğalgaz miktarı.....	11
Çizelge A.8 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan fuel-oil miktarı	11
Çizelge A.9 - Diyarbakır ilinde hava kalitesi ölçüm istasyon yerleri ve ölçülen parametreler	12
Çizelge A.10 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı hava kalitesi parametreleri aylık ortalama değerleri ve sınır değerlerin aşıldığı gün sayıları ($\mu\text{g}/\text{m}^3$; CO : mg/m^3).....	14
Çizelge A.11 - 2018 yılında Diyarbakır ilindeki araç sayısı ve egzoz ölçümü yaptıran araç sayısı	14
Çizelge A.12 - 2018 yılında Birleştirilmiş Gürültü Etkisi (Havalanı Dahil Edilmiş) L_{gece} Özet Tablosu	16
Çizelge A.13 – 2018 Birleştirilmiş Gürültü Etkisi (Havaalanı Dahil Edilmiş) L_{gag} Özet Tablosu (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi).....	16
Çizelge B.14 – Diyarbakır İlinin Akarsuları	18
Çizelge B.15 - Diyarbakır ilinde Mevcut Sulama Göletleri	18
Çizelge B.16 – Diyarbakır ilinin Yeraltı Suyu Potansiyeli	19
Çizelge B.17 – Diyarbakır ilinin yeraltı su seviyesi ve bunun yıllar içerisindeki değişimi	20
Çizelge B.18 - Diyarbakır ilinde 2018 Yılı Yüzey ve Yeraltı Sularında Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliği İle İlgili Analiz Sonuçları.....	20
Çizelge B.19 - Diyarbakır İlinde Toprak Kaynaklarının Kullanım Durumu	21
Çizelge B.20 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı kentsel atıksu arıtma tesislerinin durumu	28
Çizelge B.21 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı OSB’lerde atıksu arıtma tesislerinin durumu.....	28
Çizelge B.22 - Diyarbakır ilinde 2018 yılı için tespit edilen noktasal kaynaklı toprak kirliliğine ilişkin veriler	29
Çizelge B.23 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan ticari gübre tüketiminin bitki besin maddesi bazında ve yıllık tüketim miktarları	30
Çizelge B.24 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında tarımda kullanılan girdilerden gübreler haricindeki diğer kimyasal maddeleri (tarımsal ilaçlar vb).....	31
Çizelge B.25 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında topraktaki pestisit vb tarım ilacı birikimini tespit etmek amacıyla yapılmış analizin sonuçları	31
Çizelge C.26 Diyarbakır ilinde 2018 yılı için il/ilçe belediyelerince toplanan ve yerel yönetimlerce (büyükşehir belediyesi/ belediye/ birliklerce yönetilen belediye atığı miktarı ve toplanma, taşınma ve bertaraf yöntemleri).....	34
Çizelge C.27 – 2018 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimler	35
Çizelge C.28 – 2018 yılı itibariyle Atık Getirme Merkezleri.....	36
Çizelge C.29 – 2018 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanan atık miktarı	36
Çizelge C.30 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık sistemini uygulayan kurum/kuruluş sayısı	37
Çizelge C.31 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamındaki ekipmanlar.....	38
Çizelge C.32 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamında kompost üretimi bilgileri.....	38

Çizelge C.33 - Diyarbakır ilinde 2018 yılı ambalaj ve ambalaj atıkları istatistik sonuçları.....	39
Çizelge C.34 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde kayıtlı ekonomik işletme sayısı	39
Çizelge C.35 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde kayıtlı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi sayısı	40
Çizelge C.36 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde ambalaj atığı geri kazanım tesisi sayısı.....	40
Çizelge C.37 – 2018 yılında Diyarbakır ilinde Belediyelerin Ambalaj Atık Yönetim Planı durumu....	40
Çizelge C.38 - Diyarbakır ilinde atık işleme ve miktarı.....	43
Çizelge C.39 – Diyarbakır ilinde 2017 yılı için atık madeni yağ geri kazanım ve bertaraf miktarları ..	44
Çizelge C.40– Diyarbakır ilinde 2017 yılında toplanan akümülatörlerle ilgili veriler.....	44
Çizelge C.41– Diyarbakır ilinde yıllar itibariyle toplanan atık akü miktarı (kg)	45
Çizelge C.42- Diyarbakır ilinde yıllar itibariyle toplanan atık pil miktarı (Kg)	45
Çizelge C.43–Diyarbakır ilinde 2017 yılı için atık bitkisel yağlarla ilgili veriler	46
Çizelge C.44– Diyarbakır ilinde 2018 yılında oluşan ömrünü tamamlamış lastikler ile ilgili veriler....	46
Çizelge C.45– Diyarbakır ilinde geri kazanım tesislerine ve çimento fabrikalarına gönderilen toplam ÖTL miktarları (ton/yıl)	47
Çizelge C.46– Diyarbakır ilinde 2018 yılı AEEE toplanan ve işlenen miktarlar	47
Çizelge C.47– Diyarbakır ilinde 2018 yılı hurdaya ayrılan araç sayısı.....	48
Çizelge C.48 – Diyarbakır ilinde 2017 yılı için sanayi tesislerinde oluşan tehlikesiz atık verileri.....	49
Çizelge C.49– Diyarbakır ilinde 2018 yılı için ildeki demir ve çelik üreticileri üretim kapasiteleri, cüruf ve bertaraf yöntemi	50
Çizelge C.50 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı termik santrallerde kullanılan kömür, oluşan cüruf ve uçucu kül miktarı	50
Çizelge C.51 – 2018 yılında Diyarbakır ili sınırları içinde oluşan yıllık tıbbi atık miktarı.....	51
Çizelge C.52 - Diyarbakır ilinde yıllara göre tıbbi atık miktarı	51
Çizelge C.53 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında maden zenginleştirme tesislerinden kaynaklanan atık miktarı	52
Çizelge C.54– 2018 yılı itibariyle Diyarbakır ilinde bulunan atık işleme tesisi sayısı	52
Çizelge Ç.55 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında SEVESO kuruluşlarının sayısı	54
Çizelge D.56- Diyarbakır ili çayır / mera ve orman varlığı	79
Çizelge D.57– Diyarbakır ili Tescilli Sit Alanları.....	85
Çizelge D.58– Diyarbakır ilinde arazi kullanım sınıflandırması.....	91
Çizelge F.59 – Diyarbakır İlinde Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2018 yılı içerisinde alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının sektörel dağılımı	95
Çizelge F.60 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi sayıları.....	96
Çizelge G.61- Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM tarafından gerçekleştirilen denetimlerin sayısı ...	99
Çizelge G.62 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM’e gelen tüm şikâyetler ve bunların değerlendirilme durumları.....	100
Çizelge G.63 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan ceza miktarları ve sayısı	101

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik A.1 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında Diyarbakır istasyonu PM ₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği	13
Grafik A.2 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında Diyarbakır istasyonu SO ₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği	13
Grafik A.3 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında gürültü konusunda yapılan şikayetlerin dağılımı.....	15
Grafik B.4 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu şebekesi ile dağıtılmak üzere temin edilen su miktarının kaynaklara göre dağılımı	22
Grafik B.5- Diyarbakır ilinde 2018 yılı kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı	26
Grafik B.6– Diyarbakır ilinde 2018 yılı atıksu arıtma tesisi ile hizmet edilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı	27
Grafik B.7- Diyarbakır ilinde 2018 yılında belediyelerden kaynaklanan arıtma çamurunun yönetimi	30
Grafik C.8- Diyarbakır ilinde katı atık kompozisyonu.....	33
Grafik C.9 – Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimlere katılan kişi sayısı	35
Grafik C.10– Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanacak atık miktarı.....	37
Grafik C.11 – Yıllar itibariyle sıfır atık sistemine geçecek kurum/kuruluş binası sayısı.....	38
Grafik C.12-Diyarbakır ilinde 2018 yılı kayıtlı ekonomik işletmeler	39
Grafik C.13– Atık yönetim uygulaması verilerine göre ilimizdeki tehlikeli atık yönetimi (Atık Yönetim Uygulaması, 2019)	42
Grafik C.14– Diyarbakır ilinde atık madeni yağ toplama miktarları	43
Grafik C.15– Diyarbakır ilinde 2017 yılında atık akü toplama ve geri kazanım miktarı (ton)	45
Grafik C.16– Diyarbakır ilinde 2017 yılında madencilikte proses atıklarının bertarafı.....	51
Grafik E.17– Diyarbakır ilinde 2018 yılı arazi kullanım durumuna göre arazi sınıflandırması	90
Grafik F.18– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇED Olumlu Kararı verilen projelerin sektörel dağılımı	95
Grafik F.19– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇED Gerekli Değildir Kararı verilen projelerin sektörel dağılımı	96
Grafik F.20– Diyarbakır ilinde 2018 yılında verilen Çevre İzni veya Çevre İzni ve Lisans Belgelerinin sektörlere göre dağılımı.....	97
Grafik F.21- Diyarbakır ilinde 2018 yılında verilen lisansların konuları.....	97
Grafik F.22– Diyarbakır ilinde ÇŞİM tarafından 2018 yılında gerçekleştirilen planlı ve ani çevre denetimlerinin dağılımı	99
Grafik F.23– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM gelen şikâyetlerin konulara göre dağılımı	100
Grafik F.24– Diyarbakır ilinde 2017 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan idari para cezalarının konulara göre dağılımı	101

HARİTALAR DİZİNİ

	Sayfa
Harita A.1 –Diyarbakır ilinde bulunan hava kirliliği ölçüm cihazlarının yerleri	12
Harita E.2- Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (www.csb.gov.tr, 2018).....	93

GİRİŞ

Diyarbakır İli, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kısmında, El-Cezire de denilen Mezopotamya'nın kuzey batısındadır. Doğudan Batman, Muş; güneyden Mardin; batıdan Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya; kuzeyden Elazığ ve Bingöl illeriyle çevrilmiştir.

Diyarbakır nüfusu 1 milyonu aşan iller arasında yer almaktadır. Diyarbakır kentinde büyük nüfus toplanması dışında İlde nüfus dağılımını belirleyen en önemli etken, çevre koşullarıdır. Diyarbakır'ın iklimi, doğal kaynakları ve gelişme potansiyeli, kentin iç göçlerden payını kırsal yerleşimlerin nüfus erozyonuna uğramasıdır. İlde işsizlik oranının istatistiklere göre %14 olması bu durumu kanıtlamaktadır. Nüfus artış hızındaki dönemsel dalgalanmalarda, ülkenin ekonomik ve toplumsal konjonktürü ve kırsal alanlardaki sosyal ve ekonomik zorlukların etkili olduğu bilinmektedir.

Diyarbakır ili merkez ilçeler ile birlikte 17 ilçeden oluşmaktadır. 2015 yılı nüfus tespitine göre Diyarbakır ilinin toplam nüfusu 1.607.437'dir. Bunun 1.200.172'si şehir merkezlerinde; 434.876'sı kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Buna göre, 2015 yılında nüfusun %73'ü kentlerde, %27'si kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Başka bir deyişle Diyarbakır'da kentleşme oranı %71,3'dir. İlin nüfus yoğunluğuna bakıldığında km2 başına 101 kişi düşmektedir. Kent merkezindeki nüfus yoğunluğu alt belediye ve mahallelere göre farklılaşmaktadır.

İlde karasal iklim gözlenir. Gündüz ile gece arasında belirgin sıcaklık farkları yaşanır. Doğal bitki örtüsü ve Orman alanları gelişmemiştir. Daha çok makilik ve çalılık alanları gözlenmektedir. Diyarbakır'da sert bir kara ve subtropik yayla iklimi hâkimdir. İklimin sertliği ve yağışların azlığı dolayısıyla yazlar kurak ve çok sıcak geçer, ancak kışlar Doğu Anadolu'daki gibi çok sert geçmez, çünkü Güneydoğu Toroslar, kuzeyden gelen soğuk havaların yolunu keser. Diyarbakır'da 1970-2015 yılları arası ölçüm verisine göre; yıllık sıcaklık ortalaması 15,8 °C dir. İlimizde en yüksek (maksimum) sıcaklık; 1998 yılı Ağustos ayının 28. gününde 44,8 0C, en düşük (minimum) sıcaklık; ise 2006 yılı Aralık ayının 30. gününde -23,4 0C olarak kayıt edilmiştir.

Yine 40 yıllık verilere göre yıllık ortalama yağış toplamı miktarı 474,9 mm'dir. Yağışlar daha ziyade kış ve bahar aylarında görülmekte, yaz ayları kurak geçmektedir. Kuzeydeki dağların eteğine doğru gidildikçe orografik sebeplerden dolayı yağışlarda artma görülür. Kar yağışları Aralık, Ocak, Şubat ve daha az miktarda Kasım ve Mart aylarında olmaktadır. Karın yerde kalış süresi, kar yağışı devamlı olmadığından 1 ila 6 gün arasında değişir.

Ülke sanayisinin değişmekte olduğu şu günlerde, teknolojik arenada hakettiği yeri almak isteyen Diyarbakır'ın, hedefine doğru emin adımlarla ilerlemekte olduğu açıkça görülmektedir. Gerçekten de, sahip olduğu birçok avantajlar ve potansiyelin yanı sıra GAP Projesi'nin de önemli uygulama alanlarından biri olması, İlimizi yerli ve yabancı yatırımcılar için bir ilgi odağı haline getirmiştir. Son aylarda yaşanan ve çeşitli kurumların da destekleyici olarak rol aldığı bu büyük yatırımcı sirkülasyonu, artık ilimizin taze verilerle donatılmış yeni bir sanayi fotoğrafının oluşturulmasını

kaçınılmaz hale getirmiştir. İlimizin genel sanayi yapısı tespit edilirken teşvik mevzuatının önceki ve sonraki süreci önemli rol oynamaktadır. Teşvik mevzuatının uygulandığı 1985 yılı öncesinde, İlimizin kamu ve özel sanayi kesimine 2 ait toplam yatırım adedi 40 civarında iken, getirilen cazip teşvik tedbirleri sayesinde özellikle 1985–1997 yılları arasında yoğun bir yatırım hamlesinin başlatıldığı ve bu dönem içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığından alınan Yatırım Teşvik Belge Sayısının 604 civarından olduğu ve bunlardan takriben 241 yatırımın fiziki imalata başladığı Yatırım Envanter Çalışmalarında tespit edilmiştir.

İlimizde faaliyette bulunan 284 sanayi tesisi bulunmaktadır. Son yıllarda verilen krediler sayesinde yeni proje sayısında önemli bir artış görülmektedir. İlimizdeki hızlı nüfus artışına paralel olarak artan işsizlik sorununun bir nebze olsun hafifletilebilmesi için bu tür teşvik ve yatırımların arttırılması gerekli ve önemlidir. İlimizde Tasdikli Sanayi alanlarının çoğu merkezde olmalarına karşın, Ergani, Silvan, Çermik, Bismil, Lice ve Çınar İlçelerinde de sanayi tesisleri bulunmaktadır. İlimiz sınırları dâhilinde ise bir adet Organize Sanayi Bölgesi, bir adet Hayvancılık İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, 6 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Ayrıca, projesi onaylanmış bir adet Tekstil İhtisas Organize Sanayi Bölgesi de ihale aşamasındadır.

Yüzölçümü 15.355.000 da olan Diyarbakır İli topraklarının 779.797 ha'ı tarım alanı, 230.092 ha'ı çayır ve mera, 265.365 ha'ı orman, 294.142 ha'ı da tarıma elverişsiz alandır. Diyarbakır ilindeki tarım işletmelerinin %50'sinde yalnız bitkisel üretim, %45' inde bitkisel ve hayvansal üretim, %5'inde ise sadece hayvansal üretim faaliyeti yapılmaktadır. İlimizde genellikle tarla tarımı yapılmakta olup, sulu tarım alanının az olması nedeniyle arazinin bir bölümü nadasa bırakılmaktadır. İlimizi de kapsayan GAP Projesinin bağlaması ile birlikte yapılacak sulu tarımda hem nadas olayının ortadan kalkacağı hem de ikinci ürün ekiminin gündeme gireceği ve dolayısıyla üretimin artacağı planlanmaktadır. İlimizde halen %11,1 olan sulu tarım alanı GAP ile %64'e yükselecektir. Köylerdeki nüfusla birlikte il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla direkt veya dolaylı olarak ilgilenmektedir. İlimizin sahip olduğu 15.355 km²'lik alanın % 52 'si olan 534.576 hektar tarım alanında, 50.212 aile tarımsal faaliyette bulunmaktadır.

Diyarbakır'da sulu arazinin az olması, sebze-meyve ve bağ-bahçe üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut bulunan sebzelik ve bahçeler sadece Dicle Nehri etrafında az miktarda bulunmaktadır.

Diyarbakır'a toprak-insan ilişkisi yönünden bakıldığında topraklarımızın, %44'ü tarımsal faaliyetlere elverişli olmakla beraber kırsal alan da yaşayan çiftçi ailelerin 545'i topraksızdır. Türkiye genelinde olduğu gibi Diyarbakır ilindeki tarım işletmeleri, hızlı nüfus artışı ve artan nüfusun tarım dışı sektörde istihdam edilmesi zorunluluğuna karşılık bu sektörlerde iş gücü talebinin nüfus artışına uygun düzeyde arttırılamaması; tarımın gelişim hızının nüfus artışını karşılamada yetersiz kalması ve miras yoluyla arazilerin bölünmesi gibi nedenlerle giderek küçülmüştür. Bu durum tarımsal faaliyetlerde ve bölgemizin kalkınmasında engelleyici rolleri meydana getirmektedir.

Diyarbakır kültürel açıdan ülkemizin en önemli şehirlerinden biridir. Anadolu, tarih içinde pek çok medeniyetin kurulduğu ve sona erdiği bir bölgedir. İlimiz de bu medeniyetlerin kesişme noktası

olması itibarı ile tarihi eserlerin (höyükler, antik yerleşimler, kaleler, kervansaraylar, köprüler, hanlar, camiler, türbeler) bol bulunduğu bir bölgedir. Yöre halkının kendine özgü örf adet ve inanışları da coğrafyanın kültürel değerini artırmakta ve kültür turizmi için geniş olanaklar sunmaktadır. Sadece İlimize değil bölgeye hizmet veren ve ülkemizin büyük üniversiteleri arasına girmeyi başaran Dicle Üniversitesi sayesinde iş ve kongre turizmi, zengin mağaraları ile “mağara turizmi” ve Çermik kaplıcaları sayesinde de termal turizmi gibi alternatif turizm olanaklarına sahiptir.

Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünde, çevre ile ilgili iş ve işlemler ÇED ve Çevre İzinleri Şubesi ve Çevre Yönetimi ve Denetimi Şubesi olmak üzere 2 şube müdürlüğünce gerçekleştirilmektedir. Çevre Yönetimi ve Denetimi Şubesinde 1 şube müdürü, 6 çevre mühendisi, 1 biyolog, 1 işçi olmak üzere olmak üzere 9 personel, ÇED ve Çevre İzinleri Şubesinde ise 1 şube müdürü, 6 çevre mühendisi, 2 işçi olmak üzere 9 personel ile iş ve işlemler yürütülmektedir.

A. HAVA

A.1. Hava Kalitesi

Modern yaşamın getirdiği şehirleşmenin bir sonucu olan hava kirliliği, yerel ve bölgesel olduğu kadar küresel ölçekte de etki alanına sahiptir. Hava kirliliğinin insan sağlığına önemli etkileri olması sebebiyle, hava kalitesi konusuna tüm dünyada büyük önem verilmektedir. Hava kirliliği problemlerini çözmek ve strateji belirlemek için, bilimsel topluluk ve ilgili otoritenin her ikisi de atmosferik kirleticiler konsantrasyonlarını izlemek ve analiz etmek konusuna odaklanmışlardır (Kyrkilis vd., 2007). Otoritelerin hava kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi konusunda sorumluluklarının yanı sıra, halk sağlığını doğrudan etki eden bir konu olması sebebiyle, kamuoyuna iletişim araçları vasıtasıyla hava kirliliği güncel bilgilerini sunması da sorumlulukları arasındadır. Ancak farklı kirleticilere ait ölçümleri anlamak bu konuda çalışan bir bilim insanı için mümkün olsa bile genel halk ve yerel otoriteler için oldukça zor olmaktadır. Bu sebeple, hava kirliliğinin/hava kalitesinin durumunu kamuoyuna açıklarken halkın kolayca anlayabileceği bir sınıflama sistemi kullanılmaktadır. Tüm dünyada yaygın olarak kullanılan, Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) denilen bu sınıflama sistemi ile havadaki kirleticilerin konsantrasyonlarına göre hava kalitesini iyi, orta, kötü, tehlikeli vb. şeklinde derecelendirme yapılmaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde indeks hesaplanmasında kullanılan yöntem ve kriterler, kendi ülkelerinde uygulanan hava kalitesi standartlarına uygun şekilde oluşturulmuştur.

Bir ulusun hava kalitesinin iyileştirilmesi konusundaki başarısı, yerel ve ulusal hava kirliliği problemleri ve kirlilik azaltmadaki gelişmeler konusunda doğru ve iyi bilgilendirilmiş vatandaşların desteğine bağlıdır (Sharma vd., 2003a). Bir bölgedeki kirleticiler seviyelerini anlamak için uygun bir aracın geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araç, vatandaşın hava kirliliği seviyesi hakkında doğru ve anlaşılabilir şekilde bilgi sağlarken, aynı zamanda ilgili otoritelerin toplum sağlığını korumak için önlem almaları konusunda kullanılabilir olmalıdır (Kyrkilis vd., 2007).

Bu amaçla, geliştirilen standart değerler, gerek uyarıcı ve anlaşılabilir olması gerekse de kullanımı açısından yaygın olarak bir indekse çevrilerek sunulabilmektedir. Belli bir bölgedeki hava kalitesinin karakterize edilmesi için ülkelerin kendi sınır değerlerine göre dönüştürdükleri ve kirlilik sınıflandırılmasının yapıldığı bu indekse Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) (Air Quality Index/AQI) adı verilmektedir. İndeks belirli kategorilerde farklı tanım ve renkler kullanılarak ifade edilmekte ve ölçümü yapılan her kirleticiler için ayrı ayrı düzenlenmektedir (Yavuz, 2010).

Ulusal Hava Kalitesi İndeksi, EPA (Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı) Hava Kalitesi İndeksinin ulusal mevzuatımız ve sınır değerlerimize uyarlanması sonucu oluşturulmuştur. 5 temel kirleticiler için hava kalitesi indeksi hesaplanmaktadır. Bunlar; partikül maddeler (PM₁₀), karbon monoksit (CO), kükürt dioksit (SO₂), azot dioksit (NO₂) ve ozon (O₃) dur.

Hava kalitesine ilişkin hava kalite indeksi karşılaştırması da Çizelge A.1’ de verilmektedir.

Çizelge A.1 - Ulusal hava kalite indeksi kesme noktaları

İndeks	HKİ	SO ₂ [µg/m ³]	NO ₂ [µg/m ³]	CO [µg/m ³]	O ₃ [µg/m ³]	PM10 [µg/m ³]
		1 Sa. Ort.	1 Sa. Ort.	8 Sa. Ort.	8 Sa. Ort.	24 Sa. Ort.
İyi	0 – 50	0-100	0-100	0-5.500	0-120 ^L	0-50
Orta	51 – 100	101-250	101-200	5.501-10.000	121-160	51-100
Hassas	101 – 150	251-500	201-500	10.001-16.000 ^L	161-180 ^B	101-260
Sağlıksız	151 – 200	501-850	501-1.000	16.001-24.000	181-240 ^U	261-400
Kötü	201 – 300	851-1.100	1.001-2.000	24.001-32.000	241-700	401-520
Tehlikeli	301 – 500	>1.101	>2.001	>32.001	>701	>521

L: Limit Değer

B: Bilgi Eşiği

U: Uyarı Eşiği

Çizelge A.2 - Ulusal hava kalitesi indeksi

Hava Kalitesi İndeksi (AQI) Değerler	Sağlık Endişe Seviyeleri	Renkler	Anlamı
Hava Kalitesi bu aralıkta olduğunda..	..hava kalitesi koşulları..	..bu renkler ile sembolize edilir..	..ve renkler bu anlama gelir.
0 - 50	İyi	Yeşil	Hava kalitesi memnun edici ve hava kirliliği az riskli veya hiç risk teşkil etmiyor.
51 - 100	Orta	Sarı	Hava kalitesi uygun fakat alışılmadık şekilde hava kirliliğine hassas olan çok az sayıdaki insanlar için bazı kirlleticiler açısından orta düzeyde sağlık endişesi oluşabilir.
101- 150	Hassas	Turuncu	Hassas gruplar için sağlık etkileri oluşabilir. Genel olarak kamunun etkilenmesi olası değildir.
151 - 200	Sağlıksız	Kırmızı	Herkes sağlık etkileri yaşamaya başlayabilir, hassas gruplar için ciddi sağlık etkileri söz konusu olabilir.
201 - 300	Kötü	Mor	Sağlık açısından acil durum oluşturabilir. Nüfusun tamamının etkilenme olasılığı yüksektir.
301 - 500	Tehlikeli	Kahverengi	Sağlık alarmı: Herkes daha ciddi sağlık etkileri ile karşılaşabilir.

Çizelge A.3 – Hava kalitesi değerlendirme ve yönetiminde limit değerlerinde kademeli azaltım ve uyarı eşikleri

KİRLLETİCİ	ORTALAMA SÜRE	LİMİT DEĞER		UYARI EŞİĞİ
		2018 (µg/m ³)	2019 (µg/m ³)	
SO ₂	saatlik -insan sağlığının korunması için-	380	350	500 µg/m ³ (hava kalitesinin temsili bölgelerinde bütün bir “bölge” veya “alt bölge”de veya en azından 100 km ² ,de – hangisi küçükse- üç ardışık saatte ölçülür)
	24 saatlik -insan sağlığının korunması için-	150	125	
	yıllık ve kış dönemi (1 Ekim’den 31 Marta kadar) -insan sağlığının korunması için-	20	20	
NO ₂	saatlik -insan sağlığının korunması için-	260	250	400 µg/m ³ (hava kalitesinin temsili bölgelerinde bütün bir “bölge” veya “alt bölge”de veya en azından 100 km ² ,de – hangisi küçükse- üç ardışık saatte ölçülür)
	yıllık -insan sağlığının korunması için-	42	40	
NO _x	yıllık -vejetasyonun korunması için-	30	30	----
PM ₁₀	24 saatlik -insan sağlığının korunması için-	60	50	----
	yıllık -insan sağlığının korunması için-	44	40	
Pb	yıllık -insan sağlığının korunması için-	0,6	0,5	----
BENZEN	yıllık -insan sağlığının korunması için-	8	7	----
CO	maksimum günlük 8 saatlik ortalama -insan sağlığının korunması için-	10.000	10.000	----

(Kaynak: Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği)

Çizelge A.4 – Sürekli Emisyon Ölçüm Sistemleri Tesis ve Baca Sayısı

SEKTÖR	TESİS SAYISI	BACA SAYISI
Ağaç İşleme Tesisleri	-	-
Asit Üretim Tesisleri	-	-
Atık Geri Kazanım Ve Bertaraf Tesisleri	-	-
Cam Üretim Fabrikaları	-	-
Çimento	1	1
Demir - Çelik Ve Metalurji Fabrikaları	-	-
Doğalgaz Çevrim Ve Termik Santraller	-	-
Gıda Fabrikaları	-	-
Gübre Fabrikaları	-	-
Kağıt Fabrikaları	-	-
Kimya Fabrikaları	-	-
Kireç Fabrikaları	-	-
Lastik Üretim Tesisleri	-	-
Otomotiv	-	-
Petrol Ve Petrokimya Tesisleri	-	-
Şeker Fabrikaları	-	-
Tekstil Fabrikaları	-	-
TOPLAM	1	1

A.2. Hava Kalitesi Üzerine Etki Eden Ögeler

Hava kirliliği, doğrudan veya dolaylı olarak insan sağlığını etkileyerek yaşam kalitesini düşürmektedir. Günümüzde hava kirliliği nedeniyle yerel, bölgesel ve küresel sorunlar yaygın olarak yaşanmaktadır.

Yoğun şehirleşme, şehirlerin yanlış yerleşmesi, motorlu taşıt sayısının artması, düzensiz sanayileşme, kalitesiz yakıt kullanımı, topoğrafik ve meteorolojik şartlar gibi nedenlerden dolayı büyük şehirlerimizde özellikle kış mevsiminde hava kirliliği yaşanabilmektedir.

Bir bölgede hava kalitesini ölçmek, o bölgede yaşayan insanların nasıl bir hava teneffüs ettiğinin bilinmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, önemli bir nokta da, bir bölgede meydana gelen hava kirliliğinin sadece o bölgede görülmeyip meteorolojik olaylara bağlı olarak yayılım göstermesi ve küresel problemlere de (küresel ısınma, asit yağmurları, vb) sebep olmasıdır.

Renksiz bir gaz olan kükürtdioksit (SO_2), atmosfere ulaştıktan sonra sülfat ve sülfürik asit olarak oksitlenir. Diğer kirleticiler ile birlikte büyük mesafeler üzerinden taşınabilecek damlalar veya katı partiküller oluşturur. SO_2 ve oksidasyon ürünleri kuru ve nemli depozisyonlar (asitli yağmur) sayesinde atmosferden uzaklaştırılır.

Azot Oksitler (NO_x), Azot monoksit (NO) ve azot dioksit (NO_2), toplamı azot oksitleri (NO_x) oluşturur. Azot oksitler genellikle (%90 durumda) NO olarak dışarı verilir. NO ve NO_2 'den ozon veya radikallerle (OH veya HO_2 gibi) reaksiyonu sonucunda oluşur. İnsan sağlığını en çok etkileyen azot oksit türü olması itibari ile NO_2 kentsel bölgelerdeki en önemli hava kirleticilerinden biridir. Azot oksit (NO_x) emisyonları insanların yarattığı kaynaklardan oluşmaktadır. Ana kaynakların başında kara, hava ve deniz trafiğindeki araçlar ve endüstriyel tesislerdeki yakma kazanları gelmektedir.

İnsan sağlığına etkileri açısından, sağlıklı insanların çok yüksek NO_2 derişimlerine kısa süre dahi maruz kalmaları, şiddetli akciğer tahribatlarına yol açabilir. Kronik akciğer rahatsızlığı olan kişilerin ise bu derişimlere maruz kalmaları, akciğerde kısa vadede fonksiyon bozukluklarına yol açabilir. NO_2 derişimlere uzun süre maruz kalınması durumunda ise buna bağlı olarak solunum yolu rahatsızlıklarının ciddi oranda arttığı gözlenmektedir.

Toz Partikül Madde (PM10), partikül madde terimi, havada bulunan katı partikülleri ifade eder. Bu partiküllerin tek tip bir kimyasal bileşimi yoktur. Katı partiküller insan faaliyetleri sonucu ve doğal kaynaklardan, doğrudan atmosfere karışırlar. Atmosferde diğer kirleticiler ile reaksiyona girerek PM'yi oluştururlar ve atmosfere verilirler. (PM10- 10 μm 'nin altında bir aerodinamik çapa sahiptir) 2,5 μm 'ye kadar olan partikülleri kapsayacak yasal düzenlemeler konusunda çalışmalar devam etmektedir. PM10 için gösterilebilecek en büyük doğal kaynak yollardan kalkan tozlardır. Diğer önemli kaynaklar ise trafik, kömür ve maden ocakları, inşaat alanları ve taş ocaklarıdır. Sağlık etkileri açısından, PM10 solunum sisteminde birikebilir ve çeşitli sağlık etkilerine sebep olabilir. Astım gibi solunum rahatsızlıklarını kötüleştirebilir, erken ölümü de içeren çeşitli ciddi sağlık etkilerine sebep olur. Astım, kronik tıkalı akciğer ve kalp hastalığı gibi kalp veya akciğer hastalığı olan kişiler PM10'a maruz kaldığında sağlık durumları kötüleşebilir. Yaşlılar ve çocuklar, PM10 maruziyetine karşı hassastır. PM10 yardımıyla toz içerisindeki mevcut diğer kirleticiler akciğerlerin derinlerine kadar inebilir. İnce partiküllerin büyük bir kısmı akciğerlerdeki alveollere kadar ulaşabilir. Buradan da kurşun gibi zehirli maddeler %100 olarak kana geçebilir.

Karbonmonoksit (CO), kokusuz ve renksiz bir gazdır. Yakıtların yapısındaki karbonun tam yanmaması sonucu oluşur. CO derişimleri, tipik olarak soğuk mevsimlerde en yüksek değere ulaşır. Soğuk mevsimlerde çok yüksek değerler ulaşılmasının bir sebebi de inversiyon durumudur. CO'nın global arka plan konsantrasyonu 0.06 ve 0.17 mg/m³ arasında bulunur. 2000/69/EC sayılı AB direktifinde CO ile ilgili sınır değerler tespit edilmiştir.

İnversiyon, sıcak havanın soğuk havanın üzerinde bulunarak, havanın dikey olarak birbiriyle karışmasının engellenmesi durumudur. Kirlilik böylece yer seviyesine yakın soğuk hava tabakasının içerisinde toplanır.

CO'nun ana kaynağı trafik ve trafikteki sıkışıklıktır. Sağlık etkileri, akciğer yolu ile kan dolaşımına girerek, kimyasal olarak hemoglobinle bağlanır. Kandaki bu madde, oksijeni hücrelere taşır. Bu yolla, CO organ ve dokulara ulaşan oksijen miktarını azaltır. Sağlıklı kişilerde, daha yüksek seviyelerdeki CO'e maruz kalmak, algılama ve gözün görme gücünü etkileyebilir. Hafif ve daha ağır kalp ve solunum sistemi hastalığı olan kişiler ve henüz doğmamış ve yeni doğmuş bebekler, CO kirliliğine karşı en riskli grubu oluşturur.

Kurşun (Pb), doğada metal olarak bulunmaz. Kurşun gürültü, ışın ve vibrasyonlara karşı iyi bir koruyucudur ve hava yoluyla taşınır. Kurşun, maden ocakları ve bakır ve tunç (Cu+Sn) alaşımı işlenmesi, kurşun içeren ürünlerin geriye dönüştürülmesi ve kurşunlu petrolün yakılmasıyla çevreye yayılır. Kurşun içeren benzin ilavesi ürünlerinin de kullanılması, atmosferdeki kurşun oranını yükseltir.

Ozon (O₃), kokusuz renksiz ve 3 oksijen atomundan oluşan bir gazdır. Ozon kirliliği, özellikle yaz mevsiminde güneşli havalarda ve yüksek sıcaklıkta oluşur ($NO_2 + \text{güneş ışınları} = NO + O \Rightarrow O + O_2 = O_3$). Ozon üretimi uçucu organik bileşikler (VOC) ve karbon monoksit sayesinde hızlandırılır veya güçlendirilir. Ozonun oluşması için en önemli öncü bileşimler NO_x (Azot oksitler) ve VOC'dır. Yüksek güneş ışınlarının etkisiyle ozon derişimi Akdeniz ülkelerinde Kuzey-Avrupa ülkelerinden daha yüksektir. Sebebi ise güneş ışınlarının ozon'un fotokimyasal oluşumundaki fonksiyonundan kaynaklanmasıdır.

Diğer kirleticilere kıyasla ozon doğrudan ortam havasına karışmaz. Yeryüzüne yakın seviyede ozon karmaşık kimyasal reaksiyonlar yoluyla oluşur. Bu reaksiyonlara NO_x, metan, CO ve VOC'ler (etan (C₂H₆), etilen (C₂H₄), propan (C₃H₈), benzen (C₆H₆), toluen (C₆H₅), xilen (C₆H₄) gibi kimyasal maddelerde eklenir. Ozon çok güçlü bir oksidasyon maddesidir. Birçok biyolojik madde ile etkileşimde bulunur. Tüm solunum sistemine zarar verebilir. Ozonun zararlı etkisi derişim oranına ve ozona maruziyet süresine bağlıdır. Çocuklar büyük bir risk grubunu oluşturur. Diğer gruplar arasında öğlen saatlerinde dışarıda fiziksel aktivitede bulunanlar, astım hastaları, akciğer hastaları ve yaşlılar bulunur.

Çizelge A.5 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında evsel ısınmada kullanılan katı yakıtların cinsi, yakıtların özellikleri ve bu yakıtların temin edildiği yerler
(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2018)

Yakıtın Cinsi (*)	Temin Edildiği Yer	Tüketim Miktarı (ton)	Yakıtın Özellikleri				
			Alt Isıl Değeri (kcal/kg)	Uçucu Madde (%)	Toplam Kükürt (%)	Toplam Nem (%)	Kül (%)
İthal Kömür	Rusya	14.000	7.400	22	0,40	4,5	7
İthal Kömür	G. Afrika	9.000	5.500	24	0,29	4,1	12
SYDV	GLİM	22.000	6.369	-	1,5	7,88	16,78

(*) Yerli kömür, ithal kömür, briket, biyokütle, Sosyal Yardımlaşma Vakfı kömürü, odun gibi.

Çizelge A.6 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında sanayide kullanılan katı yakıtların cinsi, yakıtların özellikleri ve bu yakıtların temin edildiği yerler
(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2018)

Yakıtın Cinsi (*)	Temin Edildiği Yer	Tüketim Miktarı (ton)	Yakıtın Özellikleri				
			Alt Isıl Değeri (kcal/kg)	Uçucu Madde (%)	Toplam Kükürt (%)	Toplam Nem (%)	Kül (%)
İthal Kömür	Rusya		7.500	22	0,40	4,5	7
İthal Kömür	G. Afrika		6.800	24	0,29	4,1	12

(*) Yerli kömür, ithal kömür, briket, biyokütle, Sosyal Yardımlaşma Vakfı kömürü, odun gibi.

Çizelge A.7 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan doğalgaz miktarı
(Diyargaz, 2018)

Yakıtın Kullanıldığı Yer	Tüketim Miktarı (m ³)	Isıl Değeri (kcal/kg)
Konut	129.389.589,987	9.270,4655
Sanayi	0	0

Çizelge A.8 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan fuel-oil miktarı

(Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2018)

Yakıtın Kullanıldığı Yer	Tüketim Miktarı (m ³)	Isıl Değeri (kcal/kg)	Toplam Kükürt (%)
Konut			
Sanayi			

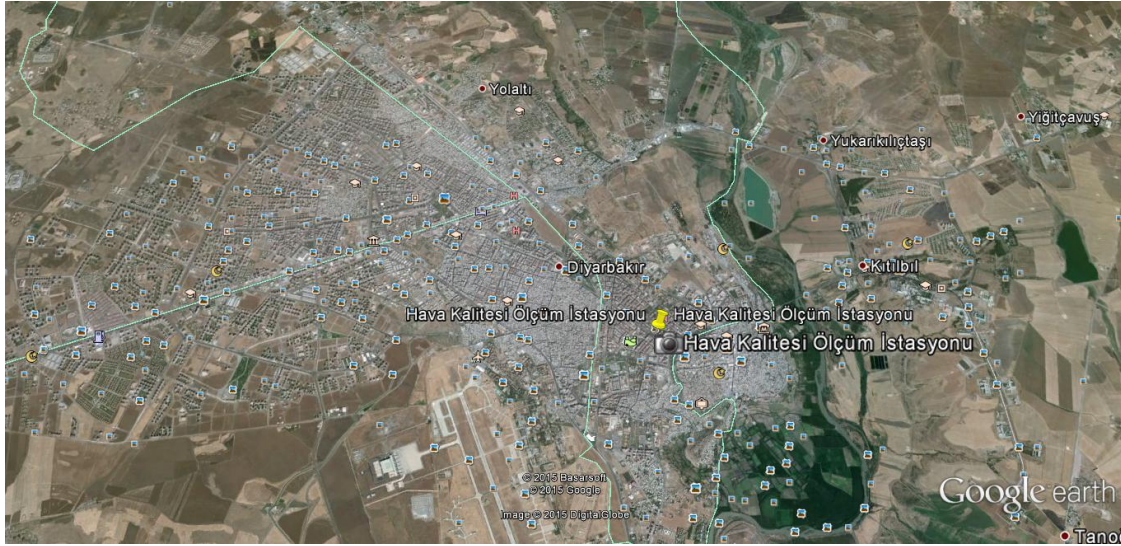
*Yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, 2018 Yılı içerisinde 166 adet Kalorifer Yakıtı (Kalyak) numunesi alınmış olup, alınan numuneler Mahalli Çevre Kurulu Kararında anılan standartlara uygun olarak çıkmıştır.

A.3. Hava Kalitesinin Kontrolü Konusundaki Çalışmalar

İlimizde, Bakanlığımıza ait Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağına bağlı 1 (bir) adet Hava Kalitesi Ölçüm İstasyonu mevcuttur. İstasyon 2005 yılında kurulmuştur. İstasyonda iki temel hava kirletici parametresi ölçülmektedir. Bunlar: PM10 (partikül madde) ve SO₂ (kükürt dioksit) parametreleridir. Bu parametrelerden çıkan sonuçlar bakanlığımızın www.havaizleme.gov.tr adresine saatlik periyotlar halinde aktarılarak kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

İstasyon Şehir Merkezinde (Yenişehir İlçesi) Valilik Bahçesinde yer almakta olup, elektrik ihtiyacı Valilikçe sağlanmaktadır. İstasyonun en yakın konuta olan mesafesi 50 m, en yakın yola olan mesafesi 20 m, şehir içi işlek yol mesafesi 50 m, şehirlerarası yol mesafesi 500 m, en yakın sanayi tesisine olan mesafesi 5000 m civarındadır.

Diyarbakır ilinde yer alan sanayi tesisleri genelde şehrin kuzey kısmında Organize Sanayi Bölgesinde yer almaktadır. İstasyonun konumu ise şehrin ortasında konutların arasındadır.

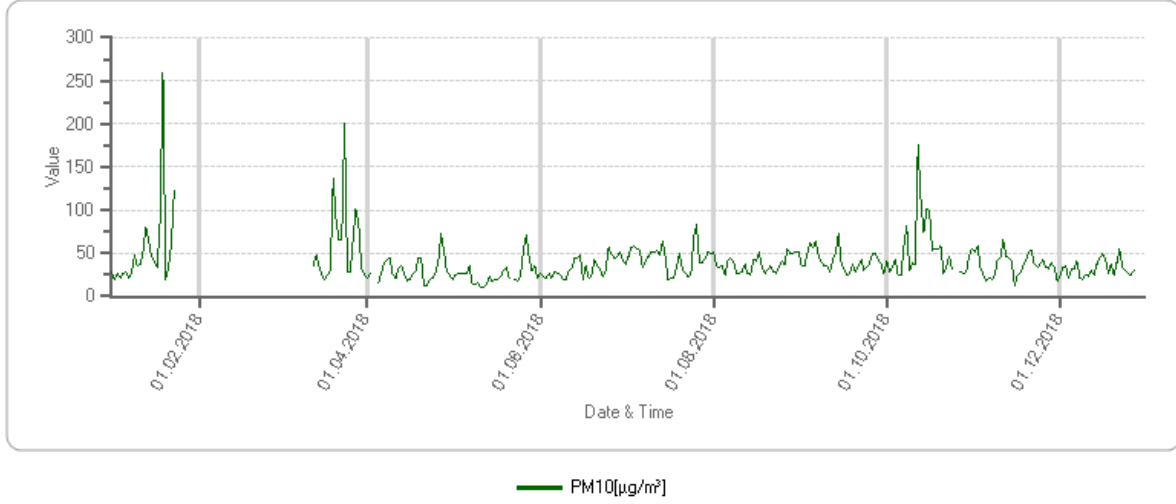
Harita A.1 –Diyarbakır ilinde bulunan hava kirliliği ölçüm cihazlarının yerleri
(DÇŞİM, 2018)

Çizelge A.9 - Diyarbakır ilinde hava kalitesi ölçüm istasyon yerleri ve ölçülen parametreler
(havaizleme.gov.tr, 2018)

İSTASYON YERLERİ	KOORDİNATLARI (Enlem, Boylam)	HAVA KİRLİTİCİLERİ					
		SO ₂	NO _x	CO	O ₂	HC	PM
Diyarbakır	37,5450 ⁰ K – 40,1329 ⁰ D	X	-	-	-	-	X

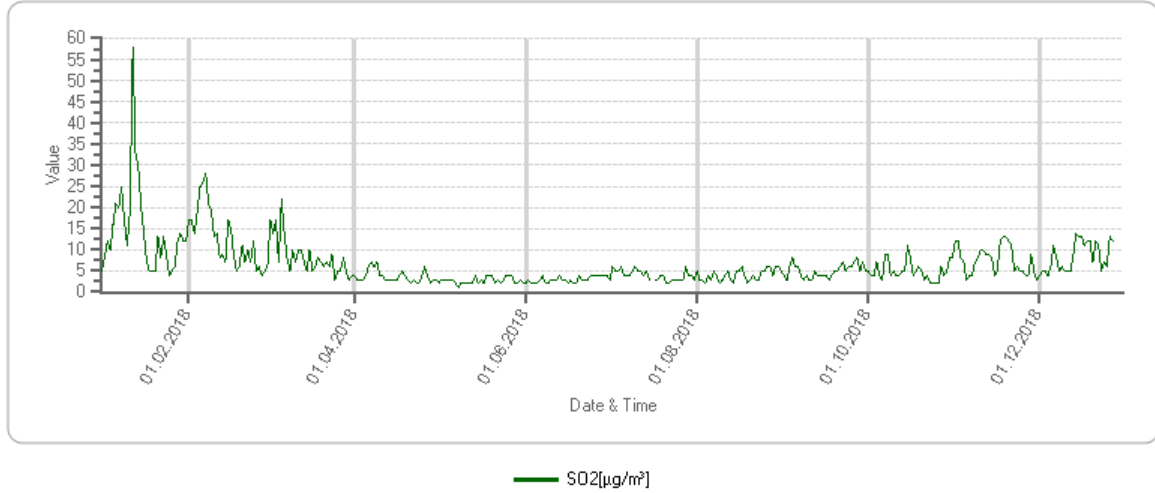
A.4. Ölçüm İstasyonları

İstasyon:Diyarbakır Periyodik:01.01.2018 00:00 - 31.12.2018 00:00 Rapor Türü:AVG

Grafik A.1 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında Diyarbakır istasyonu PM₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği
(havaizleme.gov.tr, 2018)

İstasyon:Diyarbakır Periyodik:01.01.2018 00:00 - 31.12.2018 00:00 Rapor Türü:AVG

Grafik A.2 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında Diyarbakır istasyonu SO₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği
(havaizleme.gov.tr, 2018)

Çizelge A.10 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı hava kalitesi parametreleri aylık ortalama değerleri ve sınır değerin aşıldığı gün sayıları ($\mu\text{g}/\text{m}^3$; CO: mg/m^3)
(havaizleme.gov.tr, 2018)

İSTASYON ADI	SO ₂	AGS*	PM ₁₀	AGS*	CO	AGS*	NO	AGS*	NO ₂	AGS*	NO _x	AGS*	OZON	AGS*
Ocak	13	0	49	0										
Şubat	13	0	0	0										
Mart	8	0	0	0										
Nisan	4	0	30	0										
Mayıs	3	0	26	0										
Haziran	3	0	33	0										
Temmuz	4	0	44	0										
Ağustos	4	0	38	0										
Eylül	4	0	64	0										
Ekim	5	0	56	0										
Kasım	8	0	67	0										
Aralık	16	0	63	0										

A.5. Egzoz Gazı Emisyon Kontrolü

2018 yılında Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından 9 adet emisyon ölçüm yetki belgesi ve 92.691 adet egzoz emisyon ölçüm pulu verilmiştir.

Çizelge A.11 - 2018 yılında Diyarbakır ilindeki araç sayısı ve egzoz ölçümü yaptıran araç sayısı
(Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğü, 2018)

Araç Sayısı					Egzoz Ölçümü Yaptıran Araç Sayısı				
Binek -Hafif Ticari	Ağır Ticari	Motosiklet Vb.	Diğerleri	TOPLAM	Binek Otomobil	Hafif Ticari	Ağır Ticari	Diğerleri	TOPLAM
43.654	30.774	7.557	13.972	95.957	-	-	-	-	92.691

*Diğer kapsamındaki araçlar içerisinde; yarı römork, bilinmeyen vb. araçlar bulunmaktadır. (Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 2019)

A.6. Gürültü

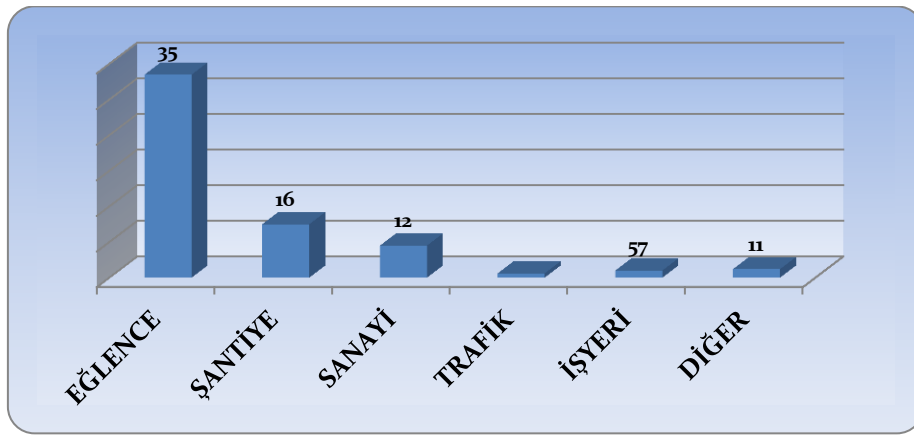
İlimiz genelinde, yaz aylarının da başlamasıyla birlikte gürültü şikâyetleri yoğunluk kazanmaktadır. Büyükşehir Belediyesine ulaşan bu şikâyetlerin büyük bir çoğunluğu, eğlence mekânlarından kaynaklanan gürültüdür. Daha önceleri mahalle araları ve sokaklarda yapılan davullu zurnalı düğünler yerini zamanla düğün salonlarına bırakmaktadır. Ancak, düğün salonları genelde binaların bodrum katlarında olmalarından dolayı şikâyet konusu olmaktan kurtulamıyorlar.

İlimizde meydana gelecek olan gürültü şikâyetlerinin denetimi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile Bakanlığımız arasında yapılan yetki devri kapsamında Büyükşehir Belediyesine bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Yapılan denetimlerde öncelikle eğlence yerinin işyeri açma ve çalıştırma ruhsatı ve canlı müzik izni sorgulanmakta, işyeri öncelikle

ruhsat hukuku çerçevesinde denetlenmektedir. İş yeri açma ve çalıştırma ruhsatı olması durumunda, canlı müzik izni için hazırlanan Çevresel Gürültü Seviyesi raporu incelenerek, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği kapsamında(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi) belirlenen sınır değerleri sağlaması durumuna bakılarak işlem tesis edilir.

Eğlence yerlerinden sonra, ilimizde en çok şikâyet edilen diğer bir alan ise İşletmeler, imalathaneler (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi) ve işyerlerinin jeneratör, havalandırma ve soğutma ünite sistemleri gelmektedir. Bu tür konularda, jeneratör, havalandırma ve soğutma ünitelerinin gerekli yalıtımın ve kabinlerinin yapılmasını tavsiye ederek istenilen sınır değerlerin sağlanmasını amaçlamaktayız.

Hızla gelişen bir il olmamızdan ötürü şantiye faaliyetleri büyük bir yoğunlukta devam etmektedir. Büyükşehir ve diğer belediyelerin de katkısıyla, çalışma saatlerinin belirlenmesi bu sıkıntıyı büyük oranda gidermiştir.

Grafik A.3 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında gürültü konusunda yapılan şikayetlerin dağılımı
(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2018)

(Not: verileri 2018 verileri güncellenmediğinden 2017 verileri baz alınmıştır.)

Tüm bu sorunlar göz önünde bulundurularak Diyarbakır İli için Stratejik Gürültü Haritası Hazırlama çalışmalarına 2016 yılında yetkili firma ile başlanmış olup; Yetkili firma tarafından hazırlanan rapor Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından 2017 yılı içerisinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığının onayına sunulmuş ve rapor onaylanmıştır. (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi)

(Not: 2018 verileri güncellenmediğinden 2017 verileri baz alınmıştır.)

Diyarbakır İli Stratejik Gürültü Haritası Özet Bilgileri

Diyarbakır İli, stratejik gürültü haritasının yapılmasının kanunen gerekli olduğu iller kapsamına girmektedir. Diyarbakır İli Stratejik Gürültü Haritası yapım işi Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yetki ve sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen çalışmalarda Diyarbakır İli içerisindeki temel gürültü kaynakları ve bu kaynakların zamana bağlı olarak halk üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Proje kapsamında Diyarbakır İl merkezinde toplamda 210 km² alan modellenmiştir. Bu alan içerisinde 513,5 km karayolu, 18,9 km demiryolu, 52.571 adet bina (526 adet okul binası, 47.967 adet konut binaları ve 56 adet sağlık kuruluşlarına ait binalar) bulunmaktadır.

Proje kapsamında; 19 karayolunda araç sayımları ve 6 adet karayolu kesiminde gürültü ölçümü, 19 adet eğlence tesisinde, 1 adet demiryolu kesiminde ve 6 adet merkez konumlu sanayi tesisinde gürültü analizleri ve ölçümleri gerçekleştirilmiştir.

Sonuçlar; gündüz, akşam ve gece zaman dilimleri için ayrı ayrı gürültü haritaları ve maruziyet değerleri tabloları olarak sunulmuştur. Maruziyet değerleri; nüfus, bina ve alansal verileri kapsamaktadır.

Raporlama ve modelleme çalışmaları sonucunda; birleştirilmiş etki haritaları göz önünde bulundurulduğunda; GAG (Gündüz, Akşam ve Gece) zaman göstergesi cinsinden iki farklı değerlendirme metodundan ilki olan END metoduna göre 3900 sakin, 1.000 konut; stratejik gürültü haritalama üst sınırı olan Çizelge 97’de belirtilen 75 dBA ve üzeri gürültüye maruz kalmaktadır. Diyarbakır İli merkez sınırları içerisinde hazırlanan ve eğlence yerleri de dahil olmak üzere birleşik gürültü etkisini içeren stratejik gürültü haritaları ve maruziyet seviyeleri incelendiğinde aşağıdaki yorumlara ulaşılmıştır;

- İl genelinde en yoğun gürültü yayılımına sebep olan gürültü kaynağı tipi karayollarıdır.
 - İl genelinde etkisi yok sayılabilir derecede az olarak değerlendirilebilecek olan gürültü kaynağı tipi demiryollarıdır.
 - Birleştirilmiş etki haritaları (eğlence yerleri dahil edilmiş) göz önünde bulundurulduğunda; gece zaman göstergesi cinsinden END metoduna göre 800 sakin, 200 konut Çizelge 96’da belirtilen 75 dBA üzerinde gürültüye, gürültüye maruz kalmaktadır.
- (Not: 2018 verileri güncellenmediğinden 2017 verileri baz alınmıştır.)

Çizelge A.12 - 2018 yılında Birleştirilmiş Gürültü Etkisi (Havalanı Dahil Edilmiş) L_{gece} Özet Tablosu

(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi)

Gece (8 saat) (dBA)								
END yöntemi - en fazla maruz kalan cephe belirleyicidir.								
Kategori	Toplam	>..-50	>50-55	>55-60	>60-65	>65-70	>70-75	>75-..
Sakin	892600	569900	122100	118700	65700	13000	800	0
Sakin Cephe	700	200	0	300	100	100	0	0
Konut	231900	151800	30700	30000	15700	3100	200	0
Okul	500	400	100	100	0	0	0	0
Hastane	100	0	0	0	0	0	0	0

Çizelge A.13 – 2018 Birleştirilmiş Gürültü Etkisi (Havaalanı Dahil Edilmiş) L_{gag} Özet Tablosu

(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi)

GAG (dBA)							
END yöntemi - en fazla maruz kalan cephe belirleyicidir.							
Kategori	Toplam	>..-55	>55-60	>60-65	>65-70	>70-75	>75-..
Sakin	892600	497200	121100	123700	104400	39800	3900
Sakin Cephe	500	0	0	0	300	300	0
Konut	231900	134100	29200	32000	25700	9300	1000
Okul	500	300	100	100	0	0	0
Hastane	100	0	0	0	0	0	0

(Not: Çizelge A.12 ve A.13 Diyarbakır ili için Hazırlanan Stratejik Gürültü Haritası 2017 verileri raporundan alınmıştır.)

Hazırlanan Stratejik Gürültü Haritaları, Diyarbakır İli için gelecekte hazırlanacak olan gürültü eylem planlarına yol gösterici olma ana amacını taşımaktadır.

A.7. Temiz Hava Eylem Planları

İlimizde Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği ve ilgili Bakanlık Genelgesi çerçevesinde hazırlanmış olan 2016-2019 yıllarını kapsayan Temiz Hava Eylem Planı mevcuttur. Bu plan dâhilinde belirlenmiş eylemlerin, gerçekleştirim durumu ile ilgili THEP-İZ İzleme Sisteminde gerekli bilgiler yer almaktadır.

Plan dâhilinde belirlenen eylemlerin gerçekleştirme durumları devam etmektedir. 2019 yılı sonunda 1. Temiz Hava Eylem Planının süresinin dolması ile belirlenen hedeflerin tümünün gerçekleşmesi planlanmaktadır.

A.8. İklim Değişikliği Eylem Planı Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar

Konu ile ilgili çalışmalara başlanıp, bu eylem planını daha önce hazırlayan komşu illerdeki belediyelerden konu ile ilgili görüşmeler sağlanmıştır. Konu ile ilgili yapılan seminerlere katılım sağlanmıştır. Çalışmalar aşama aşama ilerletilip Diyarbakır İli İklim Değişikliği Eylem Planının hazırlanması planlanmaktadır.

A.9. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde hava kirliliğini önlemek ve en aza indirmek amacıyla yapılan çalışmalar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca yayımlanan "Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği" ve her yıl Valiliğimiz tarafından düzenlenen "Mahalli Çevre Kurulu Kararları" kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Hava kirliliğinin önlenmesi ile ilgili olarak ilgili mevzuat kapsamında yakma sistemlerini ısınma amaçlı olarak kullanan konut, toplu konut, kooperatif, site, okul, üniversite, hastane, resmi daireler, işyerleri, sosyal dinlenme tesisleri ve kömür satış yerlerinde denetimler gerçekleştirilmektedir.

Yapılan denetimler kapsamında yakma sistemlerini ısınma amaçlı olarak kullanan binalarda; Yakıt sevk irsaliyesi/fatura, Satıcı Firma-Ateşçi ehliyet Belgesi-Baca Temizlik Belgesi kontrolleri, kömür satış yerlerinde ise; kömür uygunluk belgesi, satış izin belgesi, katı yakıt satıcısı kayıt belgesi kontrolleri yapılmaktadır. Isınmadan kaynaklanan hava kirliliği kontrolleri kapsamında denetim yapılan yerlere "Yakma Talimatnamesi" ile ilgili bilgi verilmekte ve talimatnamede belirtilen yakma saatlerine uyulması konusunda hassasiyet gösterilmesi hususunda uyarılar yapılmaktadır.

Isınmadan kaynaklanan hava kirliliği kontrolü denetimleri Müdürlüğümüzce rutin olarak gerçekleştirilmektedir. Apartman, işyeri ve resmi binalara yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda, denetim yapılan her yerin ısınma sistemi şekli yerinde tespit edilerek ilgili evrakların ve yakma sistemin ilgili mevzuata uygun olup olmadığının kontrolleri yapılmıştır. Ayrıca, Valilik bahçesinde bulunan Hava Kalitesi İzleme İstasyonu havadaki PM10(Partikül) ve SO2 (Kükürtdioksit) oranlarının tespit edilmesini sağlamaktadır.

Kaynaklar

1. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
2. Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

B. SU VE SU KAYNAKLARI

B.1. İlin Su Kaynakları ve Potansiyeli

B.1.1. Yüzeysel Sular

B.1.1.1. Akarsular

Diyarbakır'ın en önemli akarsuyu Dicle Nehridir. İli, Dicle ve kolları sular. Mâden Suyu ile Birklin Suyu Dolucan'da birleşerek Dicle Nehri meydana gelir. Birklin Suyu Birklin Mağaralarından çıkar ve Dibni Suyu buna karışır. Mâden (Ergani) Suyu Gölcük'ten çıkar.

Dicle Nehri Devegeçidi Suyu, Havar, Yenice, Karasu dereleri ile Anbar, Kuru, Pamuk, Sinan ve Batman çaylarını alır. Daha ilerde Göksu ve Aşağı Hanik çayları Dicle'ye katılır. Batman Çayı Dicle'nin önemli bir koludur. Uzunluğu 100 kilometredir. Gühermi Dağından çıkan Kulp Suyu, Muş'tan gelen bir kolla birleşir. Melul Dağından çıkan Şakiram Çayını alarak, Sason Dağlarından gelen ikinci kolla birleşir. Diğer küçük akarsular ise Sinan Suyu, Çangüş Suyu, Göz Suyu, Medrap Suyu ve Kalhane Suyu ile Meda Çayı ve Sinek Çayıdır. İlimizde bulunan akarsu, çay vb, bilgilere ilişkin çizelge aşağıda yer almaktadır.

Çizelge B.14 – Diyarbakır İlinin Akarsuları

(DSİ 10. Bölge Müdürlüğü, 2018)

AKARSU İSMİ	Toplam Uzunluğu (km)	İl Sınırları İçindeki Uzunluğu (km)	Debisi (m ³ /sn)	Kolu Olduğu Akarsu	Kullanım Amacı
AMBAR	95	95	4,7	Dicle	Sulama
DICLE	530	265	71,2	Dicle	Sulama + Enerji
GOKSU	57	57	2,2	Dicle	Sulama
KULP	70	70	71,0	Batman	Sulama + Enerji
KURUÇAY	45	45	1,1	Dicle	Sulama
PAMUKÇAY	65	65	2,6	Dicle	Sulama
SALAT	65	65	5,0	Dicle	Sulama
SARIM	69	52	35,0	Batman	Sulama
SINEK	62	54	5,4	Fırat	Sulama + Enerji

B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar

Diyarbakır'da tabii göl yoktur. Baraj gölleri ile göletler vardır. Aşağıda ilimizde bulunan yapay göletlerin nitelikleri ve kullanım amaçları sunulmuştur.

Çizelge B.15 - Diyarbakır ilinde Mevcut Sulama Göletleri

(DSİ 10. Bölge Müdürlüğü, 2018)

Göletin Adı	Tipi	Göl hacmi, m ³	Sulama Alanı (net), ha	Çekilen Su Miktarı, (m ³)	Kullanım Amacı
Gözegöl (Merkez)	Homojen Toprak	16.100.000	550	16.100.000,00	Sulama

	Dolgu				
Kabaklı (Merkez)	Homojen Toprak Dolgu	1.209.641	87	913.641,00	Sulama
Halılan (Çermik)	Homojen Toprak Dolgu	7.482.100	550	5.175.462,00	Sulama
Ortaviran (Çınar)	Homojen Toprak Dolgu	2.205.697	125	1.251.000,00	Sulama ve İçme Suyu
Künreş (Çınar)	Homojen Toprak Dolgu	653.400	12	594.000,00	Sulama ve İçme Suyu
Beşpınar (Çınar)	Homojen Toprak Dolgu	1.346.000	95	1.196.000,00	Sulama

B.1.2. Yeraltı Suları

Çizelge B.16 – Diyarbakır ilinin Yeraltı Suyu Potansiyeli
(DSİ 10. Bölge Müdürlüğü, 2018)

Kaynağın ismi	hm ³ /yıl
BELLİTAŞ (HARABASİTİL)	258,09
ÇAKIRKAYA (DELGÜR)	55,25
YARIMKAŞ (KANİPANIK)	190,73
YILANLI (KEPO)	321,95
SERDİ	470,77
DABLO (Angül)	581,52
GÖZE	57,68
SAKALTUTAN	905,40
TEPECİK (Mehmediyan) AYNKEBİR KAYNAĞI	66,35
AYNKEBİR KAYNAĞI	54,46

Diyarbakır ili genelinde Midyat formasyonu Kireçtaşları, Volkanik Bazaltlar ve Alüvyon dere yatağı malzemeler akifer özelliği göstermektedir.

Diyarbakır İli 2018 yılı sonuna kadar tahsis edilen toplam yeraltı suyu miktarı; İçme-kullanma, Sanayi, Sulama için **374,75 hm³/yıldır.**

B.1.2.1. Yeraltı Su Seviyeleri

İlimizdeki yeraltı su seviyesi ve bunun yıllar içerisindeki değişimi hakkında aşağıdaki tablo düzenlenmiştir.

Çizelge B.17 – Diyarbakır ilinin yeraltı su seviyesi ve bunun yıllar içerisindeki değişimi
(DSİ 10. Bölge Müdürlüğü, 2018)

YILLAR	ORT. STATİK SEVİYE (m)	ORT. DİNAMİK SEVİYE (m)
2013	105	152
2014	92	135
2015	109	152
2016	106	151
2017	105	150
2018	105	156

B.1.3. Denizler

İlimizin denize kıyısı yoktur.

B.2. Su Kaynaklarının Kalitesi

Yüzey ve yeraltı suları için değerlendirme 7 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayılı Resmi Gazete ‘de yayınlanan “Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik” ve 28 Ekim 2017 tarih ve 28483 sayılı Resmi Gazete ‘de yayınlanan “Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliğine göre aşağıdaki çizelgede yapılmıştır.

Çizelge B.18 - Diyarbakır ilinde 2018 Yılı Yüzey ve Yeraltı Sularında Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliği İle İlgili Analiz Sonuçları
(DİSKİ, 2018)

Su Kaynağı nın Cinsi (Yüzey/Yeraltı)	Adı	Kullanım amacı ve kullanılan miktar				Analiz Yapılan İstasyonun				
		İçme ve kullanma suyu	Enerji üretimi	Sulama suyu	Endüstriyel su temini	Akım gözlem istasyonu kodu	Analiz sonuçları YSKY (Tablo-5)	Yeri (İlçe, Köy, Mevkii)	Koordinatları (YAS için)	Yıllık Ortalama Nitrat Değeri (mg/L)
Yüzey	Dicle Baraj Gölü	*	*	*				Dicle Barajı	y:602339.045 X:4231367.795 UTM(Ed50 6°)	< 4,4
Yeraltı	Gözeli İçmesuyu Havzası	*						Gözeli İçmesuyu Havzası/ Diyarbakır Serapgüzeli	y:595841,08 x:4197234,24 Ed 50 3°	< 4,4

B.3. Su Kaynaklarının Kirlilik Durumu

Dicle Barajını kirlüten ilçeler ve bağlı bulunan köyler; Diyarbakır Dicle İlçesi ve ilçeye bağlı 40 köyden 5 köy ve 3 mezrası evsel atık su; yine Diyarbakır Eğil İlçesi ve ilçeye bağlı 24 köyden 1 köy evsel atık su ile baraj suyunu kirlletmektedir. Gözeli havzası içme suyu havzasını kirlüten kirleticiler; endüstriyel kirleticiler ve tarımsal kirleticilerdir.

B.3.1. Noktasal kaynaklar

B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar

Gözeli içme suyu havzasını kirlüten kirleticiler; endüstriyel kirleticiler ve tarımsal kirleticilerdir.

B.3.1.2. Evsel Kaynaklar

Dicle Barajını kirlüten ilçeler ve bağlı bulunan köyler; Diyarbakır Dicle İlçesi ve ilçeye bağlı 40 köyden 5 köy ve 3 mezranın evsel atık suyu; Diyarbakır Eğil İlçesine bağlı 24 köyden 1 köyün evsel atık suyu ile baraj suyunu kirlletmektedir. (2017 yılında Eğil AAT devreye girmiştir.)

B.3.2. Yayılı Kaynaklar

B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar

Çizelge B.19 - Diyarbakır İlinde Toprak Kaynaklarının Kullanım Durumu
(KHGM, DSİ, 2018)

TOPRAK KAYNAKLARI POTANSİYELİ VE KULLANIM ŞEKLİ	
KHGM Etüt Sonuçları	
Tarıma elverişli arazi	683.437 ha, %45
Çayır - Mera	381.642 ha, %25
Orman - Fundalık	384.662 ha, %26
Diğer arazi	62.950 ha, %4
Toplam	1.512.691 ha, %100
Sulanabilir arazi	680.964 ha
DSİ Etüt Sonuçları	
Etüt edilen arazi	642.964 ha
Sulamaya elverişli arazi	585.573 ha
Ekonomik olarak sulanabilir arazi	419.496 ha

B.3.2.2. Diğer

Diyarbakır Merkez (Kayapınar, Yenişehir, Bağlar ve Sur) ilçelerinin katı atıkları, Urfa Yolu üzeri mevki, Kamışpınar Köyü sınırları içerisinde bulunan vahşi depolama sahasına dökülmektedir. Bu vahşi depolama sahasında mevsimsel dere ile Devegeçidi Barajını etkileme potansiyeli bulunmaktadır.

B.4. Deniz Kıyı Sularının Kirlilik Durumu

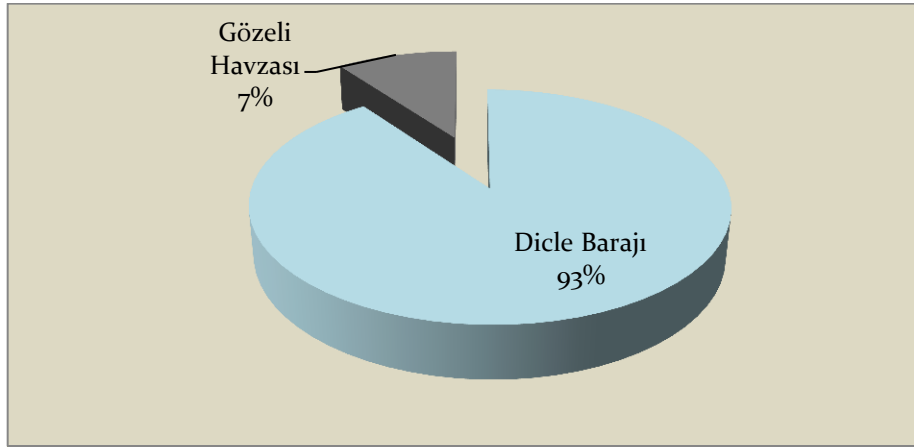
İlimizin denize kıyısı bulunmamaktadır.

B.5. Sektörel Su Kullanımları ve Yapılan Su Tahsisleri

B.5.1. İçme ve Kullanma Suyu

B.5.1.1 Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti

İlimizde kentsel su temini için kullanılan 2 adet kaynak bulunmaktadır. Bunlardan ilki 92 hm³/yıl kapasiteyle Dicle Barajı, ikincisi ise 5,11 hm³/yıl kapasiteli Serap Güzeli Kuyularıdır. 2018 yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile birlikte İçme ve kullanma suyu şebekesi hizmeti verilen 17 ilçe belediyesi vardır. 5 adet içmesuyu arıtım tesisi mevcuttur bunlar: Diyarbakır İçme Suyu Arıtma, Ergani İçme Suyu Arıtma, Çermik İçme Suyu Arıtma, Eğil İçme Suyu Paket Arıtma, Hani İçme Suyu Paket Arıtma Tesisleridir.

Grafik B.4 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu şebekesi ile dağıtılmak üzere temin edilen su miktarının kaynaklara göre dağılımı
Dicle Barajı: (Yüzeysel Su kaynağı)

Dicle Barajı, Diyarbakır ili sınırları içerisinde Eğil ilçesinin 7 km güneydoğusunda Dicle nehrinin ana kollarından olan Maden ve Dibni Çaylarının birleşip Dicle Nehri'nin meydana getirdiği mevkiden 800 m ve Kralkızı Barajı aksının 22 km mansabında, 640 talveg kotunda inşaa edilmiştir.%10 içmesuyu, %70 Sulama, %20 Enerji amaçlı çalışmaktadır. Barajdan 2018 yılı itibari ile %3 lük kısmı içmesuyu olarak alınmaktadır. Dicle barajı; temelden yüksekliği 87 m, göl hacmi 595 hm³ ve gölalanı 24 km² dir. Dicle Nehri debisi 110 m³/sn düzeyindedir. Su barajdan 32 km uzaklıktaki İçmesuyu Arıtma Tesisine pompalar yardımıyla iletilmektedir. Diyarbakır'ın %93 'lük içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır.

Diyarbakır İçme Suyu Arıtma Tesis

Kent merkezine yaklaşık 13 km. uzaklıkta Mastfroş tepesinde 440 dekarlık alan üzerine inşa edilmiştir. Diyarbakır kent nüfusunun 1.275.000 kişi olacağı göz önüne alınarak İçme suyu Arıtma

Tesisi iki aşamalı olarak dizayn edilmiş olup 2001 yılında tam kapasiteyle işletmeye geçmiştir. İçme suyu arıtma tesisi günlük **255.000 m³/gün** kapasiteyle (3 m³/s) içme ve kullanma suyu üretebilmektedir. 2018 yılında Dicle barajından **78.586.429 m³** su içmesuyu arıtma tesisinde arıtılarak şehir merkezine verilmiştir.

Ergani İçme Suyu Arıtma Tesisi

İçme suyu arıtma tesisi **42 bin 500 m³** günlük su arıtma kapasitesine sahiptir. Ergani Pompa İstasyonu vasıtasıyla Dicle Baraj Gölünden çekilen su arıtma tesisine ulaşmaktadır. İlçede yıllık **15,5 milyon m³** su memba kalitesinde arıtılacak ve ilçenin **2045** yılına kadar olan içme suyu ihtiyacı bu tesisinden sağlanacaktır.

Eğil İçme Suyu Paket Arıtma Tesisi

Diyarbakır'ın Eğil ilçesinin, içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamak maksadıyla **1700 m³/gün** kapasiteli bir içme suyu arıtma tesisi yapılmıştır. Tesise gelen su Dicle Barajından temin edilmektedir. Tesis **2045** yılı için **25.000** nüfusun içme ve kullanma suyu ihtiyacına cevap verecek şekilde tasarlanmıştır. 2018 yılında tesiste **440.079 m³** su arıtılarak şehre verilmiştir.

Hani İçme Suyu Paket Arıtma Tesisi

Diyarbakır'ın Hani ilçesinin, içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamak maksadıyla **3.456 m³/gün** kapasiteli bir içme suyu arıtma tesisi yapılmıştır. Tesise gelen su DSİ tarafından açılmış olan sondaj kuyusundan temin edilmektedir. Tesis **34.000** nüfusun içme ve kullanma suyu ihtiyacına cevap verecek şekilde tasarlanmıştır.

İçmesuyu şebekemizin Bağlar, Yenişehir, Sur ve Kayapınar olmak üzere 4 ilçede toplam 2.315.780 metre; Diğer 13 ilçede ise 1.183.552 metre olup, il geneli içmesuyu şebeke toplamı 3.499.332 metredir. DİSKİ 17 ilçede toplam 1.732.936 nüfusa hizmet sunmaktadır.

B.5.1.2. Yeraltı su kaynaklarından temin edilen su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti

Gözeli Yeraltı Suyu Havzası:

Diyarbakır-Serapgüzeli (Gözeli) Mahallesi civarında yer alan havza, içme suyu sondaj kuyularının çevresi DSİ tarafından 167 sayılı Yeraltı Suları Kanunu'nun 3. maddesine göre yeraltı suyu işletme sahası olarak tespit edilmiştir. Hâlihazırda havzadan derin kuyular ve artezyen olarak elde edilen sular toplanarak kente iletilmektedir. Derin kuyulardan yaklaşık olarak 200 lt/sn'lik su temini yapılabilmektedir. Kaynaktan elde edilen sular ise; maksimum 150 lt/sn civarındadır. Yaz aylarında tamamen kurumaktadır. Diyarbakır'ın %7' lik (2018 içme suyu üretimine istinaden) içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır.

2018 yılında Gözeli Yeraltı İçme suyu Havzasından **5.499.935 m³** su arıtılma işlemine gerek olmadan Şehir merkezine verilmiştir.

B.5.1.3. İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb.

Diyarbakır merkezde içme suyunun %93' ü Dicle barajından temin edilmektedir. Kaynak Diyarbakır'ın uzun vadeli içme suyunu karşılayabilecek potansiyeldedir. %7'lik bölüm ise Serap Güzeli Kuyularından sağlanmaktadır.(2018 içme suyu üretimine istinaden).

B.5.2. Sulama

B.5.2.1. Salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı

DSİ Sulamaları	
Ön inceleme aşamasında olan	1.471 ha
Planlama aşamasında olan	8.483 ha
Planlaması tamamlanan	1.399
Proje Aşamasında veya proje yapımı devam eden	238.366 ha
2018 yılı yatırım programında olan ve inşaatı devam eden projeler	125.035 ha
İşletmede olan projeler	44.742 ha
İl Toplamı	419.496 ha
Diğer Sulamalar	
Kooperatif Sulaması	190 ha
KHGM Sulamaları	8.911 ha
Halk Sulamaları	69.587 ha
Diğer Sulamalar Toplamı	78.688 ha
İl Genel Sulamalar Toplamı	498.184 ha

B.5.2.2. Damlama, yağmurlama veya basınçlı sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı

Diyarbakır’da salma sulama yöntemi kullanılmaktadır.

B.5.3. Endüstriyel Su Temini

İlgili kurumlardan yeterince veriye ulaşılamamıştır.

B.5.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı

İlimizde enerji üretimi ile ilgili kullanılan barajlar aşağıda belirtilmiştir.

1-Karakaya Barajı: Beton kemer tipinde, temelden yüksekliği 173 m olan barajın kurulu gücü 1.800 MW olup yıllık ortalama üretimi 7 milyar 354 milyon kwh’ dir.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

2- Dicle Barajı: Kil çekirdekli kaya dolgu tipinde temelden yüksekliği 87 m olan barajın kurulu gücü 110 MW olup yıllık ortalama enerji üretimi 298 milyon kwh' dir.

3- Kralkızı Barajı: Kil çekirdekli kaya dolgu tipinde temelden yüksekliği 126 m olan barajın kurulu gücü 94 MW olup yıllık ortalama enerji üretimi 146 milyon kwh' dir.

4- Batman Barajı: Kil çekirdekli zonlu toprak dolgu tipinde temelden yüksekliği 85 m olan barajın kurulu gücü 198 MW olup yıllık ortalama enerji üretimi 483 milyon kwh' dir.

	Adet	Kurulu Güç (MW)	Yıllık Üretim (GWh/yıl)
İşletmede Olan	6	2.051,14	7.948,10
İnşa Halinde Olan	1	160,00	681,00
Planlama Aşaması	5	270,49	817,92
Toplam Geliştirilen Potansiyel	12	2.482,00	9.447,00
İŞLETMEDE OLAN		Kurulu Güç (MW)	Yıllık Enerji (Milyon kWh)
1	Karakaya Barajı Ve HES	1.800,00	7.354,00
2	Dicle Barajı Ve HES	110,00	298,00
3	Kralkızı Barajı Ve HES	94,00	146,00
4	Kulp-1 Regülatörü Ve HES	22,92	78,00
5	Kulp-4 Regülatörü Ve HES	12,29	36,00
6	Çağlayan Regülatörü ve HES	11,93	36,10
TOPLAM (İşletmede)		2.051,14	7.948,10
		Kurulu Güç (MW)	Yıllık Enerji (Milyon kWh)
İNŞAAT AŞAMASINDA			
1	Silvan Barajı Ve HES	160,00	681,00
PLANLAMA AŞAMASINDA			
1	Dipni Barajı Ve HES	81,00	265,00
2	Şenyayla Regülatörü ve HES	15,47	39,74
3	Birsu 1-2 Bendi Ve HES	86,28	272,23

4	Çayönü-Derya Reg.leri Ve HES	37,74	101,08
5	Metin HES (Kayser Barajı)	50,00	139,87
	TOPLAM (Planlama)	270,49	817,92

B.5.5. Rekreatiyonel Su Kullanımı

Diyarbakır il merkezi sınırları içerisinde rekreatiyonel amaçlı olarak 2018 yılında 5.497.531 m³ su kullanılmıştır. Rekreatiyonel amaçlı kullanılan su; Gözeli Su Havzası, Dicle Barajı ve belediyemizce açılan sondaj kuyularımızdan karşılanmıştır.

B.6. Çevresel Altyapı

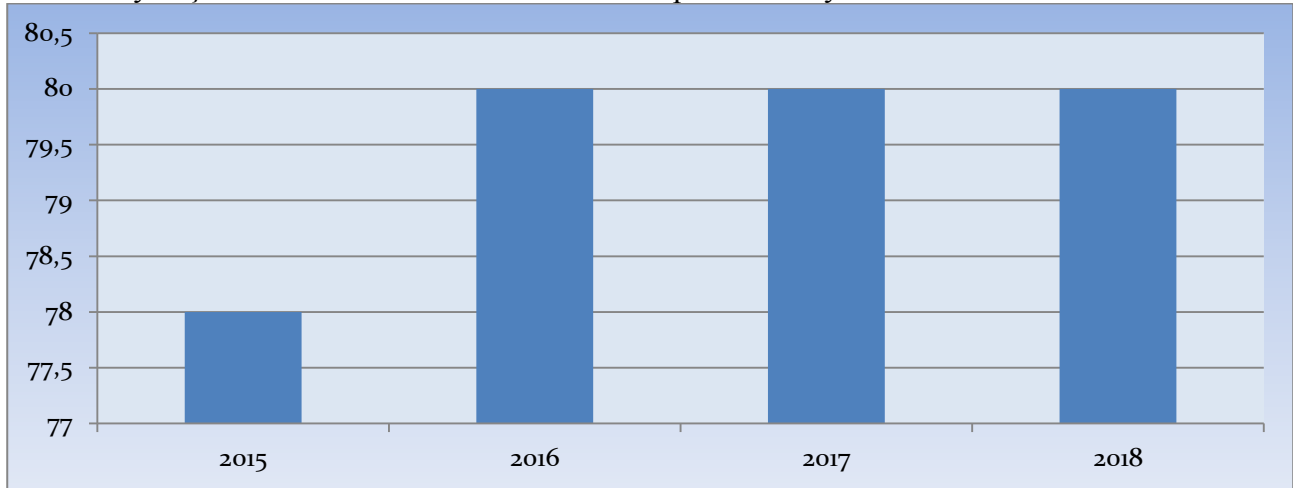
B.6.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve Atıksu Arıtma Tesisi Hizmetleri

Diyarbakır il nüfusu: 1.732.396

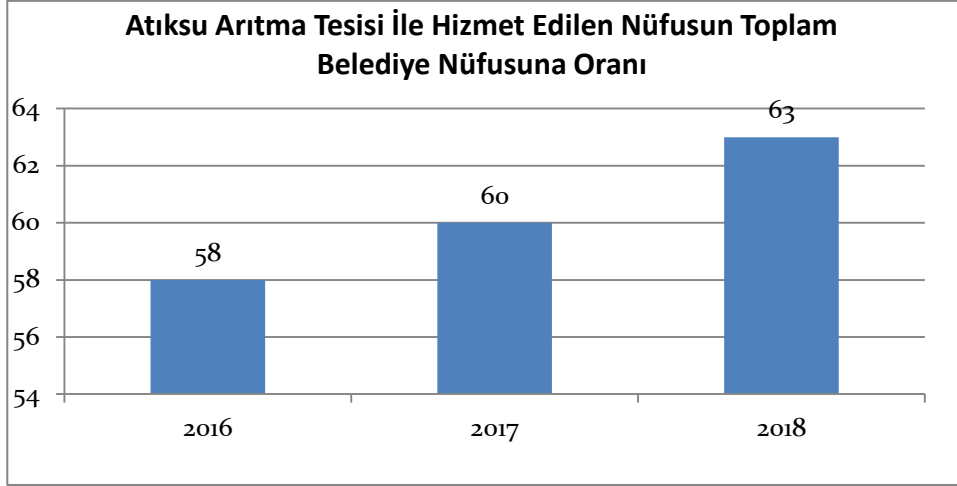
Kanalizasyon şebeke Uzunluğu: 2.249.347 metre

Atık su arıtma tesisi hizmeti verilen nüfus: 1.093.262

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı %80

Grafik B.5- Diyarbakır ilinde 2018 yılı kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı
(DİSKİ, 2018)

Grafik B.6– Diyarbakır ilinde 2018 yılı atıksu arıtma tesisi ile hizmet edilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı
(DİSKİ, 2018)

Diyarbakır İleri Biyolojik Atık Su Arıtma Tesisinde **35.089.768 m³** atık su arıtılmış ve **21.608** ton atık su çamuru bertaraf edilerek, Dicle nehrinin kirletilmesi engellenmiştir. Yıllık kuru çamur miktarı **%25** oranındadır.

Atık su çamuru, karabaş köyü ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin döküm sahasında biriktiriliyor.

Prosesin Cinsi	Birim	Miktar
Çamur Susuzlaştırma Ünitesine verilen Sulu Çamur Miktarı	m ³ /yıl	263.178
Susuzlaştırılmış Çamur Keki	m ³ /yıl	21.608
Susuzlaştırma Ünitelerinde Kullanılan Polimer Miktarı	kg/yıl	109.375
Çürütücülere Yapılan Çamur Besleme Miktarı	m ³ /yıl	324.378

Eğil Biyolojik Atık Su Arıtma Tesisleri ileri arıtım teknolojisi uygulanarak arıtılmakta 2018 yılı tesise günlük ortalama **1.496 m³** su girişi olup, toplam **400.000 m³** atık su arıtılmış ve 500 ton çamur Eğil ilçesi Dicle Barajı mansalı Döşemeler Mahallesi Kurudere' ye deşarj edilmiştir.

Parametre	Birim	2018
Arıtılan Atık Su Miktarı	(m ³ /yıl)	400.000
KOİ Verimi	(%)	95
AKM Verimi	(%)	90
Çıkarılan Çamur Keki	(ton/yıl)	500

Çizelge B.20 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı kentsel atıksu arıtma tesislerinin durumu
(DİSKİ, 2018)

Yerleşim Yerinin Adı		Belediye Atıksu Arıtma Tesisi Olup Olmadığı?			Belediye Atıksu Arıtma Tesisi Türü			Mevcut Kapasitesi (ton/gün)	SAİS Kabini Durumu (var/yok)	Arıtılan /Deşarj Edilen Atıksu Miktarı (m ³ /sn)	Deşarj Noktası	Deniz Deşarjı (var/yok)	Hizmet Verdiği Nüfus	Oluşan AAT Çamur Miktarı (ton/gün)
		Var	İnşa/plan aşamasında	Yok	Fiziksel	Biyolojik	İleri							
İl Merkezi	Merkez	x					x	175.000 m ³	Var	1,1	X:4191312,739 Y:609523,117		1.069.893	59
İlçeler	Eğil	x			x	x		1496 m ³	Yok	0,018	X:38.253721 Y:40.094669		23.369	0,06
	Dicle (plan)		x											
	Bismil (plan)		x											

*03.2015 tarih ve 29303 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sürekli Atıksu İzleme Sistemleri (SAİS) Tebliği” kapsamında ülke genelinde kurulu kapasitesi 10.000 m³/gün ve üzerinde olan atıksu arıtma tesisinin çıkış sularında debi, pH, İletkenlik, Çözünmüş Oksijen, Sıcaklık ve KOİ (Kimyasal Oksijen İhtiyacı) ile AKM (Askıda Katı Madde) parametreleri 7/24 online izlenmektedir. Bu sayede tesislerin atıksularını arıtmadan su kaynaklarımıza deşarj etmeleri engellenmektedir.

(1): İleri biyolojik arıtma tesisi bölümü tamamlanmış olup, işletmeye alınmıştır.

(2): Stabilize Arıtma Çamuru Analiz Değerleri: pH:6,45 Kadmiyum:1,82 mg/kg Krom:46,64 mg/kg Bakır:129,46 mg/kg Cıva: 2,94 mg/kg Nikel: 62,53 mg/kg Kurşun: 37,95 mg/kg Çinko: 754,08 mg/kg TAKM: 25 mg/l Organik Asit: 0,65 mg/l Kireç: 13 mg/l

Kaynak:

- Diski Genel Müdürlüğü

- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

B.6.2. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri

İlimizde bulunan Organize Sanayi Bölgesine ait atık su arıtma tesisi proje çalışmaları Ekim 2019 tarihinde tamamlanmış olup, Ayrıca ÇED İzni alınmıştır. Aralık 2019 tarihinde inşaat ihalesi yapılmış olup, Mart 2019 itibariyle inşaat çalışmalarına başlanmıştır.

Çizelge B.21 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı OSB’lerde atıksu arıtma tesislerinin durumu

(Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi,2018)

OSB Adı	Mevcut Durumu	Kapasitesi (ton/gün)	SAİS Kabini Durumu (var/yok)	AAT Türü	AAT Çamuru Miktarı (ton/gün)	Deşarj Ortamı
Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi	İnşaat Aşamasında	20.000	Yok (İnşaat Aşamasında)	Fiziksel + Kimyasal + Biyolojik	Tesis şuan inşaat aşamasında olduğundan net miktar belli olmamakla birlikte, ileriki aşamada 15 ton/gün civarı olması beklenmektedir.	Devegeçidi Deresi

*03.2015 tarih ve 29303 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sürekli Atıksu İzleme Sistemleri (SAİS) Tebliği” kapsamında ülke genelinde kurulu kapasitesi 10.000 m³/gün ve üzerinde olan atıksu arıtma tesisinin çıkış sularında debi, pH, İletkenlik, Çözünmüş Oksijen, Sıcaklık ve KOİ (Kimyasal Oksijen İhtiyacı) ile AKM (Askıda Katı Madde) parametreleri 7/24 online izlenmektedir. Bu sayede tesislerin atıksularını arıtmadan su kaynaklarımıza deşarj etmeleri engellenmektedir.

B.6.3. Katı Atık (Düzenli) Depolama Tesisleri Atıksuları İçin Önlemler

Hanelerden, İlçe Belediyeleri tarafından toplanan evsel nitelikli atıklar Diyarbakır Merkez Aktarma İstasyonu’na getirilip, burada tırlara yüklenerek Diyarbakır Katı Atık Depolama Sahası’na gönderilir. İlimizde evsel nitelikli katı atıklar yaklaşık 1996 yılından bu yana düzensiz bir şekilde depolanmaktadır.

Fizibilite çalışmalarına 2008 yılında başlanılmış olan Diyarbakır İli Entegre Katı Atık Yönetimi Projesi’nin (EKAY) inşaat çalışmalarına 2015 yılının Temmuz ayında başlandı. 2017 yılının sonlarına doğru da tamamlanması ve işletmeye başlanması düşünülen EKAY Projesi, Ağustos 2016 tarihinde yüklenici firma tarafından noter kararıyla feshedilmiştir. Projenin tekrar hayata geçirilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

B.6.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

İlimizde Atık su geri kazanım yöntemleri olarak; Taş kesme endüstrisinde geri kazanım, diğer endüstrilerde direkt olmayan (yeşil alanların sulanması, yangın suyu, tuvaletler) geri kazanım şeklinde yapılmakta ve Evsel Nitelikli Atık sular da ise geri kazanım yapılamamaktadır. 2016 yılı itibari ile ileri biyolojik arıtma tesisi hayata geçirilmiştir.

B.7. Toprak Kirliliği ve Kontrolü

B.7.1. Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalar

Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik” ve “Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik Yeterlilik Belgesi Tebliği” kapsamında 2018 yılında 3 adet “Denetim Formu” Düzenlenmiştir.

Çizelge B.22 - Diyarbakır ilinde 2018 yılı için tespit edilen noktasal kaynaklı toprak kirliliğine ilişkin veriler
(ÇŞİM, 2018)

	Var	Yok	Varsa Ne/Neler Olduğunu Belirtiniz
Potansiyel kirliletiçi faaliyetler var mı?	x		Ham Petrol Üretimi - Taşınımı

Tespit Edilmiş Kirlenmiş Sahanın Yeri	Tespit Edilmiş Kirlenmenin Nedeni	Kirlenmiş sahaların temizlenmesi ile ilgili çalışma var mı?		Kirlenmiş sahaların temizlenmesi ile ilgili çalışmalarda ne tür temizleme faaliyetleri* yapılıyor? (Aşağıdaki temizleme yöntemleri dikkate alınmalıdır)
		Var	Yok	
1.Toprak	Petrol Sızıntısı	X		Toprağın Yüzeysel Kazı İle Alınması

* Noktasal Kaynaklı Toprak Kirliliği Temizleme Yöntemleri

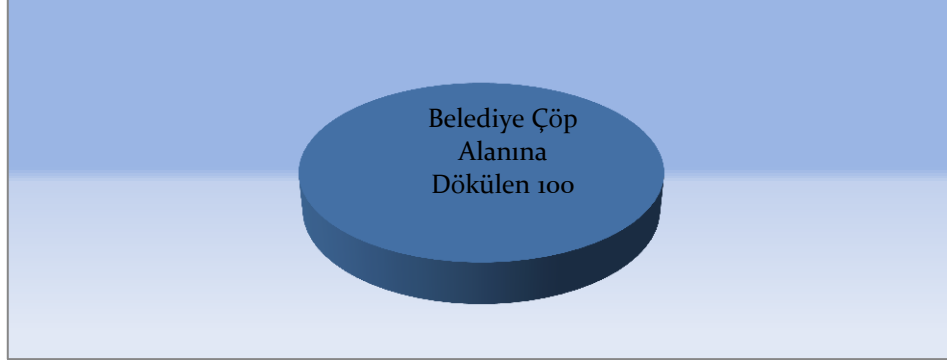
Biyoremediasyon
Fitoremediasyon
Parsel arıtımı
Buharlaştırma
Biyo havalandırma
Elektrokinetik arıtma
Yerinde oksidasyon
Solvent ekstraksiyonu
Hava ile dağıtma (Air sparging)
Buharlaştırma
Termal arıtma
Reaktif Barrier teknolojisi
Yerinde yıkama (In-situ Flushing)

B.7.2. Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanımı

İlimiz Karabaş Köyünde bulunan Hazineye ait 10 pafta, 336 parsel nolu, 35.500 m2 yüzölçümlü taşınmaz ile aynı pafta, 334 nolu parsel nolu 46.000 m2 yüzölçümlü taşınmazın üzerine "katı atık depolama tesisi kurulmak üzere" (Arıtma Çamuru Bertaraf Sahası) tahsisi yapılmıştır. Bu itibarla; atık çamurun tamamı düzenli olarak söz konusu

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

sahaya taşınmaktadır. Atık çamurun faydalı kullanım alanlarının tespiti için çalışmalar devam etmekte olup, henüz gübre, yakıt vb. gibi değerlendirmeye yönelik bir faaliyet bulunmamaktadır.

Grafik B.7- Diyarbakır ilinde 2018 yılında belediyelerden kaynaklanan arıtma çamurunun yönetimi
(Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2018)

B.7.3. Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar

Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği kapsamında, İlimizde 2017 yılı için 9 adet hazırlanmış Doğaya Yeniden Kazandırma Planı bulunmaktadır.

(Not:2018 verileri güncellenmediği için 2017 verileri verilmiştir.)

B.7.4. Tarımsal Faaliyetler İle Oluşan Toprak Kirliliği

İlimizde kullanılan gübre (bitki besin maddesi bazında), pestisit miktarları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge B.23 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında kullanılan ticari gübre tüketiminin bitki besin maddesi bazında ve yıllık tüketim miktarları

(Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2018)

Bitki Besin Maddesi (N, P, K olarak)	Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)	İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)
Azot	72.335,61	Mazot-Gübre desteği birleştiği için ayrı kalem olarak değerlendirilemediğinden gübre kullanılarak tarım yapılan alan belirlenmemektedir.
Fosfor	12.473,66	
Potasyum	62,58	
TOPLAM	84.871,85	

Çizelge B.24 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında tarımda kullanılan girdilerden gübreler haricindeki diğer kimyasal maddeleri (tarımsal ilaçlar vb)
(Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2018)

Kimyasal Maddenin Adı	Kullanım Amacı	Miktarı	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)
İnsektisitler	Zararlılara karşı kullanılır	49.501 kg	Ortalama 475.000 Ha
		146.715 lt	
Herbisitler	Yabancı otlara karşı kullanılır.	4.838 kg	
		248.463 lt	
Fungisitler	Hastalıklara karşı kullanılır.	40.848 kg	
		42.701 lt	
Rodentisitler	Kemirgenlere karşı kullanılır.	188 kg	
		270 lt	
Akarisitler	Akarlara karşı kullanılır	1.160 kg	
		18.441 lt	
Diğer	Kozu açtırıcı ve yaprak dökücü	2.765 kg	
		86.794 lt	
TOPLAM		99.300 kg	
		543.384 lt	

Çizelge B.25 - Diyarbakır ilinde 2018 yılında topraktaki pestisit vb tarım ilacı birikimini tespit etmek amacıyla yapılmış analizin sonuçları

Analizi Yapan Kurum/Kuruluş	Analiz Yapılan Yer (İlçe, Köy, Mevkii, Koordinatları)	Analiz Tarihi	Analiz Edilen Madde	Tespit Edilen Birikim Miktarı (µg/kg- fırın kuru toprak)

*Herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

B.8. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde tarımsal amaçla kullanılmakta olan gübre vb. kullanımları yukarıda belirtilmiştir. Gelişen teknolojiyle birlikte daha az kimyasal içeren, toprağa daha duyarlı gübre kullanımının yaygınlaştırılması ve bu konuda çiftçiye bilinçlendirici eylemlerin çoğaltılması hedeflenmektedir.

İlimizde tarımın geniş bir alana yayılmasından tarıma dayalı sanayi gelişmiştir. Diyarbakır İlinde buğday, kırmızı mercimek, arpa, pamuk, nohut, pirinç, mısır yetiştirilmektedir. İlimiz sanayi içerisinde tavukçuluk, büyükbaş-küçükbaş yetiştiriciliği, yumurta, yem, un ve süt mamulleri önemli yer tutmaktadır.

İlimizde İçme Suyu Arıtma Tesisi iki aşamalı olarak dizayn edilmiş olup 2001 yılında tam kapasiteyle işletmeye geçmiştir. Bu tesisin ileri biyolojik arıtma tesisi bölümü tamamlanmış olup 2016 yılında işletmeye alınmıştır.

Kaynaklar

- 1-D.S.İ. 10. Bölge Müdürlüğü
- 2-DİSKİ Genel Müdürlüğü
- 3-Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
- 4-Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

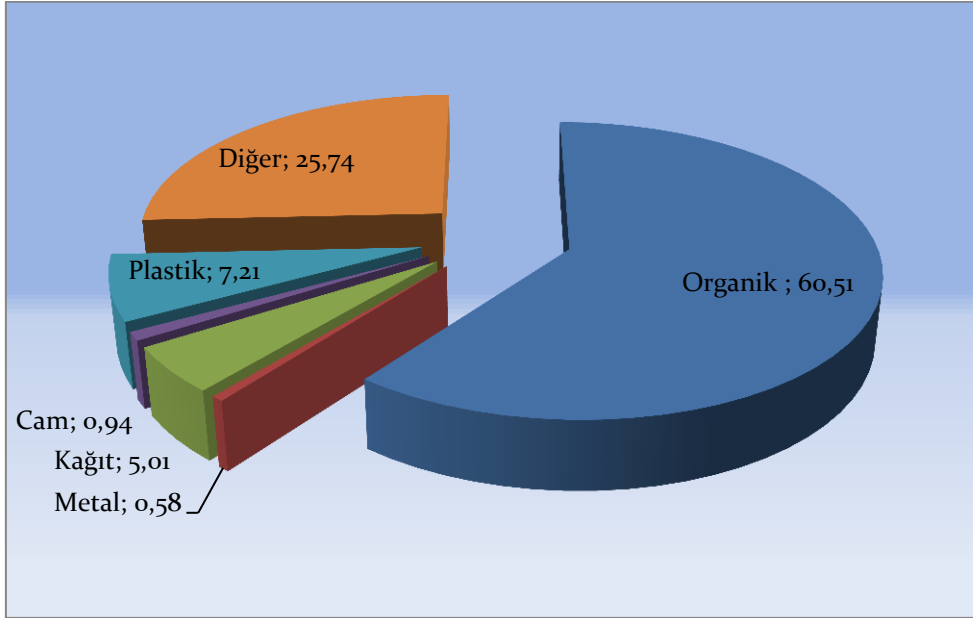
C. ATIK

İlimizde, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2018 yılında toplanan atık miktarı ile kişi başı ortalama atık miktarları aşağıda verilmiştir.

Kişi Başı Ortalama Belediye Atık Miktarı (Kg/Kişi-Gün): 1,06
Toplanan Belediye Atık Miktarı (Ton/Yıl): 290.147

C.1. Belediye Atıkları (Katı Atık Bertaraf Tesisleri)

Diyarbakır kent merkezinde üretilen evsel atıklar Eski Urfa yolu 37.Km’de Keşiştepe mevkiinde düzensiz depolanmaktadır. Depolama sahasında günlük yaklaşık 950 ton atık depolanmaktadır.

Grafik C.8- Diyarbakır ilinde katı atık kompozisyonu
(DBB, 2018)

Çizelge C.26 Diyarbakır ilinde 2018 yılı için il/ilçe belediyelerince toplanan ve yerel yönetimlerce (büyükşehir belediyesi/ belediye/ birliklerce yönetilen belediye atığı miktarı ve toplanma, taşınma ve bertaraf yöntemleri)
(DBB, 2018)

Büyükşehir/İl/İlçe Belediye veya Birliğin Adı	Büyükşehir Belediyesi/ Birlik ise birliğe üye olan belediyeler	Nüfus		Toplanan Ortalama Katı Atık Miktarı (ton/gün)		Kişi Başına Üretilen Ortalama Katı Atık Miktarı (kg/gün)		Transfer İstasyonu Varsa Sayısı	Atık Yönetimi Hizmetlerini Kim Yürütüyor?	Mevcut Belediye Atığı Yönetim Tesisi			
		Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış			Düzenli Depolama	Ön İşlem (Mekanik Ayrırma/ Biyokurutma/ Kompost/ Biyometanizasyon)	Yakma	Düzensiz Depolama
Diyarbakır Büyükşehir								1					X
İl Geneli													

*Belediye(B), Özel Sektör(OS), Belediye Şirketi(BŞ) seçeneklerinden uygun olanın sembolünü yazınız.

*İlgili kurumdan yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

C.2. Hafriyat Toprağı, İnşaat Ve Yıkıntı Atıkları

Diyarbakır ili merkezde çıkan hafriyat atıkları Büyükşehir Belediyesi'nin belirlemiş olduğu hafriyat atığı depolama sahasında bertaraf edilmektedir. Bu hafriyat yönetimi depolama işlemi belediye bünyesinde kurulan otomasyon sistemi ile düzenli bir şekilde takip edilmektedir.

C.3. Sıfır Atık Yönetimi

C.3.1. Eğitimler

İlimiz DSİ 10. Bölge Müdürlüğü Toplantı Salonunda 16.02.2018 tarihinde Sayın İl Valimiz Hasan Basri Güzelöğlu Başkanlığında Büyükşehir Belediye Başkan Vekili Cumali Atilla, Dicle üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Talip Gül, Vali Yardımcıları, Kaymakamlar, Kurum müdürleri, oda, borsa ve birlik başkanları, esnaf birlik başkanları ve ilgili kurumların uzman personelinin katıldığı tanıtım toplantısı yapılmıştır.

Tanıtım toplantısı akabinde 22.02.2018 tarihinde Sıfır Atık Projesi Kapsamında Kamu Kurumlarında görevlendirilmiş personellere ve AVM ve Otel temsilcilerine Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğümüz toplantı salonunda bilgilendirme yapılmıştır.

Çizelge C.27 – 2018 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimler
(ÇŞİM,2018)

Hedef Kitle	Düzenlenen Eğitim Sayısı	Eğitim Verilen Kişi Sayısı
Kurum Temsilcileri	1	96
Öğrenci	1	80

Grafik C.9 – Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimlere katılan kişi sayısı
(ÇŞİM, 2018)

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

C.3.2. Atık Getirme Merkezleri

İlimizdeki Atık Getirme Merkezleri Belediye ve AVM'lerden gelmektedir.

Çizelge C.28 – 2018 yılı itibariyle Atık Getirme Merkezleri
(ÇŞİM, 2018)

Atık Getirme Merkezi (AGM)	Belediye/AVM/ OSB/Üniversite/ Site/havaalanı	İlçesi	Toplanan Atık Türü Sayısı	Toplanan Atık Grupları
1. Sınıf AGM	 Belediye			
2. Sınıf AGM	 AVM			
3. Sınıf AGM	OSB, Üniversite, Site, havaalanı			
Mobil Atık Getirme Merkezi	Belediye			

C.3.3. Atık Miktarları

Çizelge C.29 – 2018 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanan atık miktarı
(ÇŞİM, 2018)

	İlçe	Toplanan Atık Miktarı (Kg)
Kâğıt, karton (15 01 01, 15 01 05, 20 01 01)	İl Geneli	710.344
Plastik (15 01 02, 15 01 05, 17 02 03, 20 01 39)		127.814
Metal (15 01 04, 17 04 07, 20 01 40)		47.801
Cam (15 01 07, 17 02 02, 20 01 02)		19.968
Ahşap (15 01 03, 17 02 01, 20 01 38)		
Tekstil (15 01 09, 20 01 10, 20 01 11)		
Pil(16 06 01*)		
Akü (16 06 02*, 16 06 03*, 16 06 04, 16 06 05, 20 01 33*, 20 01 34)		
Toner-Kartuş (08 03 17*, 20 01 27*)		
Aydınlatma (20 01 21*)		
Elektrikli ve Elektronik Eşyalar (20 01 23*, 20 01 35*, 20 01 36, 16 02 13*, 16 02 14*, 09 01 10, 09 01 11, 09 01 12)		
İlaçlar (20 01 31*, 18 01 08*, 18 02 07*, 20 01 32)		
Bitkisel atık yağ (20 01 25, 20 01 26*)		
Hacimli atıklar (20 03 07)		
Araç bakım/onarım(16 01 03, 16 01 07*)		
Tehlikeli atık (20 01 13*, 20 01 14*, 20 01 15*, 20 01 17*, 20 01 19*, 20 01 27*, 20 01 29*, 20 01 37*)		
Organik atık		
Karışık (plastik, kâğıt, cam, metal)		
TOPLAM		905.927

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

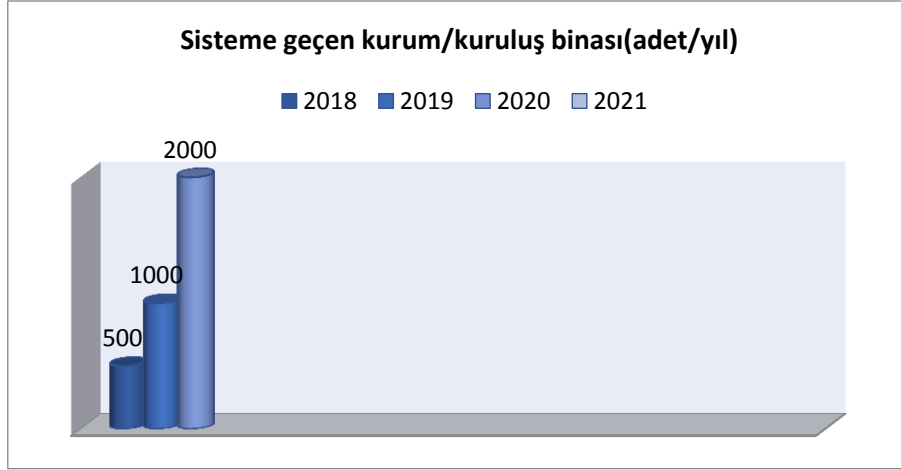
Grafik C.10– Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanacak atık miktarı (ÇŞİM, 2018)

C.3.4. Sisteme Geçen Kuruluş Sayısı

Çizelge C.30 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık sistemini uygulayan kurum/kuruluş sayısı (ÇŞİM, 2018)

Hedef Kitle	Toplam Kurum Sayı	Sisteme Geçen Kurum	%
Belediye Geneli			
Belediye Hizmet Binası			
Okul	1.577	343	
Kurum/kuruluş	83	76	
AVM	8	8	
Otel			
Hastane	24	24	
Sanayi			
Diğer			

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Grafik C.11 – Yıllar itibariyle sıfır atık sistemine geçecek kurum/kuruluş binası sayısı (ÇŞİM, 2018)

C.3.5. Ekipman

Çizelge C.31 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamındaki ekipmanlar (ÇŞİM, 2018)

Kurumlardaki Kumbara Sayısı	Kurumlardaki Konteyner Sayısı	Belediye Genelindeki Konteyner Sayısı

C.3.5. Kompost

Çizelge C.32 – 2018 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamında kompost üretimi bilgileri (ÇŞİM, 2018)

	Kompost Tesisi Sayısı	Toplam Kapasitesi	Yıllık Üretilen Kompost Miktarı (kg)
Belediye Geneli			
Kurum/Kuruluşlar			

C.4. Ambalaj Atıkları

İlimizde atık ambalaj sistemine kayıtlı 71 firma bulunmaktadır. Bu işletmeler 2 Ambalaj üreticisi, 6 Lisanslı firma, 1 Tedarikçi ve 57 Piyasaya süren işletme vasfındadır.

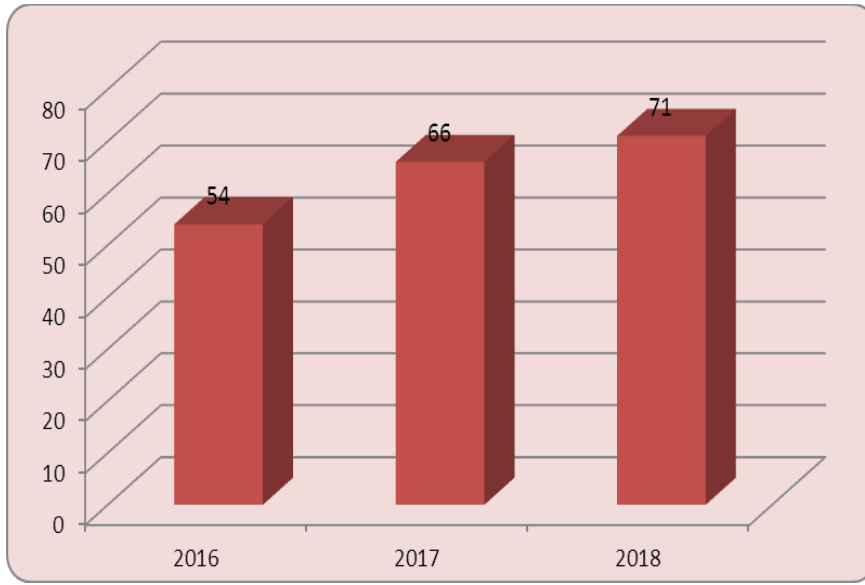
İlimizde 4 adet lisanslı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi, 6 adet ambalaj atığı geri kazanım tesisi bulunmaktadır.

İlimizde bulunan 17 ilçenin tümünün onaylı atık yönetim planı bulunmaktadır.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çizelge C.33 - Diyarbakır ilinde 2018 yılı ambalaj ve ambalaj atıkları istatistik sonuçları
(ÇŞİM, 2018)

Ambalaj Cinsi	Toplanan Ambalaj Atığı Miktarı	Geri Kazanılan Ambalaj Atığı Miktarı
Plastik	60.703 kg	1.654.440 kg
Metal	0	0
Kompozit	0	0
Kâğıt Karton	435.992 kg	0
Cam	0	0
Ahşap	0	0
Karışık	46.722.780 kg	0
Toplam	47.219.475 kg	1.654.440 kg

Grafik C.12-Diyarbakır ilinde 2018 yılı kayıtlı ekonomik işletmeler
(ÇŞİM, 2018)

Çizelge C.34 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde kayıtlı ekonomik işletme sayısı

(Ambalaj Bilgi Sistemi, Nisan 2018)

Piyasaya Süren İşletme Sayısı (Satış Noktaları Hariç)	57 adet
Piyasaya Süren İşletme Sayısı (Sadece Satış Noktaları)	-
Ambalaj Üreticisi Sayısı	2 adet
Tedarikçi Sayısı	1 adet

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çizelge C.35 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde kayıtlı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi sayısı

(Ambalaj Bilgi Sistemi, 2019)

Ambalaj Atığı Toplama Ayırma Tesisleri (TAT) Sayısı Toplam	1. Tip TAT Sayısı	2. Tip TAT Sayısı	3. Tip TAT Sayısı
4 adet	4 adet	-	-

Çizelge C.36 - 2018 yılında Diyarbakır ilinde ambalaj atığı geri kazanım tesisi sayısı

(Ambalaj Bilgi Sistemi, 2019)

Ambalaj Atığı Geri Kazanım Tesisleri (GKT) Sayısı Toplam	Plastik Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Kağıt- Karton Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Cam Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Metal Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Ahşap Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Kompozit Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Tekstil Ambalaj Atığı GKT Sayısı
6 adet	6 adet	1 adet	1 adet	1 adet	1 adet	1 adet	1 adet

Çizelge C.37 – 2018 yılında Diyarbakır ilinde Belediyelerin Ambalaj Atık Yönetim Planı durumu

(Ambalaj Bilgi Sistemi, Nisan 2019, TÜİK Nisan 2018)

Belediye Adı	Nüfusu	AAYP Durumu (Var-Yok)	AAYP Onay Tarihi	AAYP'ye Dahil Olan TAT Firmaları	AAYP'ye Dahil Olan Yetkilendirilmiş Kuruluşlar
Bağlar	388.387	Var	11.10.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Toptancılar Sitesi Şubesi)	TÜKÇEV
Bismil	117.674	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Çermik	50.812	Var	31.07.2017	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çınar	74.207	Var	30.10.2017	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Çüngüş	11.927	Var	05.05.2017	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Toptancılar Sitesi Şubesi)	TÜKÇEV
Dicle	38.220	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Eğil	23.369	Var	02.01.2018	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	-
Ergani	130.105	Var	08.01.2018	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Hani	33.100	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Hazro	16.935	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Kayapınar	362.407	Var	17.11.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Kocaköy	16.679	Var	12.12.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Kulp	36.640	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır	TÜKÇEV

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

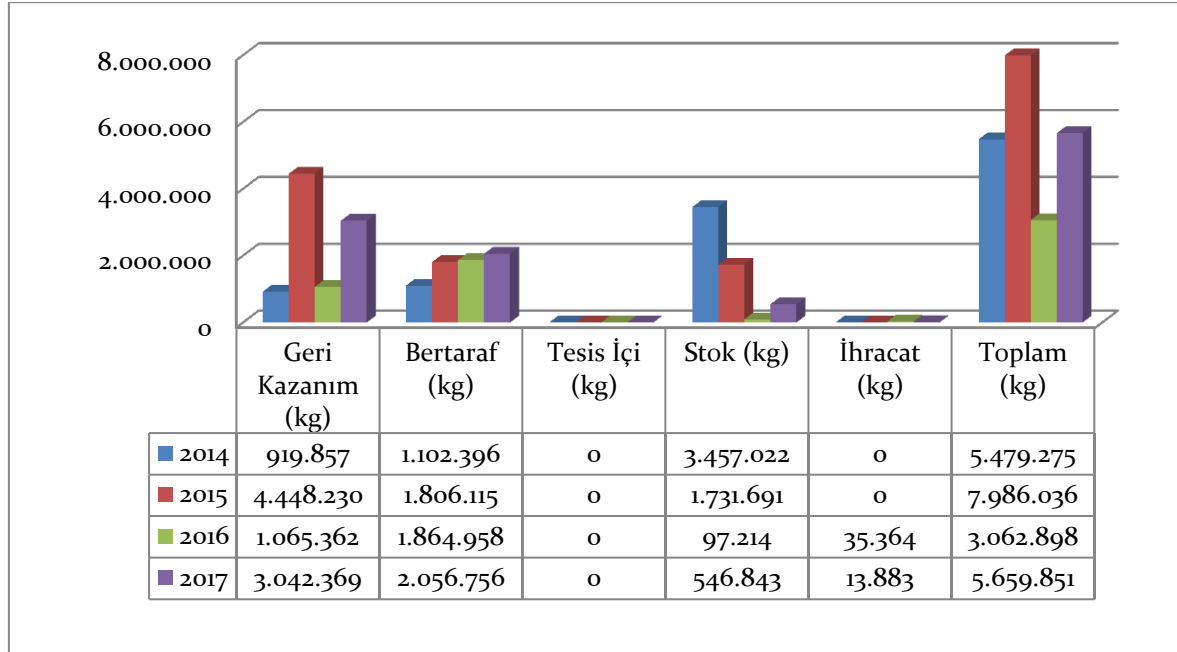
				Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	
Lice	26.163	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Silvan	86.672	Var	25.10.2018	Demirkerem Abdi (Batman Firması)	-
Sur	112.306	Var	21.09.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Şubesi)	TÜKÇEV
Yenişehir	206.793	Var	05.10.2016	Çevsan Atık Geri Dön. Sis. San. Tic. Ltd. Şti. (Diyarbakır Toptancılar Sitesi Şubesi)	TÜKÇEV

İlimizde Atık Getirme Merkezi bulunmadığından dolayı Çizelge C.30 hazırlanamamıştır.

C.5. Tehlikeli Atıklar

İlimizde 2017 yılı içerisinde 5.659.851 kg tehlikeli atık oluşmuştur. Bu atıkların 3.042.369 kg'ı geri kazanım, 2.056.756 kg'ı bertaraf, 546.843 kg'ı stok edilmiştir.

İlimizde 29 adet lisanslı atık işleme tesisi bulunmaktadır.

Grafik C.13– Atık yönetim uygulaması verilerine göre ilimizdeki tehlikeli atık yönetimi (Atık Yönetim Uygulaması, 2019)

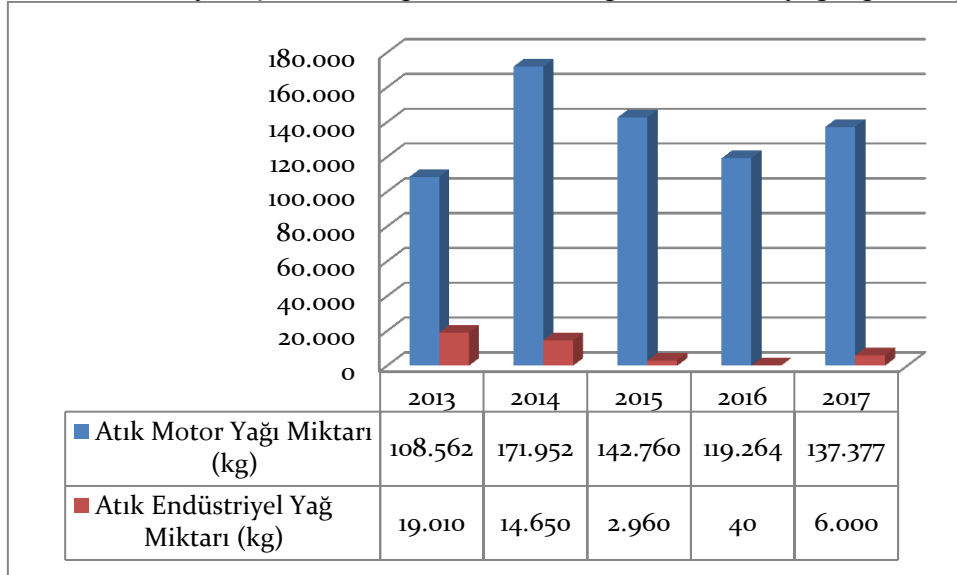
Çizelge C.38 - Diyarbakır ilinde atık işleme ve miktarı

Atık Yönetimi Uygulamasında 2018 yılı atık istatistikleri henüz değerlendirme ve inceleme süreci devam eden ham veriyi içerdiğinden, çizelge ve grafikler son veri olarak 2017'yi içermektedir. Söz konusu süreç sona erdiğinde, doğrulanmış istatistiki veriye ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sayfasında Resmi İstatistikler - Atık İstatistikleri bölümünden ulaşılabilir.

C.6. Atık Madeni Yağlar

İlimizde 1 adet lisanslı Atık Madeni Yağ Geri Dönüşüm Tesisi bulunmaktadır. “Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği” çerçevesinde ilimizde rutin denetimler gerçekleştirilmektedir.

İlimizde 2017 yılı içerisinde toplam 143.377 kg atık madeni yağ toplanmıştır.

Grafik C.14– Diyarbakır ilinde atık madeni yağ toplama miktarları

(Atık Yönetim Uygulaması, 2019)

* Atık Yönetim Uygulamasında beyan edilen atık miktarı stok ve tesis içi hariç olarak değerlendirilecektir.

Atık motor yağı kodları : 13 02 04*, 13 02 05*, 13 02 06*, 13 02 07*, 13 02 08*

Atık endüstriyel yağ kodları : 12 01 06*, 12 01 07*, 12 01 10*, 12 01 12*, 13 01 01*, 13 01 04*, 13 01 05*, 13 01 09*, 13 01 10*, 13 01 11*, 13 01 12*, 13 01 13*, 13 03 01*, 13 03 06*, 13 03 07*, 13 03 08*, 13 03 09*, 13 03 10*, 13 05 06*, 19 02 07*

Çizelge C.39 – Diyarbakır ilinde 2017 yılı için atık madeni yağ geri kazanım ve bertaraf miktarları

(Atık Yönetim Uygulaması, 2019)

Geri kazanım* (ton)	Nihai bertaraf (ton)	İhracat (ton)	Stok (ton)	Atık Minimizasyonu (Tesis İçi) (ton)
129,419	75	138,83	2,310	0

*Ek yakıt olarak kullanım dâhildir.

Atık Yönetimi Uygulamasında 2018 yılı atık istatistikleri henüz değerlendirme ve inceleme süreci devam eden ham veriyi içerdiğinden, çizelge ve grafikler son veri olarak 2017’yi içermektedir. Söz konusu süreç sona erdiğinde, doğrulanmış istatistikleri veriye ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sayfasında Resmi İstatistikler - Atık İstatistikleri bölümünden ulaşılabilir.

C.7. Atık Pil ve Akümülatörler

İlimizde atık pillerle ilgili olarak, Taşınabilir Atık Pil Üreticileri Derneği (TAP) tarafından okullara gönderilen kutularda biriktirilerek toplama faaliyeti yapılmaktadır.

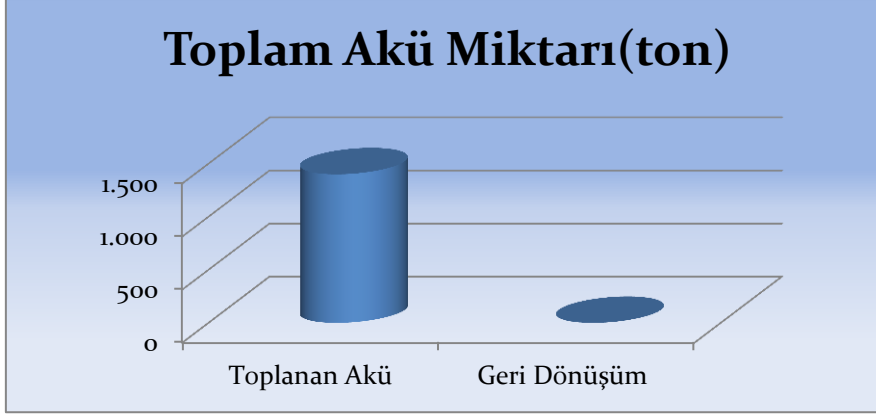
İl Müdürlüğümüzce verilen 4 adet Atık Akümülatör Geçici Depolama İzni bulunmakta olup; depolanan bu atıklar, akümülatör üreticileri tarafından toplanmaktadır. EKAY Projesi kapsamında da ayrıca bu akümülatörler ve elektronik atıkların bertarafı ile ilgili çalışmalar yürütülecektir.

Çizelge C.40– Diyarbakır ilinde 2017 yılında toplanan akümülatörlerle ilgili veriler

(Atık Yönetim Uygulaması, 2019)

ATIK AKÜMÜLATÖRLER						
Atık Akümülatör Geçici Depolama İzni Verilen		Toplanan Atık Akümülatör Miktarı (ton)	İldeki Atık Akümülatör Geri Kazanım Tesisleri		Geri kazanım Tesislerinde İşlenen Atık Akümülatör Miktarı	
Depo Sayısı	Kapasitesi (ton)		Sayı	Kapasite (ton/yıl)	Miktarı (ton)	%
4		1.400	-		-	

16 06 01*: Kurşunlu Akümülatörler için kullanılan atık kodu

Grafik C.15– Diyarbakır ilinde 2017 yılında atık akü toplama ve geri kazanım miktarı (ton)
(ÇŞİM.2018)

Çizelge C.41– Diyarbakır ilinde yıllar itibariyle toplanan atık akü miktarı (kg)
(Atık Yönetim Uygulaması, Mayıs 2018)

2014	2015	2016	2017
-	902.422 kg	827.230 kg	1.400.000 kg

Çizelge C.42- Diyarbakır ilinde yıllar itibariyle toplanan atık pil miktarı (Kg)
(Atık Yönetimi Uygulaması, 2018)

2014	2015	2016	2017
1.600,89 kg	Veriye ulaşılamamıştır.	Veriye ulaşılamamıştır.	Veriye ulaşılamamıştır.

Atık Yönetimi Uygulamasında 2018 yılı atık istatistikleri henüz değerlendirme ve inceleme süreci devam eden ham veriyi içerdiğinden, çizelge ve grafikler son veri olarak 2017'yi içermektedir. Söz konusu süreç sona erdiğinde, doğrulanmış istatistiki veriye ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sayfasında Resmi İstatistikler - Atık İstatistikleri bölümünden ulaşılabilir.

C.8. Bitkisel Atık Yağlar

İlimizde 2 adet lisanslı bitkisel atık yağ geçici depolama alanı bulunmaktadır. Burada biriktirilen bitkisel atık yağlar taşıma araçlarıyla il dışında bulunan geri dönüşüm tesislerine gönderilmektedir. İl Müdürlüğümüz tarafından verilen atık bitkisel yağ taşıma lisansı bulunmamaktadır. İlimizde bitkisel atık yağ geri dönüşüm tesisi olmadığı için grafik oluşturulamamıştır.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çizelge C.43–Diyarbakır ilinde 2017 yılı için atık bitkisel yağlarla ilgili veriler
(Atık Yönetim Uygulaması, 2019)

Bitkisel Atık Yağ Ara Depolama Lisansı Verilen Tesis ¹		Toplanan Bitkisel Atık Yağ Miktarı (ton) ²		Lisans Alan Geri Kazanım Tesisi	
		Kullanılmış Kızartmalık Yağ (20 01 26*)	Kullanım Ömrü Dolmuş Yağlar (20 01 25)	Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)
Sayısı	Kapasitesi (ton)				
2	129.715	153,82			

¹ Bitkisel atık yağlar için 6.6.2015 tarihinden önce verilen Bitkisel Atık Yağ Geçici Depolama İzinleri dahil

² Atık Yönetim Uygulamasında beyan edilen atık miktarı stok ve tesis içi hariç olarak değerlendirilecektir.

Atık Yönetimi Uygulamasında 2018 yılı atık istatistikleri henüz değerlendirme ve inceleme süreci devam eden ham veriyi içerdiğinden, çizelge ve grafikler son veri olarak 2017'yi içermektedir. Söz konusu süreç sona erdiğinde, doğrulanmış istatistiki veriye ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sayfasında Resmi İstatistikler - Atık İstatistikleri bölümünden ulaşılabilir.

C.9. Ömrünü Tamamlamış Lastikler (ÖTL)

İlimizde Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü ile ilgili 2015 yılına kadar yürütülen herhangi bir çalışma olmayıp, “Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği” çerçevesinde 2015 yılı içerisinde çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda, ÇED Yönetmeliği Ek-I Listesine tabii ÖTL Geri Dönüşüm Tesisi hakkında ÇED Olumlu kararı verilmiştir.

Çizelge C.44– Diyarbakır ilinde 2018 yılında oluşan ömrünü tamamlamış lastikler ile ilgili veriler

ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER (ÖTL)								
ÖTL Geçici Depolama Alanı		Geçici Depolama Alanlarındaki ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Geri Kazanım Tesisi		Geri Kazanılan Alanlardaki ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Bertaraf Tesisi		Bertaraf Edilen ÖTL Miktarı (ton)
			Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)		Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	
Sayısı	Hacmi (m ³)							

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Diyarbakır ilinde geri kazanım tesislerine ve çimento fabrikalarına gönderilen toplam ÖTL miktarları (Ton/Yıl)

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çizelge C.45– Diyarbakır ilinde geri kazanım tesislerine ve çimento fabrikalarına gönderilen toplam ÖTL miktarları (ton/yıl)

	2014	2015	2016	2017	2018
Geri Kazanım Tesisleri					
Çimento Fabrikası					

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

C.10. Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar (AEEE)

Avrupa Birliği'nin 2002/96/EC sayılı Atık Elektrikli ve Elektronik Eşya Direktifi ile elektrikli ve elektronik eşyaların üretiminde kullanılan tehlikeli maddelerin kullanılmasını yasaklayan 2002/95/EC sayılı elektrikli ve elektronik eşyalarda bazı zararlı maddelerin kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin direktiflerin ulusal mevzuatımıza uyumlaştırılması çalışmaları kapsamında “Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği” hazırlanarak 22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelik büyük ev eşyaları, küçük ev aletleri, bilişim ve telekomünikasyon ekipmanları, tüketici ekipmanları, aydınlatma ekipmanları, elektrikli ve elektronik aletler (büyük ve sabit sanayi aletleri hariç olmak üzere),oyuncaklar, eğlence ve spor aletleri, tıbbi cihazlar (implantasyon ürünleri ve hastalık bulaşıcı temaslarda bulunan ürünler hariç), izleme ve kontrol aletleri ve otomat sınıflarına dâhil olan elektrikli ve elektronik eşyalar ile elektrik ampulleri ve evsel amaçlı kullanılan aydınlatma gereçlerini kapsamaktadır.

Diyarbakır ilinde 2018 yılı atık elektrikli ve elektronik eşya toplama miktarları (ton)

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Diyarbakır ilinde 2018 yılı AEEE işleme tesis sayısı

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Çizelge C.46– Diyarbakır ilinde 2018 yılı AEEE toplanan ve işlenen miktarlar

Belediyeler Tarafından Oluşturulan AEEE Getirme Merkezleri		AEEE'lerin Toplanması Amacıyla Oluşturulan Aktarma Merkezleri		Getirme Merkezlerinde ve Aktarma Merkezlerinde Biriken AEEE Miktarı (ton)	AEEE İşleme Tesisleri		İşlenen AEEE Miktarı (ton)
Sayısı	Hacmi (m ³)	Sayısı	Hacmi (m ³)		Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

C.11. Ömrünü Tamamlamış (Hurda) Araçlar

İlimizde 5 adet ömrünü tamamlamış araç teslim yeri bulunmakta olup; geçici depolama alanı ve işleme tesisi bulunmamaktadır.

Çizelge C.47– Diyarbakır ilinde 2018 yılı hurdaya ayrılan araç sayısı

Oluşturulan ÖTA Teslim Yerleri Sayısı	ÖTA Geçici Depolama Alanı Sayısı	ÖTA İşleme Tesisi Sayısı	İşlenen ÖTA Miktarı (ton)
5			

*Yeterli veriye ulaşılamamıştır.

C.12. Tehlikesiz Atıklar

Atık Yönetimi Yönetmeliği 04 Nisan 2015 tarih ve 29314 sayılı ResmiGazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik ile atıkların oluşumlarından bertarafına kadar çevre ve insan sağlığına zarar vermeden yönetimlerinin sağlanmasına yönelik genel esaslar belirlenmiştir. Aynı zamanda Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile Avrupa Birliği mevzuatının ulusal mevzuatımıza uyumlaştırılması sağlanmıştır.

Yönetmelikte “atık”, “üretici”, “sahip”, “yönetim”, “toplama”, “bertaraf” ve “geri kazanım” tanımları yapılmakta, atık yönetimi ilkeleri sıralanmakta, geri kazanım ve bertaraf faaliyetlerini yapan işletmeler için lisans ve kayıt tutma zorunluluğu getirilmekte, atıkyönetim maliyetinin finansmanı ile ilgili hükümlere yer verilmektedir. Ayrıca atık kategorileri, atık bertaraf ve geri kazanım faaliyetleri ile 839 atık türü liste olarak verilmiştir.

Söz konusu 839 atık türünden 434 tanesi tehlikesiz atık özelliğindedir. Bu atıklardan tehlikeli atıklar, ambalaj ve evsel atıklar gibi atık türlerinin yönetimine ilişkin usul ve esaslar ilgili Yönetmeliklerle belirlenmiştir. Ancak, üretimden kaynaklanan bazı tehlikesiz atıkların yönetimi boşlukta kalmıştır. Bu aşamada bazı tehlikesiz atıkların çevre ve insan sağlığına zarar vermeden geri kazanım faaliyetlerinin yönetilebilmesi amacıyla Bakanlığımızca “Bazı Tehlikesiz Atıkların Geri Kazanımı Tebliği” hazırlanmış ve 17 Haziran 2011 tarih ve 27967 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tehlikesiz atıkların düzenli depolama faaliyetleri, 26 Mart 2010 tarih ve 27533 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik” kapsamında yürütülmektedir. Yönetmeliğin Ek-2 kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre atıklar, I. Sınıf, II. Sınıfa da III. Sınıfı Düzenli Depolama Sahalarında bertarafı sağlanmaktadır.

Türkiye’de tehlikesiz atık statüsünde olan ve miktar olarak oldukça fazla olan demir çelik sektöründen kaynaklanan, cüruf atıkları; Termik santrallerden kaynaklanan, kül atıkları ve daha çok biyolojik arıtma tesislerinden kaynaklanan arıtma çamurları bu atık grubunda değerlendirilmektedir.

Ayrıca Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği kapsamında İl Müdürlüğümüzce, 2018 yılı içerisinde 19 adet geçici faaliyet belgesi verilmiş olup, red edilen geçici faaliyet başvurusu bulunmamaktadır. Yine, İl Müdürlüğümüzce 2018 yılında 28 adet tesise çevre izni ve 1 adet firmaya ise çevre izni ve lisansı belgesi verilmiş olup red edilen çevre izni/lisansı başvurusu bulunmamaktadır.

Çizelge C.48 – Diyarbakır ilinde 2017 yılı için sanayi tesislerinde oluşan tehlikesiz atık verileri

Atık Kodu	Atık İşleme Yöntemi Kodu	Toplam
020304	R3	228.080
020304	R9	67.680
030308	R12	26.340
120101	R12	108.480
120104	R4	2.207.238
150101	R12	432.760
150102	R12	27.914
150104	R12	4.450
150106	R12	26.165
160103	R12	3.330
160103	R13	557
160103	-	1.500
170101	-	500.000
170201	-	120.000
170401	R12	6.140
170401	-	1.560
170402	-	96.000
170405	-	35.000
170407	R4	30.000
170407	-	180.000
191201	-	600
191203	R4	23.770
200125	R13	3.300
200125	R9	530
200140	R4	133.500
200140	-	8.500

Atık Yönetimi Uygulamasında 2018 yılı atık istatistikleri henüz değerlendirme ve inceleme süreci devam eden ham veriyi içerdiğinden, çizelge ve grafikler son veri olarak 2017'yi içermektedir. Söz konusu süreç sona erdiğinde, doğrulanmış istatistiki veriye ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sayfasında Resmi İstatistikler - Atık İstatistikleri bölümünden ulaşılabilir.

C.12.1 Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları

Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar, 05 Temmuz 2008 tarih ve 26927 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Atık Yönetimi Genel Esaslarına

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

İlişkin Yönetmelik”in Atık Listesinde; 10 02 koduyla, “**Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar**” olarak belirtilen başlık altında yer almaktadır.

Çizelge C.49– Diyarbakır ilinde 2018 yılı için ildeki demir ve çelik üreticileri üretim kapasiteleri, cüruf ve bertaraf yöntemi

Tesis Adı	Kullanılan Hammadde Miktarı (ton/yıl)	Cüruf Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf Yöntemi

* İlimizde konuyla ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

C.12.2 Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül

İlimizde kömürle çalışan termik santral bulunmamaktadır.

Diyarbakır ilinde Bulunan Termik Santrallerin Yeri

*İlimizde kömürle çalışan termik santral bulunmamaktadır.

Çizelge C.50 – Diyarbakır ilinde 2018 yılı termik santrallerde kullanılan kömür, oluşan cüruf ve uçucu kül miktarı

Termik Santralin Adı	Kullanılan Kömür Miktarı (ton/yıl)	Oluşan Uçucu Kül Miktarı (ton/yıl)	Oluşan Cüruf (ton/yıl)

*İlimizde kömürle çalışan termik santral bulunmamaktadır.

Diyarbakır ilinde 2018 yılı kül atıklarının yönetimi

*İlimizde kömürle çalışan termik santral bulunmamaktadır.

C.11.3 Atıksu Arıtma Tesisi Çamurları

Diski Genel Müdürlüğü'ne ait atıksu arıtma tesisinden kaynaklanan arıtma çamurları; ilimiz Karabaş Köyünde bulunan Hazineye ait 10 pafta, 336 parsel nolu, 35.500 m² yüzölçümlü taşınmaz ile aynı pafta, 334 nolu parsel nolu 46.000 m² yüzölçümlü taşınmazın üzerine taşınmaktadır.

C.13. Tıbbi Atıklar

İlimizde, toplanan tıbbi atıklar, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin sterilizasyon tesisi olmadığı için anlaşmalı olduğu ve Diyarbakır merkez sanayi bölgesinde kurulu olan lisanslı firma tarafından sterilizasyon tesisine taşınıp sterilizasyona tabii tutulmaktadır. Sterilizasyon işleminden sonra evsel katı atıkların bertaraf edildiği düzensiz depolama sahasında bertaraf edilmektedir.

Ancak yukarıda bahsedilen Entegre Katı Atık Yönetimi (EKAY) Projesi dahilinde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi bünyesinde işletilmek üzere yeni bir tıbbi atık

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

sterilizasyon tesisi kurulacaktır. Bundan sonraki süreçte üretilen tıbbi atıklar bu tesiste bertaraf edilecektir.

Çizelge C.51 – 2018 yılında Diyarbakır ili sınırları içinde oluşan yıllık tıbbi atık miktarı
(ÇŞİM,2018)

İl/ilçe Belediyesinin Adı	Tıbbi Atık Yönetim Planı		Tıbbi Atıkların Taşınması		Toplanan tıbbi atık miktarı ton/yıl	Bertaraf Yöntemi		Bertaraf Tesisi Sterilizasyon/ Yakma		
	Var	Yok	Özel	Kamu		Yakma	Sterilizasyon	Belediyenin	Yetkili	Tesisin Bulunduğu İl
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	x		x		1.747		x		x	Diyarbakır

Çizelge C.52 - Diyarbakır ilinde yıllara göre tıbbi atık miktarı
(ÇŞİM,2018)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tıbbi Atık Miktarı (ton)	1.397	1.850	1.781	1.648,5	1.942	1.747

C.14. Maden Atıkları

İlimizde gerçekleştirilen madencilik faaliyetlerinden kaynaklı atıklar Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği kapsamında maden sahası içinde dolgu ve rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır.

Grafik C.16– Diyarbakır ilinde 2017 yılında madencilikte proses atıklarının bertarafı

(ÇŞİM,2018)

Çizelge C.53 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında maden zenginleştirme tesislerinden kaynaklanan atık miktarı

Tesis Adı	İşlenen Cevherin Adı	Atık Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf Yöntemi	Depolama sınıfı

Yeterli veriye ulaşılamamıştır.*C.15. Sonuç ve Değerlendirme****Çizelge C.54– 2018 yılı itibariyle Diyarbakır ilinde bulunan atık işleme tesisi sayısı (ÇŞİM, 2018)**

Katı Atık Bertaraf Tesisi Sayısı (Belediye)	1
Lisanslı Ambalaj Atığı Toplama Ayırma Tesisi ve Geri Kazanım Tesisi Sayısı	10
Tehlikeli Atık Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık Yağ Geri Kazanım Tesisi Sayısı	1
Bitkisel Atık Yağ Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık PİL ve Akümülatör Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Ömrünü Tamamlamış Lastik Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi Sayısı	1
Tehlikesiz Atık Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşya İşleme Tesisi Sayısı	-
Maden Atığı Bertaraf Tesisi Sayısı	-

Diyarbakır kent merkezinde üretilen evsel atıklar Keşiştepe mevkiinde düzensiz depolanmaktadır. Depolama sahasında günlük ortalama 800 ton atık depolanmaktadır.

İlimizde 3 adet lisanslı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi ve 4 adet lisanslı ambalaj atığı geri dönüşüm tesisi bulunmaktadır.

İlimizde Tehlikeli Atık Beyan Sistemine kayıtlı olan ve atık beyanı bulunan 432 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin ürettiği tehlikeli atık cinsi ve miktarı, tesisin üretimi ve kapasitesine göre değişkenlik göstermekte olup; oluşan atıklar belli periyotlarla lisanslı bertaraf tesislerine gönderilmektedir.

İlimizde 1 adet atık yağ geri dönüşüm tesisi ve bu tesise ait 4 adet lisanslı atık yağ taşıma aracı bulunmaktadır. Atık yağların toplanması faaliyeti ise Petrol Sanayi Derneği (PETDER) tarafından yürütülmektedir. İlimizde 2 adet lisanslı bitkisel atık yağ geçici depolama alanı bulunmaktadır. Burada biriktirilen bitkisel atık yağlar taşıma araçlarıyla il dışında bulunan geri dönüşüm tesislerine gönderilmektedir. İl Müdürlüğümüz tarafından verilen atık bitkisel yağ taşıma lisansı bulunmamaktadır. Ancak yeni bir firma ile uzlaşma sağlanıp bundan sonraki süreçte bu yetkili firma ile bitkisel atık yağların bertarafı sağlanacaktır.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

İlimizde atık pillerle ilgili olarak, Taşınabilir Atık Pil Üreticileri Derneği (TAP) tarafından okullara gönderilen kutularda biriktirilerek toplama faaliyeti yapılmaktadır.

İl Müdürlüğümüzce verilen 4 adet Atık Akümülatör Geçici Depolama İzni bulunmakta olup; depolanan bu atıklar, akümülatör üreticileri tarafından toplanmaktadır.

İlimizde 5 adet ömrünü tamamlamış araç teslim yeri bulunmakta olup; geçici depolama alanı ve işleme tesisi bulunmamaktadır.

İlimizde oluşan tıbbi atıklar, özel bir firma tarafından işletilen, tıbbi atık sterilizasyon tesisinde bertaraf edilmektedir.

Kaynaklar:

- 1-Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
- 2-Halk Sağlığı Müdürlüğü
- 3-Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Ç. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALARIN ÖNLENMESİ ÇALIŞMALARI

Ç.1. Büyük Endüstriyel Kazalar

Meydana gelen felaketler ve ülkemizde de yaşanan benzer kazalar sonucunda, ülkemizde de "Tehlikeli Maddeleri İçeren Büyük Kaza Risklerinin Kontrolüne İlişkin AB Konsey Direktifi/Seveso II Direktifi"ni Türkiye mevzuatına uyumlaştıran "Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik" 30 Aralık 2013 tarihli ve 28867 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelik, tehlikeli maddeler bulunduran kuruluşlarda büyük endüstriyel kazaların önlenmesi ve muhtemel kazaların insanlara ve çevreye olan zararlarının en aza indirilmesi amacıyla, yüksek seviyede, etkili ve sürekli korumayı sağlamak için alınması gereken önlemler ile ilgili usul ve esasları belirlemeyi amaçlamaktadır. "Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik" hükümleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile müştereken yürütülmektedir. Bildirim maddesi, Yönetmeliğin yayımı tarihinde yürürlüğe girmiş olup, diğer hükümleri 1/1/2016 tarihinde yürürlüğe girecektir. Tehlikeli madde içeren kuruluşlar, öncelikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Bilgi Sistemi altında kurulmuş olan Seveso (BEKRA) Bildirim Sistemi'ne bildirim yapmakla yükümlüdür. Bu bildirimler neticesinde kapsamdaki kuruluşlar ve bunların, alt seviyeli ve üst seviyeli olmak üzere kategorileri belirlenmektedir.

Çizelge Ç.55 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında SEVESO kuruluşlarının sayısı

KURULUŞ	SAYISI
Alt Seviye	
Üst Seviye	
TOPLAM	

* İlimizde böyle bir çalışma bulunmamaktadır.

Ç.2. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde 'Büyük Endüstriyel Kazaların Kontrolü Hakkında Yönetmelik' kapsamında yapılan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

D. DOĞA KORUMA VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

Ülkemizde flora ve fauna konusunda yapılan sistematik çalışmalar uzun yıllar önce başlamış ve hala devam etmektedir. Bu konuda araştırmaların hala devam etmesinin asıl nedeni Anadolu'nun neredeyse bir kıta zenginliğinde biyolojik çeşitliliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır ki günümüzde her geçen yıl özellikle bitkilerde ve omurgasız hayvanlarda yeni türler bilim dünyasına kazandırılmaktadır.

Bugüne kadar yerli ve yabancı akademisyenler başta olmak üzere çeşitli kamu kurumları ve özel sektör tarafından yapılan tüm sistematik çalışmalar birbirinden bağımsız ve kopuk bir şekilde gerçekleşmiş, ortak bir veri tabanında kaydedilmemiştir. Ülkemizde bu sistematik çalışmaların tamamlanamamış olması bilim adamlarını bu konu üzerine yoğunlaştırırken ekolojik araştırmalardan uzak kalmalarına neden olmuştur.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan “Nuh’un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veri Tabanı” yapılan sistematik çalışmaların bir araya getirilmesi ve belirli bir formatta veri akışının sağlanması açısından ülkemizdeki ilk çalışmadır.

Yine Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında başlatılan ve 2018 yılında tamamlanması hedeflenen “Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesi” ile 81 ilin biyolojik çeşitliliğinin envanterinin ortaya konması, bu verilerin “Nuh’un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veri Tabanına girilmesi ve öncelikli tür, populasyon ve ekosistemlerin izlenmesi için izleme planlarının oluşturulması amaçlanmıştır.

D.1. Flora

Güneydoğu Anadolu Bölgesi bitki türü sayısı yönünden çok zengindir. İl Müdürlüğümüz ve Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Başkanlığı ile protokol çerçevesinde Flora ve Fauna çalışması yapılmakta olup, ilimizde bulunan zengin flora varlığı çeşitli nedenlerden dolayı tehdit altındadır. Bunlar şöyle sıralanabilir.

1. Zirai mücadele ilaçlarının bilinçsizce kullanılması
2. Tarla açılması
3. Baraj yapımı nedeniyle bazı bitki türlerinin bulunduğu alanların sular altında kalması
4. Meraların bilinçsizce kullanılması
5. Betonlaşma ve yeşil alanların yok edilmesi
6. Erozyon

İlimizde tespit edilen başlıca karasal ve sucul tür ve populasyonlar şunlardır:

Sulak alanlar ve etrafında bulunan bitki toplulukları:

Yerel adı

Sucul Bitkiler Düğünçiçeği

Saz

-

Bilimsel adı

Ranunculus sp.

Carex otrubae

Rumex sp.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Darıcan	Echinochloa sp.
Sinirotu	Plantago sp.
Nilüfer	Nymphaea sp.
Nilüfer	Nuphar sp.
Sumercimeği	Lemna sp.
-	Potamogeton sp.
Su yosunu	Myriophyllum sp.

Ağaçlar, çalılar ve otsu bitkiler:

Yerel adı	Bilimsel adı
Ağaçlar Söğüt	Salix sp.
Otsu bitkiler	Halepotu Sorghum halepense
Yulaf	Avena sp.
Lale	Papaver sp.
Yonca	Medicago sp.
Üçgül	Trifolium sp.
Arpa	Hordeum sp.
Dikenli bitkiler	Geven Astragalus sp.
-	Bromus sp.

Türler ve Populasyonları

FILICATAE

1. Sinopteridaceae (tek cins, 2 tür)
2. Adiantaceae (tek tür)
3. Aspleniaceae (2 cins ve 5 tür)
4. Cupressaceae (tek tür)
5. Aristolochiaceae (tek tür)
6. Nymphaeaceae (tek tür)
7. Ranunculaceae (7 cins ve 28 tür)
8. Berberidaceae (tek tür)
9. Papaveraceae (3 cins ve 5 tür)
10. Fumariaceae (tek tür)
11. Platanaceae (tek tür)
12. Moraceae (2 cins ve 2 tür)
13. Crassulaceae (tek cins ve 2 tür)
14. Rosaceae (5 cins ve 6 tür)
15. Fabaceae (Leguminosae) (18 cins ve 73 tür)
16. Onagraceae (2 cins ve 2 tür)
17. Lythraceae (tek cins ve 2 tür)
18. Haloragaceae (tek tür)
19. Linaceae (tek cins ve 3 tür)
20. Geraniaceae (tek cins ve 2 tür)
21. Apiaceae (23 cins ve 36 tür)
22. Santalaceae (tek tür)
23. Euphorbiaceae (cins ve 12 tür)
24. Hypericeae (tek cins ve 5 tür)
25. Violaceae (tek cins ve 2 tür)
26. Cistaceae (tek tür)
27. Tamaricaceae (tek tür)
28. Capparaceae (2 cins ve 2 tür)
29. Brassicaceae (16 cins ve 22 tür)

30. Malvaceae (4 cins ve 8 tür)
31. Primulaceae (2 cins ve 4 tür)
32. Caryophyllaceae (8 cins ve 22 tür)
33. Illecebraceae (tek tür)
34. Polygonaceae (2 cins ve 7 tür)
35. Plumbaginaceae (tek cins ve 3 tür)
36. Rubiaceae (6 cins ve 10 tür)
37. Valerianaceae (tek cins ve 4 tür)
38. Dipsacaceae (3 cins ve 8 tür)
39. Oleaceae (tek cins ve 2 tür)
40. Convolvulaceae (tek cins ve 4 tür)
41. Boraginaceae (12 cins ve 29 tür)
42. Solonaceae (3 cins ve 3 tür)
43. Scrophulariaceae (7 cins ve 28 tür)
44. Orabanchaceae (tek cins ve 3 tür)
45. Plantaginaceae (tek cins ve 2 tür)
46. Acanthaceae (tek tür)
47. Verbenaceae (2 cins ve 3 tür)
48. Lamiaceae (13 cins ve 38 tür)
49. Campanulaceae (2 cins ve 9 tür)
50. Asteraceae (30 cins ve 56 tür)
51. Cichoriaceae (6 cins ve 10 tür)

LILIATAE (MONOCOTYLEDONEAE)

1. Butomaceae (tek tür)
2. Potamogetonaceae (tek tür)
3. Liliaceae (8 cins ve 20 tür)
4. Amarylilidaceae (2 cins ve iki tür)
5. Iridaceae (3 cins ve 13 tür)
6. Orchidaceae (6 cins ve 13 tür)
7. Jumcaceae (tek tür)
8. Cyperaceae (6 cins ve 8 tür)
9. Typhaceae (tek tür)
10. Poaceae (32 cins ve 49 tür)
11. Araceae (2 cins ve 2 tür)

MAGNOLIOPHYTINA (DICOTYLEDONEAE)

1. Fabaceae
Astragalus erythrotaenius
Cicer echenospermum
Lathyrus trachycarpus
Trifolium batmanicum
2. Apiaceae
Tigonosciadium tuberosum
3. Brassicaceae
Isatis demiriziana
4. Malvaceae
Alcea fasciculiflora
5. Caryophyllaceae
Arenaria sabulinea
6. Boraginaceae
Pracaryum kurdistanicum
7. Scrophulariaceae

Scrophularia mesopotamica
Verbascum globiferum
8. Lamiaceae
Ajuga xylorrhiza
Nepeta baytopii
9. Asteraceae
Centaurea sclerolepis
Liliatae (Monocotyledoneae)
10. Liliaceae
Allium armerioides
Allium variegetum
Hyacinthella siirtensis
11. Orchidaceae
Ophrys bornmuelleri ssp. *Carduchorum*

Ters Lale, *Ajuga Xylorrhiza*, Düğün Çiçeği (Foto: Murat YILDIRIM)

İlimiz florasına ait nadir ve tehdit altındaki türler şunlardır:

V (vulnerable): Önlem alınmazsa tehlikeye girebilecek bitkiler

R (rare): Sınırlı bir yayılışa sahip olduğu halde fazla tehdit altında olmayan endemik ve nadir bitkiler

K (insufficiently known): Hakkında yeterli bilgi bulunmayan bitkiler

MAGNOLIATAE (DICOTYLEDONEAE)

1. Ranunculaceae
Anemone coronaria (V)
Nigella arvensis var. *caudata* (R)
2. Fabaceae (Leguminosae)
Astragalus caspicus (R)
Astragalus garaensis (R)
Hedysarum kotschy (R)
Hedysarum pannosum (R)
3. Apiaceae (Umbelliferae)
Hippomarathrum scaprum (K)
Pimpinella eriocarpa (K)
4. Euphorbiaceae
Euphorbia craspedia (R)
Euphorbia pyhsocalos (R)
5. Caryophyllaceae
Minuartia formasa (K)
6. Rubiaceae
Crucianella kurdinastanica (R)
7. Boraginaceae

Buglossoides tenuiflora (R)
Onosma rechingeri (R)
Onosma xanthotrichum (R)
Paracaryum sintenisii (K)
8. Verbenaceae
Vitex pseudo-negundo (R)
9. Lamiaceae (Labiatae)
Teucrium spinosum (R)
10. Campanulaceae
Campanula phytidocalyx (K)
11. Asteraceae
Centeurea bruguierana ssp. bruguierana (V)
Sigesbeckia orientalis (R)
Tanacetum argyrophyllum var. polycephalum (K)
12. Cichoriaceae
Rhagadiolus hamosus

LILIATAE (MONOCOTYLEDONEAE)

1. Amaryllidaceae
Ixyolirion tataricum ssp. tataricum (R)
2. Iridaceae
Iris gatesii (R)
Iris masia (R)
3. Orchidaceae
Ophrys schulzi (R)
4. Poaceae (Gramineae)
Triticum dicocoides (V)

D.2. Fauna

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde fauna üzerine yapılan çalışmalar yeterli değildir. Şube Müdürlüğümüz ve Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Başkanlığı ile protokol çerçevesinde Flora ve Fauna çalışması yapılmakta olup, hazırlanmış olduğu fauna varlığı envanterinden elde edilen bilgilere göre ilimizdeki faunaya ait türler ve alt türler şöyledir.

Habitat ve Toplulukları:

PROTOZOA (Tek hücreliler)

Amiplerden Entamoeba histolytica, Flagelatlerden Giardia intestinalis, Leishmania tropica ve Trichomonas vaginalis, Sporozodan Plasmodium vivax ve P. Falciparum varlığından bahsedilmektedir.

METAZOA (Çok hücreliler)

PLATHELMINTES (Yassı Kurtlar)

Planaria sp., Distomum lanceolatum, Fasciola hepatica

NEMATHELMINTES (Yuvarlak Solucanlar)

Ascaris lumbricoides, Oxyurus vermicularis

CLASSIS: ROTATORIA

1. Bachionidae

4 cinsi ve 9 türü bulunur.

2. Euchlanidae
Euchlanis sp.
3. Mytilinidae
Mytilina ventralis
4. Trichotridae
Trichotria pocillum
5. Lecanidae
Lecane luna
Monostyla quadridentata
Monostlya bulla
6. Trichocercidae
Trichocerca elongata
7. Synchaetidae
Polyarthra sp.
8. Asplanchnidae
Scaridium longicaudum
9. Testudinellidae
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
10. Filiniidae
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
11. Hexarthridae
Hethraxar sp.
12. Colothecidae
Collotheca mutabilis

MOLLUSCA (Yumuşakçalar)

CLASSIS: GASTROPODA

1. Neritidae
Theodoxus syriacus
2. Melaniide
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
3. Hydrobiidae
4 cinsi ve 7 türü bulunur.
4. Valvatidae
Valvata saucyi
5. Physidae
Physa acuta
6. Lymnaeidae
Radix peregra
Galba truncatula
7. Planorbidae
3 cinsi ve 3 türü bulunur.
8. Ancyliidae
Ancilus fluviatilis
9. Succineidae
Succinea elegans
10. Pomatiasidae
Pomatias rivulare
11. Pupillidae
Pupilla interrupta
12. Orculidae
2 cinsi ve 4 türü bulunur.
13. Enidae

4 cinsi ve 8 türü bulunur.

14. Freussaciidae

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

15. Zaenitide

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

16. Helicidae

4 cinsi ve 7 türü bulunur.

CLASSIS: BIVALVIA

1. Unioni

3 cins ve üç türü bulunur.

2. Sphaeridae

Pisidium casertanum

ARTHROPHODA (Eklembacaklılar)

CLASSIS: CRUSTACEA

Dicle Üniversitesi tarafından Kabaklı Göleti'nde yapılan araştırma sonucu Cladocera'dan 7, Copepoda'dan 2 tür tespit edilmiştir. Bulundukları su sisteminin verimliliği açısından çok önemli olan Crustacea, özellikle balıkların ve diğer birçok hayvanın gıdasını oluşturur. Mevsimlere bağlı olarak popülasyonlarında önemli varyasyonlar görülmektedir.

1. Bosminidae

Bosmina longirostris

2. Chydoridae

3. Daphnidae

2 cinsi ve 3 türü bulunur.

4. Sididae

Diaphanosoma brachyurum

5. Cyclopidae

Cyclops vicinus

6. Diaptomidae

Acanthodiaptomus denticornis

CLASSIS: ARACHNIDA (Örümcekler)

1. Theraphosidae

Acanthodiaptomus denticornis

2. Eresidae

Erosus niger

3. Amaurobiidae

Amururobius erberi

4. Palmimanidae

Palmimanus gibulus

5. Hersilidae

Hersiliola sp.

6. Tetranychidae

Tetranychus urtica (Pamuk zararlısı)

CLASSIS: INSECTA (Böcekler)

1. Tetrigidae

Tetrix bolivari

2. Gryllotalpidae

Gryllotalpa gryllotalpa

3. Acrididae

- 17 cinsi ve 28 türü bulunur.
4. Catonpidae
4 cinsi ve 6 türü bulunur.
5. Gryllidae
4 cinsi ve 6 türü bulunur.
6. Tettigoniidae
21 cinsi ve 28 türü bulunur.
7. Lachnidae
21 cinsi ve 2 türü bulunur.
8. Chaitopradae
Chaitophorus leucomelos
9. Aphalaridae
Agonoscena targionii
10. Delphacidae
9 cinsi ve 19 türü bulunur.
11. Tridactylidae
9 cinsi ve 10 türü bulunur.
12. Blattidae
Shifordella tartara
13. Corydiidae
Polyphaga aegyptiace
14. Cicadelidae
56 cinsi ve 69 türü bulunur.
15. Cocoidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
16. Dictyophoridae
2 cinsi ve 5 türü bulunur.
17. Derbidae
Malenia turanica
18. Issidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
19. Cercopidae
3 cinsi ve 4 türü bulunur.
20. Cicadidae
3 cins ve 4 türü bulunur.
21. Pseudococcidae
Pseudococcus citri
22. Tettigometridae
Tek cinsi ve 5 türü bulunur.
23. Aphidadae
8 cinsi ve 12 türü bulunur.
24. Lachnidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
25. Miridae
17 cinsi ve 23 türü bulunur.
26. Antheoridae
2 cinsi ve 4 türü bulunur.
27. Chaitophoridae
Chaitophorus leucomelos
28. Aphalaridae
2 cinsi ve 4 türü bulunur.
29. Tingidae
7 cinsi ve 4 türü bulunur.

- 30. Labidae
Tek cinsi ve 3 türü bulunur.
- 31. Lygaeidae
7 cinsi ve 11 türü bulunur.
- 32. Berytidae
Berytinus montivagus
- 33. Corixidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
- 34. Rhopalidae
8 cinsi ve 11 türü bulunur.
- 35. Alydidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
- 36. Pentatomidae
11 cinsi ve 16 türü bulunur.
- 37. Scutelleridae
Eurogaster intergriceps
- 38. Coroidae
4 cinsi ve 5 türü bulunur.
- 39. Reduviidae
7 cinsi ve 11 türü bulunur.
- 40. Cydnidae
6 cinsi ve 9 türü bulunur.
- 41. Stenocephalidae
Tek cinsi ve 3 türü bulunur.
- 42. Chrysopidae
4 cinsi ve 4 türü bulunur.
- 43. Tenebridae
Baliothrips graminu
- 44. Aelothripidae
Tek cinsi ve 3 türü bulunur.
- 45. Thripidae
Haplothrips reuleri
- 46. Scarabaeidae
6 cinsi ve 14 türü bulunur.
- 47. Bruchidae
4 cinsi ve 14 türü bulunur.
- 48. Cerambycidae
Tek cins (yabani badem, kayısı, kiraz, erik, elma, ayva, armut, aşılı ve yabani güllerin dallarında zararlıdır)
- 49. Curculionidae
13 cinsi ve 28 türü bulunur.
- 50. Cicindellidae
Cicindella campestris
- 51. Hydrophilidae
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
- 52. Buprestidae
3 cinsi ve 3 türü bulunur.
- 53. Dermestidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
- 54. Attelabidae
Rhynchites smyrnensis (badem zararlısı)
- 55. Coccinellidae
11 cinsi ve 22 türü bulunur.

56. Cerabide
6 cinsi ve 18 türü bulunur.
57. Chrysomelidae
6 cinsi ve 7 türü bulunur.
- HYMENOPTERA (Arılar)
1. Vespidae
3 cinsi ve 4 türü bulunur.
2. Eumenidae
8 cinsi ve türü bulunur.
3. Aphidiidae
3 cinsi ve 3 türü bulunur.
4. Braconidae
5 cinsi ve 6 türü bulunur.
5. Cescelionidae
2 cinsi ve 5 türü bulunur.
6. Chrysididae
Chrysis (Larva paraziti)
7. Ichneumonidae
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
8. Chalcideidae
Tek cinsi ve 2 türü bulunur.
9. Eurytomidae
Eurytoma amygdali (Badem zararlısı)
10. Tentredinidae
Caliroa limacina (Yaprak zararlısı)
11. Sphecidae
Ammatamus sp.
12. Gimbicidae
Cimbex quadrimaculata
13. Formicidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
- LEPIDOPTERA (KELEBEKLER)
1. Papilionidae
3 cinsi ve 4 türü bulunur.
2. Nymphalidae
8 cinsi ve 15 türü bulunur.
3. Satyridae
14 cinsi ve 21 türü bulunur.
4. Lycaenidae
23 cinsi ve 26 türü bulunur.
5. Hesperidae
6 cinsi ve 12 türü bulunur.
6. Noctuidae
7 cinsi ve 12 türü bulunur.
7. Tortricidae
2 cinsi ve 2 türü bulunur.
8. Psychidae
Amicta oberthuri (Nohut mercimek zararlısı)
9. Arctiidae
Artia villica (Bağ zararlısı)
10. Zygaenidae
Theresimima ampelophaga (Bağ zararlısı)
11. Pyralidae

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Ectomyelois ceratoniae (Nar zararlısı)

12. Gelechiidae

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

13. Saturniidae

Saturnia pyri (Yaprak zararlısı)

14. Geometridae

Nychiodes amygdalaria (Badem ağaçlarında yaprak zararlısı)

DIPTERA (Çiftkanatlılar)

1. Asilidae

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

2. Sarcophagidae

Sarcophaga sp. (Pamuk zararlısı)

3. Cephidae

Cephus sp. (Buğday üzerinde zararlı)

4. Phycodidae

Phlebotomus papatasi

5. Culicidae

3 cinsi ve 4 türü bulunur.

6. Empididae

7. Bibionidae

Biblio sp. (Yonca, susam, buğday zararlısı)

8. Cecidomyiidae

Aphidoletes aphidimyza

9. Chloropidae

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

10. Syrphidae

5 cinsi ve 5 türü bulunur.

11. Tabanidae

Chrysops flaxipes (Yonca zararlısı)

12. Tephritidae

Myiopardalis pardalina (Yonca, kavun, şeftali zararlısı)

13. Agromyzidae (Buğday zararlısı)

14. Trypetidae

7 cinsi ve 11 türü bulunur.

15. Tachinidae

4 cinsi ve 4 türü bulunur.

CHORDATA (Kordatlılar)

CLASSIS: OSTEICHTHYES (Kemikli Balıklar)

Türler ve Populasyonları

Dicle Nehri ve kollarında yaşayan 9 familyaya ait yaklaşık 40 tür veya alt tür yaşamaktadır:

1. Salmonidae

Salmo trutta macrostigma

2. Cyprinidae

14 cinsi ve 22 türü bulunur.

3. Cobitidae

3 cinsi ve 7 türü bulunur.

4. Sisoridae

Gyptothorax kurdistanicus

5. Bagridae

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

2 cinsi ve 2 türü bulunur.

6. Ariidae

Arius cous

7. Mugilidae

Liza abu

8. Mastacembilidae

Mastacembellus simack

9. Poecilidae

Gambusia affinis

CLASSIS: AMPHIBIA (Kurbağa ve semenderler)

Hyla arborea savignyi

Rana ridibunda

Bufo viridis

CLASSIS: REPTILIA (Sürüngenler)

ORDO: TESTUDINATA (Kaplumbağalar)

Rafetus euphraticus

Mauremys caspica

Testudo graeca

LACERTILIA (Kertenkeleler)

Cyrtopodion heterocercus

Cyrtopodion kotchyi

Hemidactylus turcicus

Agama stellio

Trapelus ruderata

Ablepharus kitaibellii

Eumeces schneideri

Mabuya aurata

Mabuya vittata

Podarcis muralis

Lacerta cappadocica

Lacerta trilineata

Ophisops elegans

OPHIDIA (Yılanlar)

1. Typhlopidae

Kör yılan (Typhlops vermicularis)

2. Colubridae

Kara yılan (Coluber jugularis)

Sikkeli yılan (Coluber nummifer)

Kırmızı yılan (Coluber schmidt)

Yakalı yılan (Eirenis collaris)

Çizgili yılan (Eirenis decemlineatus)

Çukurbaş yılan (Malpolon monspessularis)

Küpel yılan (Natrix natrix)

Su yılanı (Natrix tessellata)

3. Viperidae

Koca engerek (Vipera lebetina)

CLASSIS: AVES (Kuşlar):

Familiya

Podicipedidae

Kara boyunlu batağan

Küçük batağan

Phalacrocoracidae

Türkçe Adı

Bahri

Podiceps nigricollis

Tachybaptus ruficollis

Karabatak

Bilimsel Adı

Podiceps cristatus

Phalacrocorax carbo

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Ardeidae	Küçük balaban	Ixobrychus minutus
Balaban	Botaurus stellaris	
Alaca balıkcıl	Ardeola raloides	
Gece balıkcıl	Nycticorax nycticorax	
Sığır balıkcıl	Bubulcus ibis	
Büyük akbalıkcıl	Egretta alba	
Küçük akbalıkcıl	Egretta garzetta	
Gri balıkcıl	Ardea cinerea	
Erguvanî balıkcıl	Ardea purpurea	
Threskiornithidae	Çeltikçi	Plegadis falcinellus
Ciconiidae	Leylek	Ciconia ciconia
Karaleylek	Ciconia nigra	

Kara Leylek (Foto: Murat YILDIRIM)

Anatidae	Boz kaz	Anser anser
Sakarca kazı	Anser albifrons	
Suna	Tadorna tadorna	
Angıt	Tadorna ferruginea	
Yeşilbaş	Anas platyrhynchos	
Boz ördek	Anas strepera	
Fiyu	Anas penelope	
Çamurcun	Anas crecca	
Çıkrıkçın	Anas querquedula	
Kılkuş	Anas acuta	
Kaşıkaga	Anas clypeata	
Macar ördeği	Netta rufina	
Tepeli patka	Aythya fuligula	
Elmabaş patka	Aythya ferina	
Pasbaş patka	Aythya nyroca	
Accipitridae	Kara çaylak	Milvus migrans
Yılan kartalı	Circus gallicus	
Küçük akbaba	Neophron percnopterus	
Kızıl akbaba	Gyps fulvus	
Saz delicesi	Circus aeruginosus	
Gökçe delice	Circus cyaneus	
Bozkır delicesi	Circus macrourus	
Çayır delicesi	Circus pygargus	
Atmaca	Accipiter nisus	
Şahin	Buteo buteo	
Kızıl şahin	Buteo rufinus	
Arı şahini	Pernis apivorus	
Küçük orman kartalı	Aquila pomarina	
Tavşancıl	Hieraaetus fasciatus	
Küçük kartal	Hieraaetus pennatus	
Kaya kartalı	Aquila chrysaetus	
Bozkır kartalı	Aquila nipalensis	
Falconidae	Uludoğan	Falco cherrug

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Gökdoğan	Falco peregrinus	
Delicedoğan	Falco subbuteo	
Aladoğan	Falco vespertinus	
Bozdoğan	Falco columbarius	
Kerkenez	Falco tinnunculus	
Küçük kerkenez	Falco naumanni	
Phasianidae	Kınalı keklik	Alectoris chukar
Kum keklği	Ammoperdix gresigularis	
Bıldırcın	Coturnix coturnix	
Rallidae	Bıldırcıncılavuzu	Crex crex
Benekli suyelvesi	Porzana porzana	
Bataklık suyelvesi	Porzana parva	
Küçük suyelvesi	Porzana pusilla	
Sukılavuzu	Rallus aquaticus	
Sutavuğu	Gallinula chloropus	
Sakarmeke	Fulica atra	
Gruidae	Turna	Grus grus
Otidae	Toy	Otis tarda
Haematopodidae	Poyrazkuşu	Haematopus ostralegus
Recurvirostridae	Uzunbacak	Himantopus himantopus
Burhinidae	Kocagöz	Burhinus oedicnemus
Glareolidae	Bataklık kırlangıcı	Glareola pratincola
Charadriidae	Halkalı cılibıt	Charadrius hiaticula
Küçük halkalı cılibıt	Charadrius dubius	
Kızkuşu	Vanellus vanellus	
Sürmeli kızkuşu	Vanellus gregarius	
Mahmuzlu kızkuşu	Hoplopterus spinosus	
Akkuyruklu kızkuşu	Chettusia leucurus	
Scolopacidae	Küçük kumkuşu	Calidris minuta
Döğüşkenkuş	Phylomachus pugnax	
Su çulluğu	Gallinago gallinago	
Büyük su çulluğu	Gallinago media	
Çulluk	Scolopax rusticola	
Çamur çulluğu	Limosa limosa	
Kervan çulluğu	Numenius arquata	
Döğüşken kuş	Phylomachus pugnax	
Kara kızılacak	Tringa erythropus	
Kızılacak	Tringa totanus	
Yeşilacak	Tringa nebularia	
Yeşil düdükçün	Tringa ochropus	
Bataklık düdükçünü	Tringa stagnatilis	
Dere düdükçünü	Actitis hypoleucos	
Deniz düdükçünü	Phalaropus lobatus	
Laridae	Karabaş martı	Larus ridibundus
Vangölü martısı	Larus armenicus	
Büyük karabaş martı	Larus ichthyæus	
Sumru	Sterna hirundo	
Küçük sumru	Sterna albifrons	
Gülen sumru	Gelochelidon nilotica	
Kara sumru	Chlidonias niger	
Akkanatlı sumru	Chlidonias leucopterus	
Bıyıklı sumru	Chlidonias hybridus	
Pteroclididae	Bağırtlak	Pterocles orientalis
Columbidae	Kaya güvercini	Columba livia
Tahtalı	Columba palumbus	
Kumru	Streptopelia decaocto	
Küçük kumru	Streptopelia senegalensis	
Üveyik	Streptopelia turtur	

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Cuculidae
Strigidae
Çizgili ishakkuşu
İshakkuşu
Puhu

Guguk
Peçeli baykuş
Otus brucei
Otus scops
Bubo bubo

Cuculus canorus
Tyto alba

Puhu, Gökkuşgun, Kerkenez (Foto: Murat YILDIRIM)

Kukumav	Athene noctua	
Alaca baykuş	Strix aluco	
Kulaklı orman baykuşu	Asio otus	
Kır baykuşu	Asio flammeus	
Caprimulgidae	Çobanaldata	Caprimulgus europaeus
Apodidae	Ebabil	Apus apus
Akkarınlı sağan	Apus melba	
Alcedinidae	Yalıçapkını	Alcedo atthis
Alaca yalıçapkını	Ceryle rudis	
İzmir yalıçapkını	Halcyon smyrnensis	
Meropidae	Arıkuşu	Merops apiaster
Coraciidae	Gökkuşgun	Coracias garrulus
Upopidae	İbibik	Upopa epops
Picidae	Alaca ağaçkakan	Dendrocopos syriacus
Ortanca ağaçkakan	Dendrocopos medius	
Boyunçeviren	Jynx torquilla	
Alaudidae	Boğmaklı toygar	Melanocorypha calandra
Küçük boğmaklı toygar	Melanocorypha bimaculata	
Bozkır toygarı	Calandrella brachydactyla	
Çorak toygarı	Calandrella rufescens	
Tepeli toygar	Galerida cristata	
Tarlakuşu	Alauda arvensis	
Hirundinidae	Kum kırlangıcı	Riparia riparia
Kır kırlangıcı	Hirundo rustica	
Kızıl kırlangıç	Hirundo daurica	
Ev kırlangıcı	Delichon urbica	
Motacillidae	Kır incirkuşu	Anthus campestris
Ağaç incirkuşu	Anthus trivialis	
Çayır incirkuşu	Anthus pratensis	
Dağ incirkuşu	Anthus spinoletta	
Sarı kuyruksallayan	Motacilla flava	
Dağ kuyruksallayanı	Motacilla cinerea	
Sarı başlı kuyruksallayan	Motacilla citreola	
Ak kuyruksallayan	Motacilla alba	
Troglodytidae	Çitkuşu	Troglodytes troglodytes
Prunellidae	Dağbülbülü	Prunella modularis
Büyük dağbülbülü	Prunella collaris	
Turdidae	Çalı bülbülü	Cercotrichas galactotes
Kızılgerdan	Erithacus rubecula	
Benekli bülbül	Luscinia luscinia	
Bülbül	Luscinia megarhynchos	
Buğdaycıl	Luscinia svecica	

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Taş bülbülü	<i>Irania gutturalis</i>
Kızılkuyruk	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
Kara kızkuyruk	<i>Phoenicurus ochruros</i>
Çayır taşkuşu	<i>Saxicola rubetra</i>
Taşkuşu	<i>Saxicola torquata</i>
Boz kuyrukkakan	<i>Oenanthe isabellina</i>
Kuyrukkakan	<i>Oenanthe oenanthe</i>
Alaca kuyrukkakan	<i>Oenanthe pleschanka</i>
Karakulaklı kuyrukkakan	<i>Oenanthe hispanica</i>
Aksırtlı kuyrukkakan	<i>Oenanthe finschii</i>
Kızılcı kuyrukkakan	<i>Oenanthe xanthopyrma</i>

Kuyrukkakan, Halkalı Cılıbt, Küçük Akbaba (Foto: Murat YILDIRIM)

Karatavuk	<i>Turdus merula</i>	
Ökse ardıcı	<i>Turdus viscivorus</i>	
Öter ardıc	<i>Turdus philomelos</i>	
Tarla ardıcı	<i>Turdus pilaris</i>	
Sylviidae	Kamış bülbülü	<i>Cettia cetti</i>
Dik kuyruklu ötleğ	<i>Prinia gracilis</i>	
Saz bülbülü	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	
Büyük kamışçın	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	
Bıyıklı kamışçın	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	
Çalı kamışçını	<i>Acrocephalus palustris</i>	
Kındıra kamışçını	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	
Kuzey kamışçını	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	
Ağaç kamışçını	<i>Locustella fluviatilis</i>	
Bataklık kamışçını	<i>Locustella luscinioides</i>	
Ak mukallit	<i>Hippolais pallida</i>	
Dağ mukallidi	<i>Hippolais languida</i>	
Akgözlü ötleğ	<i>Sylvia hortensis</i>	
Çizgili ötleğ	<i>Sylvia nisoria</i>	
Küçük akgerdanlı ötleğ	<i>Sylvia curruca</i>	
Akgerdanlı ötleğ	<i>Sylvia communis</i>	
Boz ötleğ	<i>Sylvia borin</i>	
Kara başlı ötleğ	<i>Sylvia atricapilla</i>	
Maskeli ötleğ	<i>Sylvia melanocephala</i>	
Pembe göğüslü ötleğ	<i>Sylvia mystacea</i>	
Çıvgın	<i>Phylloscopus collybita</i>	
Söğütbülbülü	<i>Phylloscopus trochilus</i>	
Doğu söğütbülbülü	<i>Phylloscopus orientalis</i>	
Orman söğütbülbülü	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	
Çalıkuşu	<i>Regulus regulus</i>	
Muscicapidae	Benekli sinekkapan	<i>Muscicapa striata</i>
Küçük sinekkapan	<i>Ficedula parva</i>	
Alaca sinekkapan	<i>Ficedula semitorquata</i>	
Kara sinekkapan	<i>Ficedula hypoleuca</i>	
Aegilithaliidae	Uzunkuyruklu baştankara	<i>Aegithalos caudatus</i>
Paridae	Akyanaklı baştankara	<i>Parus lugubris</i>
Mavi baştankara	<i>Parus caeruleus</i>	

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Büyük baştankara	Parus major	
Sittidae	Büyük kaya sıvacıkuşu	Sitta tephronota
Kaya sıvacıkuşu	Sitta neumayer	
Duvar tırnaşıkkuşu	Tichodroma muraria	
Remizidae	Çulhakuşu	Remiz pendulinus
Oriolidae	Sarasma	Oriolus oriolus
Laniidae	Kızılsırtlı örümcekkuşu	Lanius collurio
Karaalınlı örümcekkuşu	Lanius minor	
Büyük örümcekkuşu	Lanius excubitor	
Kızılbaşlı örümcekkuşu	Lanius senator	
Maskeli örümcekkuşu	Lanius nubicus	
Corvidae	Alakarga	Garrulus glandarius
Saksağan	Pica pica	
Küçük karga	Corvus monedula	
Ekin kargası	Corvus frugilegus	
Leş kargası	Corvus corone pallescens	
Kuzgun	Corvus corax	
Sturnidae	Sığırcık	Sturnus vulgaris
Ala sığırcık	Sturnus roseus	
Serçe	Passer domesticus	
Söğüt serçesi	Passer hispaniolensis	
Küçük serçe	Passer moabiticus	
Kaya serçesi	Petronia petronia	
Fringillidae	İspinoz	Fringilla coelebs
Dağ ispinozu	Fringilla montifringilla	
Küçük iskete	Serinus serinus	
Karaiskete	Serinus pusillus	
Florya	Carduelis chloris	
Saka	Carduelis carduelis	
Ketenkuşu	Carduelis cannabina	
Karabaşlı iskete	Carduelis spinus	
Çütre	Carpodacus erythrinus	
Kocabaş	Coccothraustes coccothraustes	
Emberizidae	Sarı kirazkuşu	Emberiza citrinella
Kaya kirazkuşu	Emberiza cia	
Kirazkuşu	Emberiza hortulana	
Karabaşlı kirazkuşu	Emberiza melanocephala	
Küçük kirazkuşu	Emberiza pusilla	
Bataklık kirazkuşu	Emberiza schoeniclus	
Tarla kirazkuşu	Miliaria calandra	

CLASSIS: MAMMALIA (Memeliler)

TAKIM: INSECTIVORA (BÖCEKÇİLLER)

1. Erinaceidae

Hemiechinus auritus (Gmelin, 1770) (Uzun Kulaklı Çöl Kirpisi)

2. Soricidae

Sorex sp.

Crociodura suaveolens (Palas, 1811) (Sivriburunlu Bahçefaresi)

TAKIM: CHIROPTERA (YARASALAR)

3. Rhinolophidae

Rhinolophus ferrumequinum (Schreber, 1774) (Nalburunlu Büyükyarasa)

Rhinolophus hipposideros

Rhinolophus euryale

Rhinolophus mehelyi

4. Vespertilionidae

Myotis myotis (Borkhausen, 1797) (Farekulaklı Büyükyarasa)

Myotis oxygnathus

Miniopterus schreiberi

Pipistrellus savii

Pipistrellus kuhli

Eptesicus serotinus

Nyctalus noctula

TAKIM: LAGOMORPHA (TAVŞANLAR)

5. Leporidae

Lepus europaeus Pallas, 1778 (Yabani Tavşan)

TAKIM: RODENTIA (KEMİRİCİLER)

6. Sciuridae

Sciurus anomalus Chreber, 1758 (Kafkas Sincabı)

7. Dipodidae

Allactaga euphratica Thomas, 1881 (Araptavşanı)

8. Muridae

Ellobius lutescens Thomas, 1897 (İran Körfaresi)

Microtus guentheri (Danford ve Alston, 1880) (Tarla Faresi)

Gerbillus dasyurus Vagner, 1842 (Kayalık Gerbili)

Meriones tristrami Thomas, 1892 (Çöl Sıçanı)

Meriones crassus

Arvicola terrestris hintoni

Cricetulus migratorius cinerascens

Apodemus mystacinus (Danford ve Alston, 1877) (Kayalık Orman Faresi)

Apodemus sylvaticus tauricus

Mus domesticus (Linnaeus, 1758) (Siyah Ev Faresi)

Rattus rattus (Linnaeus, 1758) (Evsıçanı)

Rattus norvegicus (Berkenhout, 1769) (Göçmen Sıçan)

9. Spalacidae

Spalax leucodon Nordman, 1840 (Körfare)

Spalax ehrenbergi (Nehring, 1898) (Güney Körfaresi)

Spalax e. intermedius

10. Hystricidae

Hystrix indica Kerr, 1792 (Oklukirpi)

TAKIM: CARNIVORA (YIRTICI MEMELİLER)

11. Canidae

Canis lupus (Linnaeus, 1758) (Kurt)

Vulpes vulpes (Linnaeus, 1758) (Kızıl Tilki)

12. Ursidae

Ursus arctos (Linnaeus, 1758) (Boz Ayı)

13. Mustelidae

Mustela nivalis (Linnaeus, 1766) (Gelincik)

Martes foina (Erxleben, 177) (Kaya Sansarı)

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Meles meles (Linnaeus, 1758) (Porsuk)
Lutra lutra (Linnaeus, 1758) (Su samuru)

TAKIM: ARTIODACTYLA (ÇİFT TOYNAKLILAR)

14. Suidae
Sus scrofa scrofa (Linnaeus, 1758) Yaban domuzu

15. Bovidae
Capra aegagrus Erxleben, 177 (Yaban Keçisi)

Sulak Alan ve Etrafında Bulunan Hayvan Toplulukları:

“Sulak Alan Kullanımı” hanesine üreme için Ü, Göç için G, kışlama için K, sürekli için S yazılmıştır.
“Durumu” hanesine iyi için İ, nadir için N, tehlike altında için T yazılmıştır.
“EN” (Endangered: tehlike altında); “R” (Rare: nadir); “V” (Vulnerable: duyarlı); “K” (Insufficiently known: yeterince bilinmeyenler); “I” (Indetermined: meçhul); “DD” (Data deficient: yetersiz bilgi), “NE” (Not evaluated: değerlendirilemedi); “LR” (Lower risk: düşük risk).

Balıklar:

Bilimsel ismi	Yerel ismi	Sulak alan kullanımı	Koruma Statüsü
Achanthobrama marmid	Marmid kızılkanat	S	LR
Achanthobrama terrasacte		S	LR
Alburnoides hipunctatus fasciatus	Noktalı incibalgı	S	LR
Alburnus heckeli		S	NE
Aspius vorax	Kocaağz	S	VU
Barbus xanthopterus	Sarı bıyıklıbalık	S	DD
Barbus esocinus	Cero	S	DD
Barbus rajonorun mystaceus	Bıyıklı balık, siring	S	DD
Barbus capito pectoralis	Benekli bıyıklıbalık	S	LR
Bertinius subquicuncinatus	Siring	S	DD
Tor grypus	Komando balığı	S	VU
Carasobarbus hiteus	Şebot	S	VU
Barbus mezopotamicus	İripullu	S	LR
Kosswigobarbus koswigi		S	VU
Cypinus carpio	Sazan	S	VU
Chalcalburnus mossulensis	Musul kolyozu	S	LR
Chondrostoma regium	Kababurun	S	LR
Cyprinion macrostomus	Beneklisazan	S	LR
Garra (Garra) rufa obtusa	Yağlıbalık	S	VU
Garra (Discognatus) variabilis		S	VU
Leuciscus cephalus	Tatlısu kefali (behran)	S	VU
Leuciscus lepidus	Behran	S	LR
Capoeta trutta	Berat (çepiç)	S	LR
Capoeta capoeta umbla	Karabalık	S	LR
Cohitis sp.	Taşısiran	S	LR
Neomacheilus tigris	Dicle çöpçübalığı	S	DD
N. panthera	Çöpçübalığı	S	NE
N. malapterurus	Çöpçübalığı	S	NE
N. angoreo	Çöpçübalığı	S	NE
N. insignis euphraticus	Fırat çöpçübalığı	S	DD
Turcineomakhelies kosswigi	Çöpçübalığı	S	NE
Siturus triostegus	Yayın balığı	S	NE
Bagrus halepensis	Yeşilyayın (kedibalgı)	S	VU
Mytus calvilli		S	VU
M. petusis		S	VU
Giptothorax sp.	Vantuzlu yayın	S	VU

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Aphanius asipimatus		S	VU
Gambusia affinis	Sivrisinek balığı	S	VU
Liza abu Kefal G DD			
Mustacembellus simack	Tatlısu yılanbalığı	S	VU
Amfibiler (Çift yaşamlılar)			
Hyla arborea	Yeşil kurbağa	S	
Rana ridibunda	Su kurbağası	S	
Sürüngenler			
Mauremys c. caspica	Su kaplumbağası	S	
Rafetus euphraticus	Fırat kaplumbağası		EN
Yılanlar			
Natrix tessellata	Su yılanı	S	

Kuşlar:

Nesli Tükenme Tehlikesi Altındaki Türler

Cygnus cygnus (Ötücü Kuğu)
Pandion haliaetus (Balık Kartalı)
Grus grus (Turna)
Ceryle rudis (Alaca Yalıçapkını)
Otis tarda (Toy)

Büyük Tehdit Altındaki Kuş Türleri

Podiceps cristatus (Tepeli batağan)
Podiceps grisegena (Kızılbeyunlu batağan)
Egretta alba (Büyük akbalıkçıl)
Bubulcus ibis (Sığır balıkçılı)
Tadorna ferruginea (Angıt)
Buteo rufinus (Kızıl şahin)
Neophron percnopterus (Küçük akbaba)
Ammoperdix griseogularis (Kum keklığı)
Haplopterus spinosus (Mahmuzlu kızkuşu)
Gelochelidon nilotica (Gülen sumru)
Remiz pendulinus (Çulhakuşu)
Podiceps nigricollis (Karabeyunlu batağan)
Phalacrocorax carbo (Karabatak)
Ardea purpurea (Erguvani balıkçıl)
Egretta garzetta (Küçük ak balıkçıl)
Circus macrourus (Bozkır delicesi)
Hieraaetus pennatus (Küçük kartal)
Gypus fulvus (Kızıl akbaba)
Alectoris chukar (Kırmızı keklık)
Charadrius dubius (Küçük halkalı cılıbıt)
Chlidonias leucopterus (Akkanatlı sumru)
Streptopelia turtur (Üveyik)
Tyto alba (Peçeli baykuş)
Caprimulgus europaeus (Çobanaldatan)

Tehdit Altındaki Kuş Türleri

Tachybaptus ruficollis (Küçük batağan)
Ardeola ralloides (Alacabalıkçıl)
Ixobrychus minutus (Küçük balaban)
Plegadis falcinellus (Çeltikçi)
Ardea cinerea (Gri balıkçıl)

Nycticorax nycticorax (Gece balıkçılı)
Ciconia ciconia (Leylek)
Anas strepera (Boz ördek)
Anas clypeata (Kaşıkgağa)
Circus aeruginosus (Saz delicesi)
Circus pygargus (Çayır delicesi)
Pernis apivorus (Arı şahini)
Himantopus himantopus (Uzunbacak)
Athene noctua (Kukumav)
Anthus campestris (Kır incirkuşu)
Anas querquedula (Çıkrıkçın)
Circus cyaneus (Gökçe delice)
Buteo buteo (Şahin)
Falco subbuteo (Delicedoğan)
Tringa totanus (Kızılacak)
Glareola pratincola (Bataklık kırlangıcı)
Dendrocygna syriacus (Alaca ağaçkakan)
Calandrella rufescens (Bozkır toygarı)
Trogodytes troglodytes (Çitkuşu)
Luscinia megarhynchos (Bülbül)
Emberiza hortulana (Kirazkuşu)
Oenanthe oenanthe (Kuyrukkakan)
Emberiza melanocephala (Karabaşlı kirazkuşu)

Potansiyel Tehlike Altındaki Kuş Türleri

Anas platyrhynchos (Yeşilbaş)
Anas penelope (Fiyu)
Aythya nyroca (Pasbaş patka)
Accipiter nisus (Atmaca)
Coturnix coturnix (Bıldırcın)
Vanellus vanellus (Kızkuşu)
Sterna albifrons (Küçük sumru)
Apus apus (Ebabil)
Motacilla cinerea (Dağ kuyruksallayanı)
Cettia cetti (Kamışbülbülü)
Carduelis carduelis (Saka)
Anas acuta (Kalkuyruk)
Netta rufina (Macar ördeği)
Aythya fuligula (Tepeli patka)
Milvus migrans (Kara çaylak)
Falco tinnunculus (Kerkenez)
Gallinula chloropus (Sutavuşu)
Sterna hirundo (Sumru)
Columba palumbus (Tahtalı)
Merops apiaster (Arıkuşu)
Delichon urbica (Ev kırlangıcı)
Motacilla alba (Ak kuyruksallayan)
Carduelis chloris (Florya)
Emberiza schoeniclus (Bataklık kirazkuşu)
Anser albifrons (Sakarca)
Tringa ochropus (Yeşil düdükçün)
Gallinago gallinago (Çulluk)
Tringa nebularia (Yeşilbacak)
Limosa limosa (Çamur çulluğu)
Larus genei (İncegagalı martı)
Tringa stagnatilis (Bataklık düdükçünü)
Larus ridibundus (Karabaş martı)

D.3. Ormanlar ve Milli Parklar

Ormanlar:

Ormanların Ekolojik Yapısı:

Diyarbakır Havzası, Basra Körfezi'nden başlayıp Toros eteklerine kadar uzanan ve Güneydoğu Toroslar yayını çizerek Amanos dağları ve Lübnan yolu ile Filistin'e ulaşan "Verimli Hilal" in kuzey ucunda yer alır. Havza; Karacadağ, Mardin Eşiği ve Toros dağları arasında bir step adacığın görüntüsündedir. Bu step adacığının çerçevesini orman tahripleri sonucunda çıplak kalmış sahalar veya bodur meşe toplulukları meydana getirmiştir. Bu nedendir ki, Diyarbakır bölgesi bitki örtüsü ve orman yönünden çok fakir bir durumdadır. Step kenarında yer alan meşeler bölgede Akdeniz iklimine yaklaşan karasal bir iklim tipi hüküm sürdüğü için kurakçıl orman karakterindedir.

Tabii ormanın alt sınırı Diyarbakır Havzasının kuzeybatı ucu ile Mardin Eşiği'nin dış eteklerinde diğer bölgelere göre biraz daha yüksektir. Dicle ile Hazro ilçeleri arasında çizilecek bir hattın kuzeyinde ise yer yer, nispeten az tahrip edilmiş meşe toplulukları yer almaktadır. Yabanî meyve ağaçları ise Dicle nehri yakınlarında bulunur. Meşe türleri arasında en yaygın olanı mazı meşesidir (*Quercus infectoria*). Bununla beraber *Quercus brantii*, *Quercus vesca* gibi türlere de rastlanmaktadır. Havzayı kuzey ve kuzeydoğudan kuşatan Bitlis-Hakkâri Torosları'nda da başlıca ağaç türlerini meşeler (*Quercus iberica*, *Quercus castaneafolia*, *Quercus infectoria* vb) oluşturmaktadır. Kışların uzun sürdüğü yüksek kısımlarda meşelerin yerini soğuğa karşı daha dayanıklı olan ardıçlar yer almaktadır. Kuytu ve sulak vadi tabanlarında ise söğüt, çınar, ceviz, kavak ve menengiç gibi ağaç türlerine rastlanır. Bu dağlık sahada ormanın üst sınırı tahribatın olmadığı yerlerde 2400 m'ye kadar çıkmakta ve bu sınırın üzerinde de *Astragalus* ve *Acanthalimon*'un geniş çapta yayıldığı alpin kat yer almaktadır.

İlin önemli bir bölümünü oluşturan steplerde yağış az, bağıl nem düşük ve kurak dönem çok uzundur. Bu durum bitki yaşamı için önemli bir engel oluşturur. Havzadaki step bitkilerinin başlıcaları *Verbascum*, *Astragalus*, *Delphinium*, *Eryaglum*, *Euphorbia*, *Gentiana*, *Silene*, *Trifolium*, *Bromus*, *Thymus*, *Achillea* ve *Convulvulus*'ların çeşitli türleridir.

Doğal orman alt sınırının Siirt civarında 700 m'ye, batıda ise Ergani'nin güneyindeki kalker topografya üzerinde 800 m'ye kadar inmesi stepin çekirdek sahasını az çok belirtmektedir. Çeşitli nedenlerle orman alanları gittikçe daralmış, ortaya çıkan step alanı ise genişlemiştir. Bitki örtüsü aşırı otlatma sonucu ortadan kalkmış, toprağın ince taneli üst tabakası aşınarak verimi düşmüştür.

İlin Orman Envanteri:

Diyarbakır'da orman varlığı çok zayıftır. En çok dikkati çeken orman ağacı meşelerdir. Meşeler içinde mazı meşesi (*Quercus infectoria*) önemlidir. Yüksek kesimlerde aşırı

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

soğuklara dayanıklı ardıçlar ön plana geçer. Orman değilse de çalılık ya da bozuk baltalık olarak yer yer menengiç ağaçları görülür.

Diyarbakır'ın il genelindeki orman alanının genel alana oranı %23,3'tür. Bu oran ülke genelindeki arzulanan %25 oranına çok yakındır. Ancak yöremizde var olan ormanlar çoğunlukla bozuk karakter taşıyan ormanlar olduğundan rehabilitasyon zarureti vardır.

Diyarbakır Orman İşletme Müdürlüğü'nün saha döküm verileri şöyledir;

Normal koru : -

Bozuk koru : -

Normal baltalık: 78.400 ha

Bozuk baltalık: 291.593 ha

Açıklık alan: 1.138.143 ha

Genel alan: 1.508.136 ha

İl ormanlarında normal koruluk yoktur. Meşe dışında, ormanların ana ağaç yapısını ardıç, karaçam, söğüt, çınar, ceviz, kavak ve menengiç gibi türler oluşturmaktadır..

Orman Kadastro ve Mülkiyet Konuları:

Diyarbakır Havzası yaklaşık olarak 6.000 yıldan daha eski bir zamandan beri yerleşim sahasıdır. Diyarbakır'a yerleşen ilk insanlar kendilerine tarım arazisi temin etmek, yakacak ihtiyaçlarını karşılamak ve hayvanlarını otlatmak için meşe ormanlarını tahrip etmiştir. Bunun en canlı örneğini Ergani-Dicle yolu üzerine görmek mümkündür. Yol boyunca uzanan bağlar, meşe çalılıkları arasında küçük parseller biçiminde yer alır ve insanın doğal bitki örtüsü üzerinde yol açtığı değişikliği yansıtır.

Diyarbakır ili stepleri büyük ölçüde doğal değil, antropojendir (insanın olumsuz etkileri sonucunda ortaya çıkmıştır.) Özellikle dağlık alanlarda ve tepelik yörelerde rastladığımız, ağacın hiç olmadığı, çalının bile bulunmadığı yerler insanın doğaya verdiği zararların sonucunda bu duruma gelmişlerdir. Bugünkü Ergani ve dolayları, Karacadağ, Güneydoğu Toroslar geçmişte büyük ölçüde ormanlarla kaplıydı. Ormanların hiç tükenmeyeceği sanılarak ağaçsız Arap çöllerine, Musul'a, Bağdat'a yüzyıllar boyunca odun ve tomruk taşındı. Ormanlar yakılarak tarlalar elde edildi. Diyarbakır'da sayısı pek çok olan hamamlar dağlardaki ormanların tüketilmesinde önemli rol oynadı. Yüz yıl kadar önce kuzey yamaçları ormanlarla kaplı olan Karacadağ'da bugün bu ormanlardan eser kalmamıştır. Doğal bozkır bulunmayan Diyarbakır ilinde antropojen bozkırlar da 1950'li yıllarda başlayan tarımda makineleşme sonucu tahıl yetiştirilen ekeneklere dönüştürülmüştür.

İlimiz topraklarında yağış rejiminin düzensiz oluşu, bitki örtüsünün zayıflığı, mera hayvancılığının yaygın oluşu, mevcut meralarda aşırı otlatma nedeniyle, zayıf olan bitki örtüsünün daha da zayıflaması neticesinde erozyon meydana gelmektedir. Erozyonu önlemek için yukarı orman sahalarının su toplama havzalarında bozuk ormanları ıslah etmek, istinat duvarları ile orman rejimine alınan su toplama havzalarında doğal dengeyi sağlamak gerekir.

Bu amaca yönelik olarak 1987 yılında Karakaya Erozyon Kontrol Projesi ile 5.144 ha saha yapılmıştır. Bu projede 1.650 ha sahada çalışmalar sonuçlandırılmıştır. Bu proje Diyarbakır iline 140 km uzakta, Çüngüş ilçesi dâhilinde yürütülmüştür. Amacı Fırat nehri

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

üzerinde kurulmuş olan Karakaya baraj havzasını yeşil örtü ağaçlandırma ve kuru duvar tesisleriyle korumaktır. İlimizde orman alanlarının genişletilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

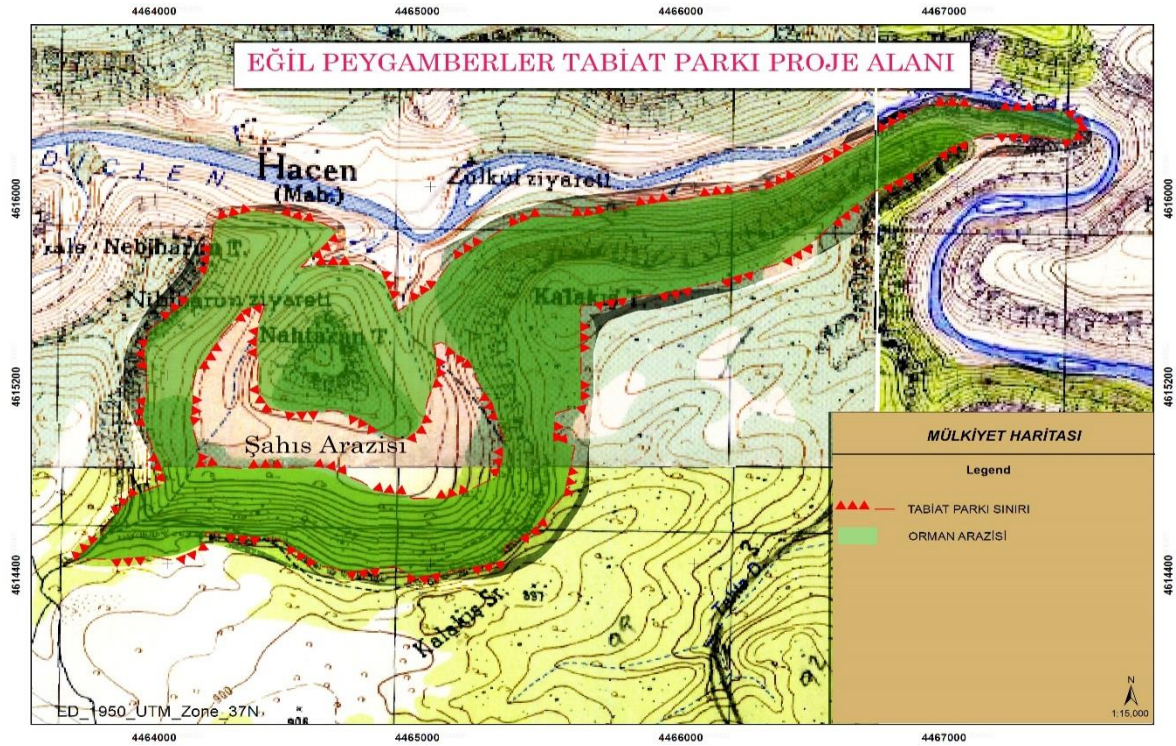
Milli Parklar:

İlimizde bir tabiat parkı (Eğil Peygamberler Tabiat Parkı) bulunmakta olup milli park, tabiat anıtı veya hayvanat bahçesi geliştirme sahası bulunmamaktadır.

Eğil Peygamberler Tabiat Parkı

Eğil İlçesinde yer alan Peygamberler Tabiat Parkı Projesi ile ilgili Ön Etüt Raporu hazırlanmış ve proje Bakanlığımız tarafından onaylanarak 1.340 dekarlık alan 28.06.2017 tarihinde Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir.

Planlanan Tabiat Parkı Diyarbakır'a 50 km mesafede bulunan Eğil ilçemizde, Dicle baraj gölü kenarında yer almaktadır. Türkiye'nin 214. tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Söz konusu Tabiat Parkı yapımı tamamlanmış bulunmaktadır.

Eğil Peygamberler Tabiat Parkı Proje Alanı

Tabiat Parkı'nın yanında Peygamber kabirlerinin bulunması ziyaretçi potansiyelini yükseltmektedir. Tabiat Parkı alanı yakınındaki sit alanı olan ve koruma altında bulunan alanlarda Asur Kalesi ve kaya mezarları bulunmaktadır. Ayrıca çevresinde bulunan alanlarda sportif olta balıkçılığı, jet ski, yamaç paraşütü, tabiat yürüyüşü gibi etkinlikler yapılabilmektedir.

D.4. Çayır ve Mera

İlimizde çayır ve meralar toplamı 1.593.720 dekarlık alanı kaplamaktadır. Bunun en büyük bölümü Çınar, Ergani ve Merkez ilçelerinde bulunmaktadır. İlimizde çayır ve meralar yeterli değildir. Ekilen yem bitkileri ise çok sınırlıdır. Büyük boyutlarda bozulmuş olan bölgemiz meralarının ıslahı teknik çalışmalarla çok zordur. Tek çözüm ise ekstansif hayvancılıktan entansif hayvancılığa geçmektir. Yapılan çalışmalarla yem bitkilerin ıslahı ve ekiminde nisbî bir başarı sağlanmış olmakla beraber yeterli değildir.

Çizelge D.56- Diyarbakır ili çayır / mera ve orman varlığı

(Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2018)

İLÇELER	BUCAK SAYISI	MEZRA SAYISI	KÖY SAYISI	ÇAYIR / MERA ALANI	ORMAN ALANI
BAĞLAR	3	228	141	170.765	79.598
KAYAPINAR				130.774	
SUR				40.062	
YENİŞEHİR				66.856	
BİSMİL	3	86	108	149.698	---
ÇERMİK	2	38	75	58.137	184.000
ÇINAR	2	77	86	159.073	445.000
ÇÜNGÜŞ	1	32	37	40.616	160.000
DİCLE	1	54	27	9.852	394.930
EĞİL	1	23	23	109.807	128.212
ERGANİ	2	101	78	454.313	250.000
HANİ	1	36	18	6.443	291.000
HAZRO	1	38	24	17.895	105.000
KOCAKÖY	1	11	10	1.372	48.190
KULP	4	119	50	45.112	730.000
LİCE	2	109	56	7.490	653.000
SİLVAN	1	70	77	125.461	231.000
TOPLAM	25	1.022	810	1.593.726	3.699.930

NOT: İl Çevre Durum Raporunun E Bölümünde toplam mera ve çayır alanı 159.372 hektar olarak verilmiştir. İlçe detayında ise yukarıda görüldüğü gibi il genel toplamı 131.109 hektardır. Bu açıklığın nedeni ise ilimizde yürütülen Arazi Topplulaştırması Uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Uygulama tamamlandığında çayır mera alanlarının ilçe dağılımı toplamı da 159.372 hektar civarında olacaktır.

D.5. Sulak Alanlar

Sulak alanlar, doğal ya da yapay, sürekli ya da geçici, durgun ya da akar, tatlı, acı ya da tuzlu bütün sular ile bataklık, sazlık, ıslak çayır ve turbalıkları kapsamaktadır.

İlimizde bu kapsamda değerlendirilebilecek önemli akarsular, göletler ve baraj gölleri mevcuttur. Bu rezervuarlarla ilgili koruma ve yönetim planlama çalışmaları devam etmektedir.

Bağlar:

Alatosun Göleti, Ekince Göleti, Eşikdüzü Göleti, Karahan-1 Göleti, Karahan-2 Göleti, Kırkkoyun Göleti

Bismil:

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Arıkgöl, Bazya Gölü, İbrahim Gölü, İkizgöl, Keşki Göl, Puro Gölü, Sabun Gölü, Sinanköy Göleti, Soğan Gölü, Kara Göl, Üçtepe Göleti, Çakıllı-1 Göleti, Çakıllı-2 Göleti, İsalı Göleti, Ziyaret Gölü

Bismil Sabun Gölü (Foto: Mehmet TEREÇİ)

Çermik:

Halılan Göleti

Çınar:

Ayveri Göleti, Bayırkonağı Göleti, Beneklitaş Göleti, Beşpınar Göleti, Çeltikaltı Göleti, Kılıçkaya Göleti, Kurik Göleti, Künreş Göleti, Ortaviran Göleti, Ovabağ Göleti, Sırmakesen Göleti,

Çınar Beneklitaş Göleti (Foto: Mehmet TEREÇİ)

Ergani:

Alitaş Göleti, Demirli Göleti, Develi-1 Göleti, Develi-2 Göleti, Güzelyurt Göleti, İncehıdır Göleti

Hazro:

Düzevler Göleti

Kayapınar:

Gözegöl Göleti, Kaldırım Göleti, Kaynaklar Göleti

Kulp:

Özbek Göleti, Uzunova Göleti

Sur:

Kabaklı Göleti, Karabaş Göleti, Kozan Göleti, Kurtkayası Göleti, Tekevler Göleti, Güvercinevler Göleti

Görüldüğü gibi Diyarbakır İl'inde çoğu yapay olmak üzere çok sayıda göl ve gölet bulunmaktadır. Irmakların ve çayların üzerinde yapılmış ve yapılmakta olan barajlarla birlikte Diyarbakır yakında çok önemli bir 'Göller Yöresi' olmak durumundadır. Devegeçidi Baraj Gölü İlin ilk yapay su birikintisidir. Karakaya Baraj Gölü, Atatürk Baraj Gölü, Kral kızı Baraj Gölü, Dicle Baraj Gölü, Göksu Baraj Gölü bunların en önemlileridir. Barajlar İl ekonomisine büyük yararlar sağlayacaktır. Baraj gölleri de halkın eğlence, dinlence gereksinimini karşılayacak ve turizm, Rekreatyonel hareketler canlılık kazanacaktır. Baraj göllerinin oluşturduğu bu geniş su yüzeyleri buharlaşmayı arttıracak için iklim özelliklerinde değişimler de beklenebilir.

İlimizde mevcut olan göletlerin toplam rezervuar alanları yaklaşık olarak 1.800 hektardır.

Bismil Ziyaret Gölü:

Bismil – Batman yolunun 22. Kilometresinde bulunan ve çok sayıda türde su kuşunun konaklama, barınma ve üreme yeri olarak kullandığı Ziyaret Gölü'nün "Mahalli Öneme Haiz Sulak Alan" olarak ilan edilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Ziyaret Gölü'nün (sulak alan tampon bölge sınırı baz alınarak oluşturulmuştur) tescile esas sınırları içeren alan büyüklüğü 2.352 hektardır.

Bismil Ziyaret Gölü (Foto: Mehmet TEREÇİ)

Dicle Nehri:

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Türkiye’de doğup birçok kolları olan ve Irak topraklarına geçip orada Fırat’la birleşerek Şattülarap’ta Basra Körfezi’ne dökülen nehirdir. Nehir ana kaynaklarını Doğu Anadolu dağlarından ve dipten sızma yoluyla Elazığ yakınlarındaki Hazar (Gölcük) gölünden alır. Türkiye’nin önemli akarsularındandır. Doğu Anadolu dağlarından çıkar, Basra Körfezi’ne dökülür. Toplam uzunluğu 1.900 km’dir. Türkiye topraklarında kalan bölümün uzunluğu ise 523 km’dir. En önemli kolları Batman ile Garzan, Botan, Habur, Büyük Zap ve Küçük Zap’tır. Debisi ortalama 360 m³/sn dir. Eylül ayı ortalarında 55 m³/sn ile en küçük, şubat sonunda 2.263 m³/sn akımı ile büyük değişiklik gösterir. Akarsuda genellikle yaz sonu kuraklığı ve sonbahar başı yağış noksanlığı nedeniyle su azalır. Buna rağmen kış sonu yağışı ile ilkbahar başındaki karların erimesinden oluşan su ile kabarır.

Barajlar:

Atatürk Barajı	: 2.452 ha (81.700 ha)
Batman Barajı	: 3.100 ha
Devegeçidi Barajı	: 3.214 ha
Dicle Barajı	: 2.650 ha
Dibni Barajı	: 4.160 ha
Dilaver Barajı	: 71 ha
Ergani Barajı	: 89 ha
Göksu Barajı	: 390 ha
Ilısu Barajı	: 3.750 ha
Karakaya Barajı	: 1.868 ha (29.800 ha)
Kale Barajı	: 960 ha
Kıbrıs Barajı	: 152 ha
Kralkızı Barajı	: 6.000 ha
Kolludere Barajı	: 273 ha
Lice-Hani Barajı	: 340 ha
Oyuklu Barajı	: 45 ha
Silvan Barajı ve ara depolar	: 20.758 ha
Pamuk Çay Barajı	: 450 ha

Dicle Barajı:

Diyarbakır ili sınırları içerisinde Eğil ilçesinin 7 km güneydoğusunda Dicle nehrinin ana kollarından olan Maden ve Dibni Çaylarının birleştiği Dicle Nehri’nin meydana getirdiği mevkiinden 800 m ve Kralkızı Barajı aksının 22 km menbasında, 640 talveg kotunda inşa edilmiştir.

Kralkızı Barajı:

Diyarbakır’a 81 km mesafede olan Kralkızı Barajı Diyarbakır il sınırları içinde Dicle Nehrinin ana kollarından olan Maden Çayı üzerinde; Dicle ilçesinin 6 km güney batısında 707 m talveg kotunda kaya dolgu tipinde, temelden yüksekliği 126 m olan barajın göl hacmi 1.919,6 hm³ ve maksimum gölalanı 57,7 km² dir.

Göksu Barajı:

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Diyarbakır'da, Göksu Çayı üzerinde, sulama amacıyla 1987-1991 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır. Kaya gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 1.632.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 52,00 m., normal su kotunda göl hacmi 62,00 hm³, normal su kotunda göl alanı 390 ha'dır. Baraj 3.582 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Devegeçidi Barajı:

Diyarbakır'da, Devegeçidi Çayı üzerinde, sulama amacıyla 2009 - 2010 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır. Kaya gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 3.240.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 32,80 m, normal su kotunda göl hacmi 202,32 hm³, normal su kotunda göl alanı 3.214 ha'dır. 10.600 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Çay ve Dereler (168 Adet) :

Affan Dere	Devegeçidi Çayı	Koceran Dere	Pilur Dere
Akçay Deresi	Diyaşark Dere	Kolik Çayı	Pırnasan Deresi
Ambar Çayı	Dizyare Dere	Kolkaynağı Deresi	Ramtıkpınar Deresi
Amero Deresi	Durbıpınar Deresi	Kollu Dere	Safia Çayı
Anbar Dere	Düzalan Deresi	Kopazı Deresi	Salat Çayı
Ankolik Deresi	Elifuşığı Çayı	Köpekli Dere	Sardık Dere
Arkbaşı Dere	Eskiharozlu Dere	Köşe Dere	Sarıçoban Çayı
Armino Dere	Geliçukurun Dere	Koskar Çayı	Sarım Çayı
Aşağımirzebegan Deresi	Gemigeldano Çayı	Koti Deresi	Savur Çayı
Aşağıtali Deresi	Germik Deresi	Köy Deresi	Serelkân Deresi
Askar Deresi	Gevrikırı Çayı	Köyaltı Deresi	Serince Dere
Avanak Deresi	Gökçe Çay	Köyüstü Deresi	Sevikaynağı Deresi
Aydınlık Çayı	Göksu Çayı	Kozan Deresi	Seyhan Çayı
Ayrancı Dere	Gonca Dere	Kulek Dere	Şeyhan Deresi
Ayşe Deresi	Gözün Deresi	Kulp Çayı	Şeyhgür Çayı
Bağdere	Gürlek Deresi	Kumluk Dere	Silvan Çayı
Bağlıca Çayı	Güzeld Deresi	Kurt Dere	Silvin Çayı
Baharlı Dere	Hacıhamza Dere	Kurtoğlu Çayı	Sinan Çayı
Başköy Çayı	Hacıhamza Deresi	Kurtoğlu Deresi	Sinani Dere
Batman Dere	Halitharabesi Deresi	Kuru Çay	Sip Dere
Belhan Dere	Ham Deresi	Kuru Dere	Sıra Dere
Berkilin Çayı	Hanpazar Deresi	Kuruçay Deresi	Şirilakan Dere
Beybulak Dere	Harabegiremir Deresi	Kuyusırtı Dere	Söğütlük Deresi
Boğaz Dere	Harem	Maden Çayı	Sorkan Deresi
Borazlı Dere	Haydarlı Dere	Mağarayolu Deresi	Sorkanyolu Deresi
Bursuerg Dere	Hazro Çay	Malatya Çayı	Talori Deresi
Büyükçay Dere	Hazro Deresi	Mamoza Deresi	Taşdirek Dere
Buzya Deresi	Horhor Deresi	Mastek Çayı	Tatlıçay Dere
Çağlayan Çayı	İnci Çayı	Melkis Dere	Tektük Dere
Çağlayan Dere	İncir Dere	Mergi Deresi	Türkyolu Dere
Çağturan Dere	Işılğan Dere	Metro Deresi	Tuzla Dere
Çakalisi Deresi	Kağnikuncika Deresi	Meydanlı Deresi	Uğur Dere

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Çanak Dere	Kağoıkuşka Deresi	Nurhan Deresi	Vayso Deresi
Çaydutu Deresi	Kaleiçi Deresi	Ocrkamireşu Deresi	Yakupkaynak Deresi
Çelebiyan Çayı	Kapuzlu Dere	Of Deresi	Yalaza Dere
Cem Dere	Kara Çay	Ören Çayı	Yalnızpınar Deresi
Çengerli Deresi	Kara Dere	Pamuk Çayı	Yenibardak Çayı
Çermik Çayı	Karabadran Deresi	Pamuklu Çayı	Yorulmaz Dere
Çiçekközü Dere	Karizirkan Deresi	Pamukluk Deresi	Zarköy Deresi
Değirmen Deresi	Kemberli Dere	Peksemet Dere	Zavik Çayı
Değirmenlerin Dere	Kırkpınar Deresi	Pestil Deresi	Ziku Dere
Derik Deresi	Koçalı Dere	Pi Deresi	Zilla Dere

D.6. Tabiat Varlıklarını Koruma Çalışmaları

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Diyarbakır surları, burçların büyüklüğü ve yüksekliği itibarıyla birinci, uzunluğu bakımından Çin Seddinden sonra dünyada ikinci olarak bilinmektedir. Surlarda dört ana kapı (Dağkapı, Urfakapı, Mardinkapı ve Yenikapı) ayrıca surların üzerinde 82 burç vardır. Duvarların yüksekliği 12 m., genişliği 12 m., uzunluğu ise 5 km. dir.

Surlarda bulunan önemli burçlar:

Keçi burcu, Yedikardeş burcu, Evli beden (Ben-u sen) burcudur. Her tarafı çeşitli devir ve medeniyetleri yansıtan kitabeler, asma ve kabartma motiflerle doludur. Çeşitli yazıtlar, meyve ve tahıl motifleri, silah şekilleri, güneş ve yıldız sembolleri, gamalı haç, kaplan, boğa, çift başlı kartal, akrep ve at kabartmaları bulunmaktadır.

İlk yapılış tarihi bilinmemekte, ancak M.S. 349 yılında Roma imparatoru Konstantinos tarafından genişletilerek bazı kısımları onarılmıştır. Bugünkü şeklini Büyük imparator Justinianus tarafından yaptırılan onarımla almıştır. Diyarbakır il merkezinde bulunan tarihi Diyarbakır Surları'nın etrafı surların koruma alanı veya koruma bandı olarak belirlenmiştir.

Sit türleri kentsel sit, doğal sit, arkeolojik sit, tarihi sit alanlarıdır. Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyoekonomik, sosyokültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar kentsel sit alanlarıdır. Diyarbakır Suriçi bölgesi kentsel sit alanıdır.

ÇAYÖNÜ (Arkeolojik Sit)

Diyarbakır'ın 65 kilometre kuzey batısında, Ergani yakınlarında, Sinek çayı kıyısında yer alan eski bir yerleşim merkezidir. Yapılan araştırmalarda yörenin tarihi M.Ö. 7.500 Yıllarına, Cilali Taş Devrine kadar inmektedir. Yakın doğunun açılmış en büyük Neolitik kültür alanıdır. Çayönü buluntuları Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

ÇERMİK KAPLICALARI (Doğal Sit)

Çermik İlçesinin 3 km. doğusunda yer alan kaplıca, Türkiye'nin en önemli kaynakları arasındadır. İstanbul Tıp Fakültesi'nce yapılan analizlere göre iltihaplı romatizmalarda, üst solunum enfeksiyonlarında ve kadın hastalıklarında olumlu etkileri olduğu saptanmıştır. Sıcaklığı 48,2 °C ve akım değeri 10 lt/sn'dir.

DAKYANUS HAREBELERİ VE ESHAB-I KEHF MAĞARALARI (Tarihi Sit)

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

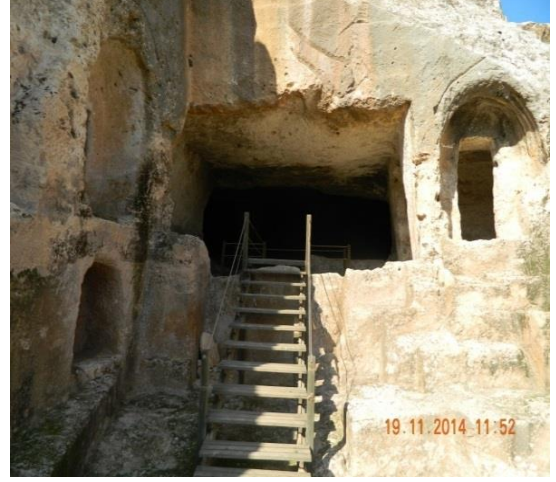
Efsanesi tüm dünyaca bilinen, çeşitli ülke ve şehirlerin sahip çıktığı Eshab-ı Kehf (Yedi Uyuyanlar) Mağarası'nın aslı, yine efsanede adı geçen Dakyanus şehri ile birlikte Diyarbakır'ın Lice ilçesi yakınındadır. Mağaraya yaya olarak dört saat uzaklıkta Fis ovasındaki Dakyanus şehri kalıntılarında zaman zaman eski paralara heykellere, işlemeli taşlara ve sütunlara rastlanmaktadır.

17.08.2011 tarihli ve 28028 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 51.maddesi ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'na eklenen Ek Madde-4 ile “ Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları” ile ilgili görev ve yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu çerçevede, Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğümüze devrolunan ve tescil edilen, tescilli Doğal Sit Alanları ve Tabiat Varlıkları aşağıda verilmiştir.

Çizelge D.57– Diyarbakır ili Tescilli Sit Alanları (ÇŞİM, 2018)

SIRA NO	DOSYA NO	SİT ALANININ ADI	KARAR TARİHİ VE NOSU	KURULUN ADI
1	21.00/345	Çakmakış köyü Avludere köşkü bahçesi içinde Çınar Ağacı	21.12.1996/1922	Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
2	21.07./06	Ergani ilçesi Hilar köyü Harabe/Hilar Mağaraları ve Kayalıkları	10.02.1990/390	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
3	21.12./13	Silvan ilçesi Hasuni Mağaraları	08.12.1990/640	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
4	21.07./09	Ergani İlçesi Belediye binası ile Halk Eğitim Merkezi çevresi Çınar Ağaçları ve Yeşil Alanlar	23.10.1993/1362	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
5	21.13./06	Kocaköy ve Hani İlçe Sınırları içerisindeki Ambar Vadisi	30.04.2009/2206	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
6	21.02./05	Çermik İlçesi Termal Kaplıcaları ve Çevresi	23.10.1993/1361	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü
7	21.14-01	Kulp İlçesi Kaynak Köyü Meşe ağacı	22.05.2015/6009	Şanlıurfa Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
8	21.13-11	Kocaköy ilçesi 2 adet Meşe ağacı	26.10.2015/187 29.11.2018/289 (Düzeltilme Kararı)	Şanlıurfa Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
9	21.04-01	Çüngüş İlçesi Karakaya Mahallesi Mevkiinde 1 adet Ceviz Ağacı	28.12.2016/245	Şanlıurfa Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu

Ergani İlçesi Hilar Köyü Harabe/ Hilar Mağaraları ve Kayalıkları

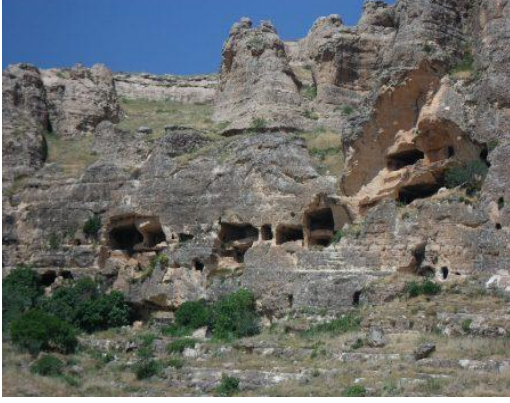

Kocaköy ve Hani İlçe Sınırları içerisindeki Ambar Vadisi

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Silvan ilçesi Hasuni Mağaraları

İlimizdeki Tescilli Ağaçlarımız

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Diyarbakır ili Çakmaktaş köyü Avludere (aguludere) Köşkü Çınar ağacı 21.12.1996 tarih ve 1922 sayılı karar ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğünce tescil edilmiştir. Yaklaşık 300 yaşında 22 m. boyunda ve 3,5 m. gövde ve 20 m. tepe çapına sahiptir.

İran Menşeli Palamut Meşesi (Quercus brantii) olduğu, ağacın yaklaşık 170 yaşında, 8.5 m. Boyunda, 92 cm. gövde ve 12 m. tepe çapına sahiptir.

Diyarbakır Kulp İlçesi Kaynak köyü Meşe ağacı – İran Menşeli Palamut Meşesi (Quercus brantii) olduğu, ağacın yaklaşık 220 yaşında 14 metre boyunda ve 130 cm gövde ve 15 m tepe çapına sahiptir.

Diyarbakır İli Kocaköy İlçesi Meşe Ağacı - İran Menşeli Palamut Meşesi (Quercus brantii) olduğu, ağacın yaklaşık 260 yaşında, 11 m. Boyunda, 115 cm. gövde ve 14,5 m. tepe çapına sahiptir.

Diyarbakır İli, Çüngüş İlçesi, Karakaya Mahallesi Mevkii Adi Ceviz - Junglans Regia ağacı olduğu, ağacın yaklaşık 250 yaşında, 8 m. Boyunda, 350 cm. gövde ve 8 m. tepe çapına sahiptir.

D.7. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde sınırları Eğin ilçesinde bulunan Eğin Peygamberler Tabiat Parkı ‘Korunan Alan’ statüsü kazanmıştır. Ancak ilimiz sınırları içerisinde; milli parklar, tabiat anıtı ve yaban hayatı geliştirme sahası bulunmamaktadır.

Kaynaklar

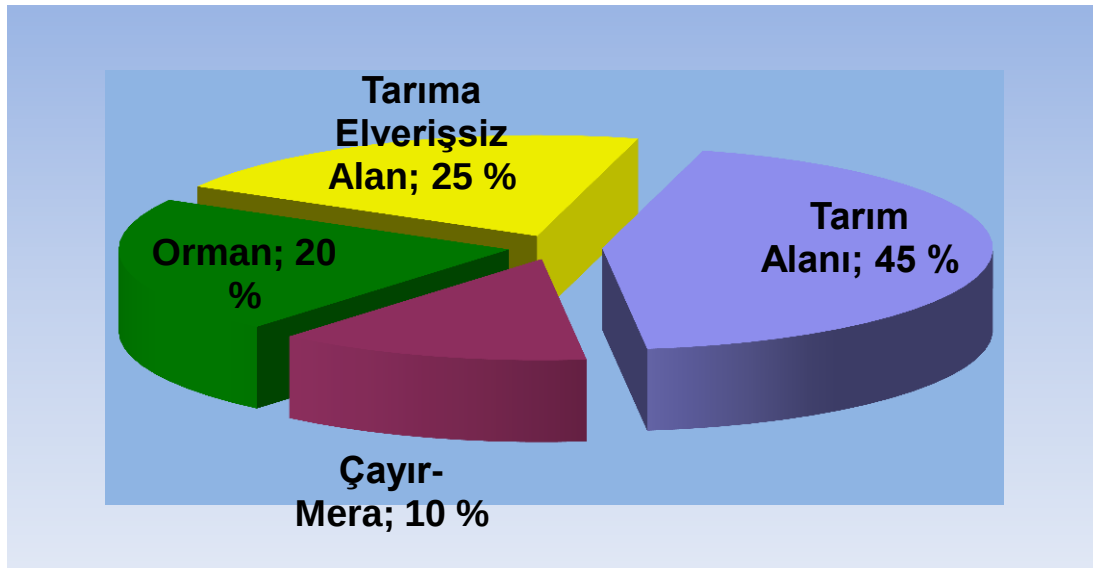
1. Orman, Su 15.Bölge Müdürlüğü Diyarbakır Şube Müdürlüğü
2. Orman İşletme Müdürlüğü
3. Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

E. ARAZİ KULLANIMI

E.1. Arazi Kullanım Verileri

İlimizin arazi kullanımını büyük ölçüde tarım alanları oluşturmaktadır. Ormanlık alanlar arazilerin yaklaşık % 20 sini oluşturmakta olup geriye kalan kısmı çayır- mera ve tarıma elverişsiz alandır.

CİNSİ	MİKTARI (HA.)	%
Tarım Alanı	695.923	45
Çayır-Mera	150.674	10
Orman	323.460	20
Tarıma Elverişsiz Alan	385.470	25
TOPLAM	1.555.527	100

Grafik E.17– Diyarbakir ilinde 2018 yılı arazi kullanım durumuna göre arazi sınıflandırması
(1997 Köy Hizmetleri)

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Arazi SINIFI	Alanı (ha)	(%)
1. Sınıf Araziler	125.286	8
2. Sınıf Araziler	191.367	12
3. Sınıf Araziler	155.223	10
4. Sınıf Araziler	182.817	12
5. 6. 7. 8. Sınıf Araziler	839.379	54
Yerleşim Sahası	33.718,4	2
Su Yüzeyi	27.709,6	2
TOPLAM	1.555.500	100

Çizelge D.58– Diyarbakır ilinde arazi kullanım sınıflandırması
(Tarım ve Orman Bakanlığı, Corine Veritabanı, 2018)

	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ							
	1990		2000		2006		2012	
Arazi Sınıfı	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1) Yapay Alanlar	12.602,73	0,83	14.729,96	0,97	17.417,09	1,15	18.858,14	1,24
2) Tarımsal Alanlar	870.918,02	57,12	865.446,3	56,76	925.640,50	61,11	925.355,13	61,09
3) Orman ve Yarı Doğal Alanlar	626.620,37	41,10	625.400,21	41,02	552.189,44	36,45	551.786,3	36,43
4) Sulak Alanlar	426,56	0,03	426,56	0,03	634,95	0,04	821,3	0,05
5) Su Yapıları	14.157,87	0,93	18.722,42	1,23	18.953,36	1,25	18.014,46	1,19
TOPLAM	1.524.725,55	100,00	1.524.725,45	100,00	1.514.835,34	100,00	1.514.835,3	100,00

E.2. Mekânsal Planlama

E.2.1. Çevre Düzeni Planı

İlimizin onaylanmış 1/100.000 lik çevre düzeni planı bulunmaktadır. Planın büyük olması nedeniyle tek A4 boyutunda verilememiştir. İl Müdürlüğümüz web sayfasından (<http://www.csb.gov.tr/gm/mpgm/index.php?Sayfa=sayfaicerik&IcId=483>) bahse konu plana ulaşılabilir. Söz konusu plan Bakanlığımız tarafından Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Bölgesi Havza Planı kapsamında hazırlanmış ve onaylanarak yürürlüğe girmiş üst ölçekli bir plandır. 30.10.2012 tarihinde onaylanan Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Paftaları, Plan Hükümleri ve Plan Açıklama Raporunun 2. askı sonrası itiraz onayı; 644 sayılı KHK'nın 7. maddesi ve 11.11.2008 tarihli ve 27051 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik uyarınca 28.02.2013 tarihinde yapılmıştır.

28.02.2013 tarihinde onaylanan Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Paftaları, Plan Hükümleri ve Plan Açıklama Raporunun 3. askı sonrası itiraz onayı; 644 sayılı KHK'nın 7. maddesi ve 11.11.2008

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

tarhli ve 27051 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik uyarınca 02.04.2014 tarihinde yapılmıştır.

02.04.2014 tarihinde onaylanmış olan Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nın L44, M40, M41, M45 ve PlanHükümleri-5 paftaları, askı sürecindeki itirazların değerlendirilmesi sonrasında 06.04.2015 tarihinde onaylanmıştır.

Diyarbakır Valiliği Milli Emlak Müdürlüğü’nün talebi üzerine Diyarbakır İli Kayapınar İlçesi Kayapınar Mahallesinde bulunan ve mülkiyeti Maliye Hazinesine ait yaklaşık 290 hektarlık alanın askeri alan olarak, Diyarbakır İlinin batı girişinde Yolboyupirinçlik mevkiinde yer alan 39 nolu parselin bulunduğu alanın ise büyük kentsel yeşil alan olarak düzenlendiği Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği (Pafta: M44, Plan Değişikliği Açıklama Raporu) 15.10.2015 tarihinde onaylanmıştır.

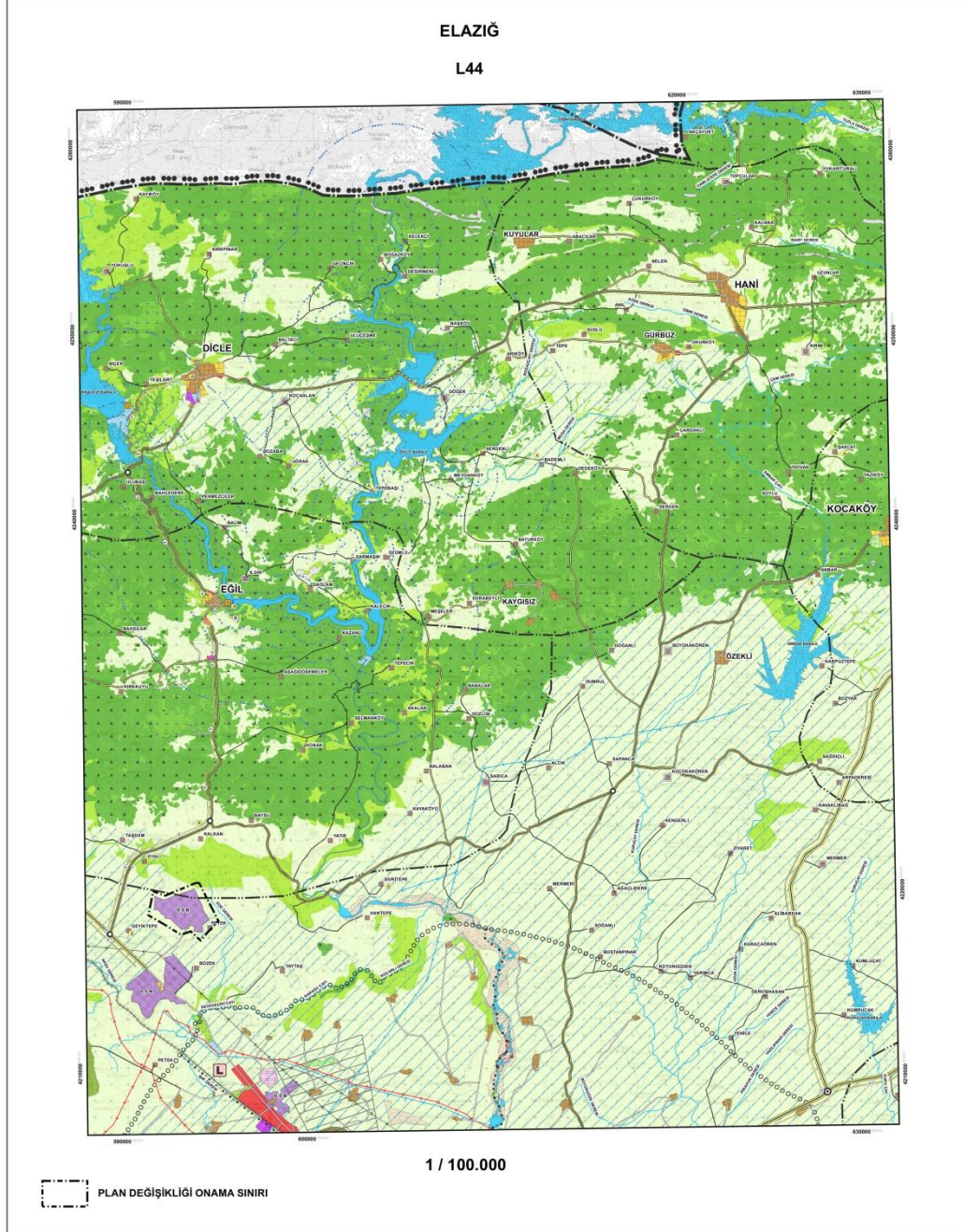
Diyarbakır Valiliği, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü’nün 01.06.2016 tarih ve E.601 sayılı yazısı ile talep edilen Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği (Pafta L44, Plan Değişikliği Açıklama Raporu) 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 7. maddesi uyarınca Bakanlık Makamı’nın 04.08.2016 tarihli Oluru ile onaylanmıştır.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü’nün 01.09.2016 tarihli ve 21E.3844 sayılı yazısı ile talep edilen Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği (Pafta L44, Plan Değişikliği Açıklama Raporu) 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 7. maddesi uyarınca Bakanlık Makamının 24.10.2016 tarihli Oluru ile onaylanmıştır.

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

ADİYAMAN-ŞANLIURFA-DİYARBAKIR PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

Harita E.2- Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakir Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (www.csb.gov.tr, 2018)

E.3. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizin arazi varlığının büyük kısmını Tarım ve Orman Arazileri oluşturduğu görülmektedir. İlimizin onaylanmış 1/100.000 lik çevre düzeni planı bulunmaktadır.

Kaynaklar

- 1-D.S.İ. 10. Bölge Müdürlüğü
- 2-DİSKİ Genel Müdürlüğü
- 3-Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
- 4-Dicle Üniversitesi (Çevre Araştırma Merkezi)
- 5-Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

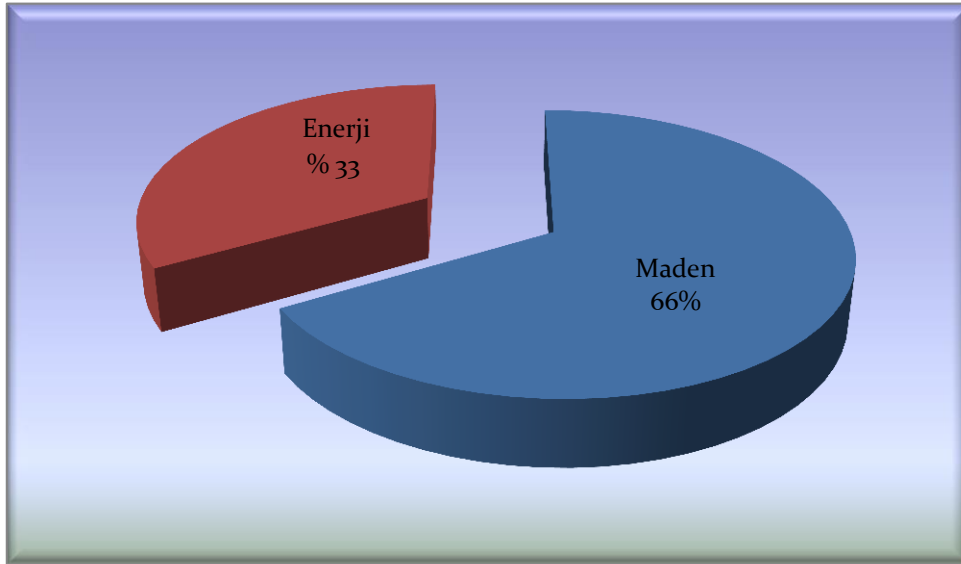
F. ÇED, ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ

F.1. ÇED İşlemleri

2018 yılı içerisinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında İl Müdürlüğümüz tarafından verilen ÇED Kararları aşağıda verilmiştir.

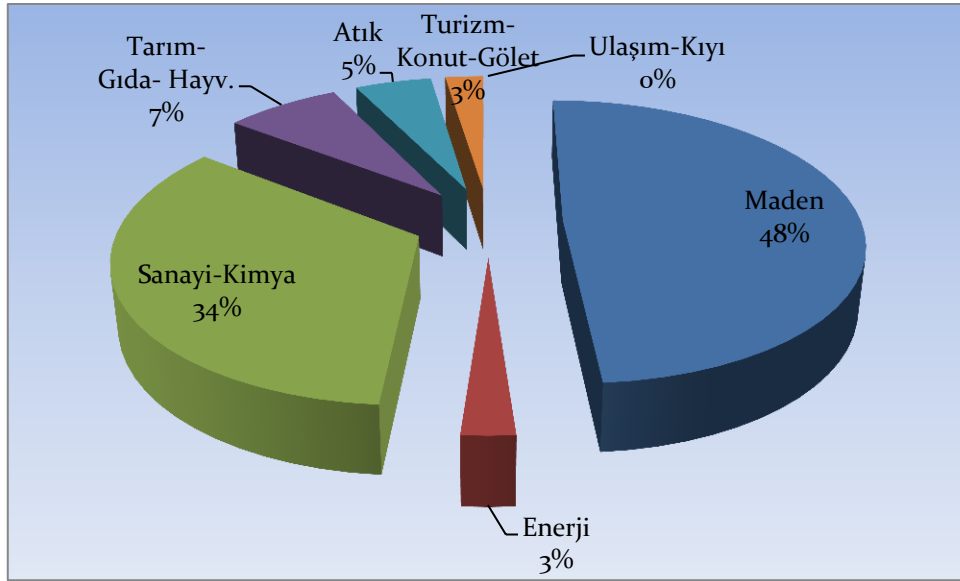
Çizelge F.59 – Diyarbakır İlinde Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2018 yılı içerisinde alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının sektörel dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

Karar	Maden	Enerji	Sanayi- Kimya	Tarım- Gıda- Hayvancılık	Atık	Ulaşım- Kıyı	Turizm- Konut- Gölet	TOPLAM
ÇED Gerekli Değildir	20	1	14	3	2	-	1	41
ÇED Gereklidir	-	-	-	-	-	-	-	-
ÇED Olumlu Kararı	2	1	-	-	-	-	-	3

Grafik F.18– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇED Olumlu Kararı verilen projelerin sektörel dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Grafik F.19– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇED Gerekli Değildir Kararı verilen projelerin sektörel dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

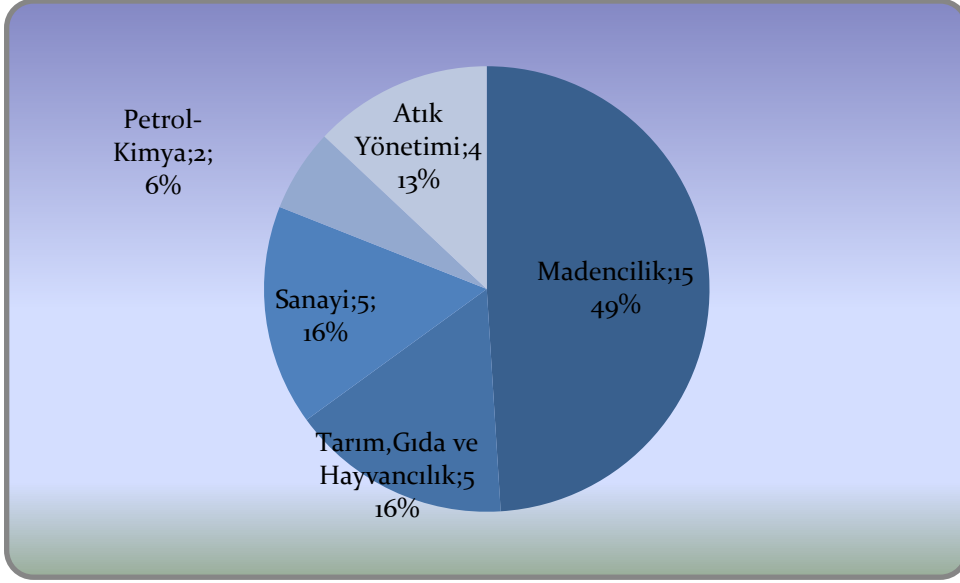
F.2. Çevre İzin ve Lisans İşlemleri

Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği kapsamında İl Müdürlüğümüzce, 2018 yılı içerisinde 19 adet geçici faaliyet belgesi verilmiş olup, red edilen geçici faaliyet başvurusu bulunmamaktadır. Yine, İl Müdürlüğümüzce 2018 yılında 28 adet tesise çevre izni ve 1 adet firmaya ise çevre izni ve lisansı belgesi verilmiş olup red edilen çevre izni/lisansı başvurusu bulunmamaktadır.

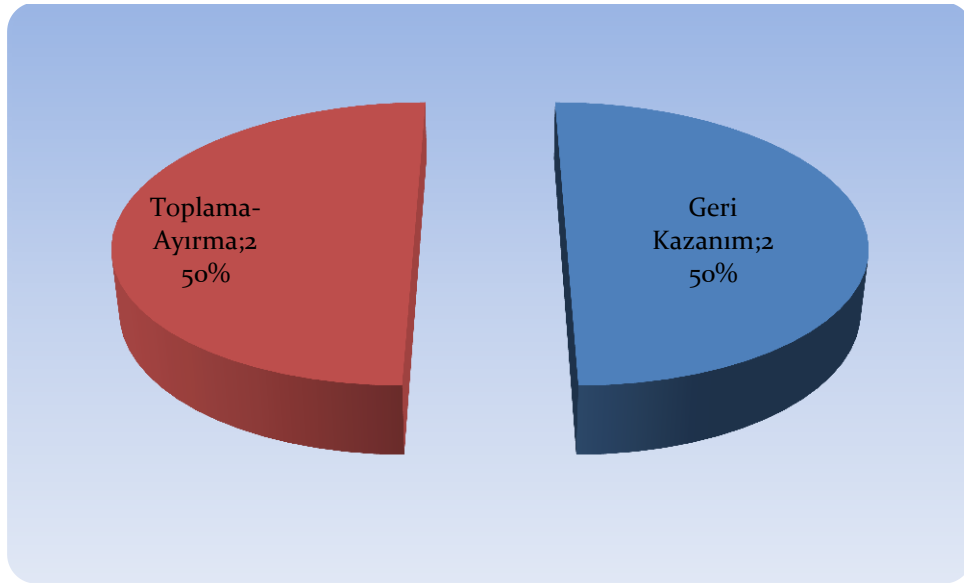
Çizelge F.60 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi sayıları
(ÇŞİM, 2018)

	EK-1	EK-2	TOPLAM
Geçici Faaliyet Belgesi	1	18	19
Çevre İzni Belgesi	1	27	28
Çevre İzni ve Lisans Belgesi	0	1	1
TOPLAM	2	46	48

2018 YILI İL ÇEVRE DURUM RAPORU

Grafik F.20– Diyarbakir ilinde 2018 yılında verilen Çevre İzni veya Çevre İzni ve Lisans Belgelerinin sektörlere göre dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

Grafik F.21- Diyarbakir ilinde 2018 yılında verilen lisansların konuları
(ÇŞİM, 2018)

F.3. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde, 2018 yılı içerisinde 3 adet projeye ÇED olumlu kararı, 41 adet projeye de ÇED Gerekli Değildir kararı verilmiştir. ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin büyük kısmını yine madencilik sektörü oluşturmaktadır. İlimizde çevre izni verilen tesislerin önemli miktarını madencilik, atık yönetimi ve sanayi sektörü oluşturmaktadır.

Kaynaklar

1-Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

G. ÇEVRE DENETİMLERİ VE İDARİ YAPTIRIM UYGULAMALARI

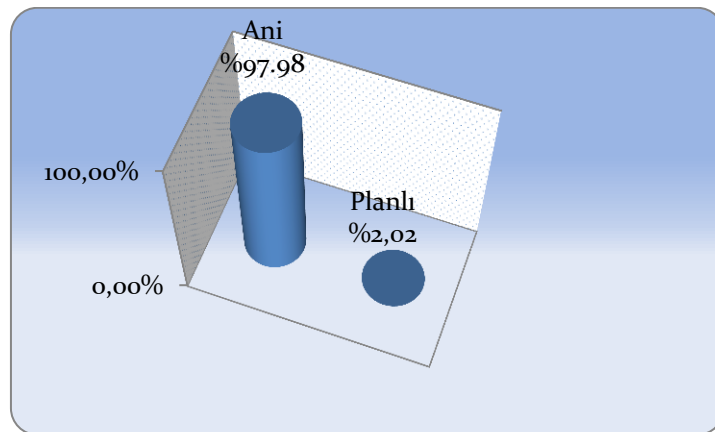
G.1. Çevre Denetimleri

Bu rapor kapsamında denetim faaliyetleri değerlendirilirken, gerçekleştirilen denetimler planlı (rutin) ve ani (plansız-rutin olmayan) denetimler olarak ikiye ayrılmıştır. Planlı denetimler, bir ya da çok yıllık bir program çerçevesinde İl Müdürlüğü tarafından haberli veya habersiz olarak gerçekleştirilen denetimlerdir. Plansız denetimler ise;

- İzin yenileme prosedürünün bir parçası olarak,
- Yeni izin alma prosedürünün bir parçası olarak,
- Kaza ve olaylar sonrasında (yangın ve aniden ortaya çıkan kirlilikler gibi),
- Mevzuata uygunsuzluğun fark edildiği durumlarda,
- Bakanlık ya da ÇŞİM tarafından gerek görülen durumlarda,
- İhbar veya şikâyet sonrasında ani olarak gerçekleşen ve herhangi bir programa bağlı kalınmaksızın ÇŞİM tarafından yapılan denetimlerdir.

Çizelge G.61- Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM tarafından gerçekleştirilen denetimlerin sayısı
(ÇŞİM, 2018)

Denetimler	Toplam
Planlı denetimler	6
Plansız (ani+şikâyet) denetimler	292
Genel toplam	298

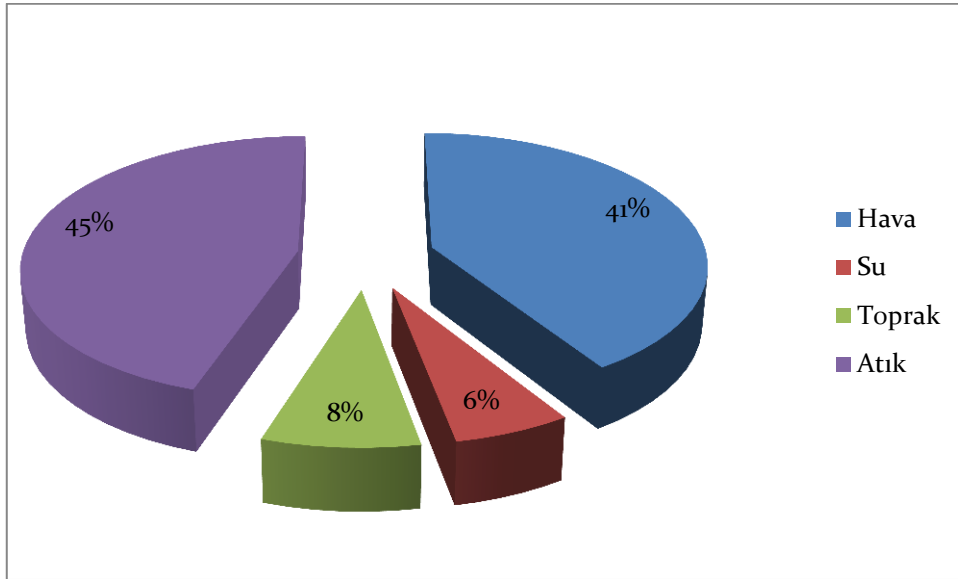

Grafik F.22- Diyarbakır ilinde ÇŞİM tarafından 2018 yılında gerçekleştirilen planlı ve ani çevre denetimlerinin dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

G.2. Şikâyetlerin Değerlendirilmesi

Çizelge G.62 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM’e gelen tüm şikâyetler ve bunların değerlendirilme durumları
(ÇŞİM, 2018)

Şikâyetler	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	TOPLAM
Şikâyet sayısı (Alo 181)	35	5	7	39	0			86
Denetimle sonuçlanan şikâyet sayısı	35	5	7	39	0			86
Şikâyetleri denetimle sonuçlanma (%)	100	100	100	100	100			100

Grafik F.23– Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM gelen şikâyetlerin konulara göre dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

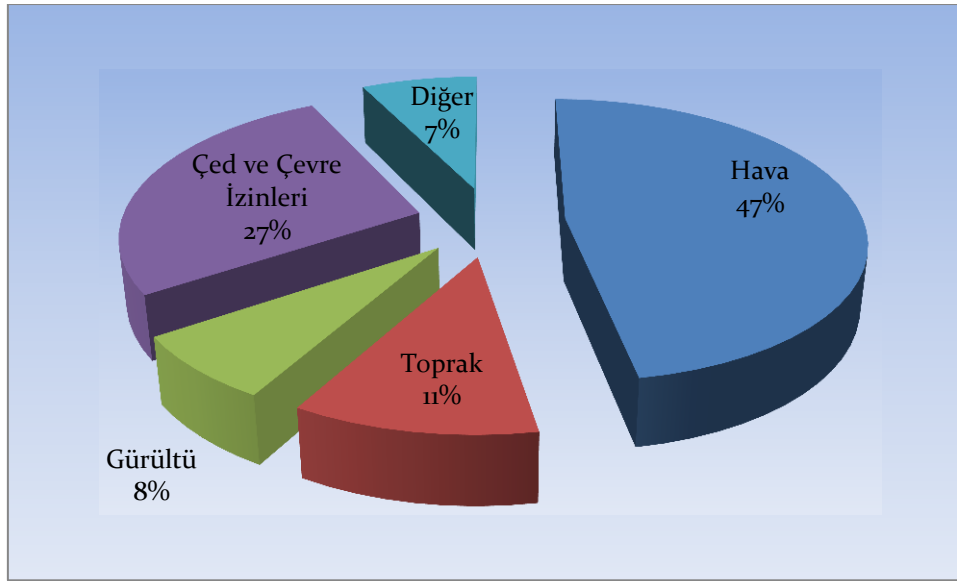
G.3. İdari Yaptırımlar

Çizelge G.63 – Diyarbakır ilinde 2018 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan ceza miktarları ve sayısı
(ÇŞİM, 2018)

	Hava ¹	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED ve Çevre İzinleri	Diğer ²	TOPLAM
Ceza Miktarı (TL)	187.022	-	43.763	-	-	29.173	106.999	29.156	396.113,00
Uygulanan Ceza Sayısı	135	-	1	-	-	1	5	2	144

1-Anız yakma fiilinden dolayı kesilen cezalar

2-Bilgi belge sunmamak ve Kaçak malzeme alımından kaynaklı kesilen ceza miktarları

Grafik F.24– Diyarbakır ilinde 2017 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan idari para cezalarının konulara göre dağılımı
(ÇŞİM, 2018)

G.4. Çevre Kanunu Uyarınca Durdurma Cezası Uygulamaları

İlde tesislere verilen herhangi bir faaliyeti durdurma/kapatma kararı bulunmamaktadır.

G.5. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde Çevre Kanunu kapsamında toplam 298 adet denetim yapılmış olup, bu denetimlerin çoğunluğunu ani denetimler oluşturmaktadır. İl Müdürlüğüne gelen şikâyet konularını öncelikli olarak hava, atık ve toprak kirliliği konuları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra hava, toprak, gürültü, ÇED ve Anız yakılması gibi konularda toplam 144 adet idari yaptırım kararı uygulanmıştır.

Kaynaklar

-Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018

H. ÇEVRE EĞİTİMLERİ

İl Müdürlüğümüzce, 5 Haziran Dünya Çevre Günü, Milli Eğitim Müdürlüğü ile koordineli olarak 5 okulda çevre bilincinin oluşturulması için öğrencilere kısa sunumlar ve konuşmalar yapılmıştır. Günü anısına öğrencilere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı logolu tişört ve şapkalar dağıtılmıştır.

Bakanlığımız ile Adalet Bakanlığının yapmış olduğu protokol çerçevesinde her ay denetimli serbestlik kapsamında 1'er saatlik çevre eğitimleri düzenlenmektedir.